

Migrace, rozvoj a cíle udržitelného rozvoje (SDGs)

UNITED NATIONS
Informační centrum
OSN v Praze

Recenzent: Prof. RNDr. Dušan Drbohlav, CSc.

Grafický design: Laborg

Ikony SDGs: Informační centrum OSN v Praze

Editor: Jan Schroth

Korektura: Marianna Smlsalová

Tisk: Tisk Pětka s. r. o.

Tato publikace vznikla v rámci projektu rámci projektu ROZVOJ, MIGRACE A SDGs – PODPORA VZDĚLÁVÁNÍ A OSVĚTA. Projekt je financován z dotace ze státního rozpočtu ČR na rok 2019 v rámci Zahraniční rozvojové spolupráce České republiky.

Dále byl vznik publikace podpořen v rámci projektů:

- MIND – Migration/Interconnectedness/Development, který realizuje Charita Česká republika. Projekt je financován Evropskou komisí (DG DEVCO).
- „SDGs and Migration – Multipliers and Journalists Addressing Decision Makers and Citizens in the EU“, který realizuje Diakonie ČCE - Středisko humanitární a rozvojové spolupráce. Projekt je financován z programu Evropské unie pro vzdělávání a osvětu (Development Education and Awareness Raising – DEAR).

Všechna práva vyhrazena. Tato publikace ani žádná její část nesmí být reprodukována nebo šířena v žádné formě, elektronické nebo mechanické, včetně fotokopíí, bez písemného souhlasu vydavatele.

© IOM Praha, 2019

ISBN 978-80-270-7106-7

Obsah

Předmluva	7
Jan Schroth	
1. Migrace a rozvoj – úvodní vhled	9
Robert Stojanov	
Úvod	9
Mezinárodní migrace v číslech	10
Strukturální síly podporující migraci a jejich ekonomické faktory	13
Nejdříve migrace a pak rozvoj. Anebo je to jinak?	16
Závěrečné poznámky	17
2. Migrace a cíle udržitelného rozvoje (SDGs)	21
Michal Broža	
SDGs: Společná navigace pro nejistý svět	21
Migrace a Agenda 2030	23
Globální kompakt pro migraci	24
3. Remittance a jejich rozvojový dopad	29
Robert Stojanov	
Vymezení a členění remitencí	29
Objemy a toky remitencí	31
Neformální (neregistrované) remittance	35
Remittance, rozvoj a chudoba	36
Závěr: Limity rozvojových dopadů remitencí	38
4. Brain drain / Brain gain / Brain circulation	43
Jan Schroth	
Pracovní migrace v globalizovaném světě a její rozvojový potenciál	43
Brain drain vs. brain gain	46
Cirkulární migrace a rozvoj	48
Závěr	53
5. Migrace a rozvoj v České republice	57
Tomáš Jungwirth, Jan Schroth	
Národní migrační kontext	57
Účast cizinců na trhu práce	58
Další formy přínosu cizinců pro rozvoj ČR	59
Remittance a jejich rozvojový potenciál	60
Další formy rozvoje zemí původu cizinců	61
Překážky plného využití rozvojového potenciálu migrantů	62
Závěr	62
6. Případová studie: Sociální remittance – příklad moldavských migrantů v Česku a Itálii	67
Dita Čermáková, Petra Šalamounová	
Jakou podobu mají sociální remittance?	67
Podmíněnosti sociálních remitencí	68
Jací migranti jsou pro zdrojovou zemi nejdůležitější z pohledu sociálních remitencí?	69
Příklady sociálních remitencí v Moldavsku	70
Závěr	70

7. Případová studie: Zambie (bezpečným) přístavem pro uprchlíky	73
Jiří Škvor, Lucie Hrabcová	
8. Případová studie: Spolupráce Diakonie ČCE s komunitním centrem Tahaddi v Libanonu	81
Erik Siegl	
9. Projekty CARE ČR/Ministerstva vnitra České republiky	87
Erika Dvořáková	
Závěr – Rozvojový potenciál migrace	91
Michal Broža	
Autoři	95
English Summary	99

Předmluva

Jan Schroth

Tato publikace je sborníkem textů, které mají primárně umožnit čtenářům seznámit se souvislostmi mezi migrací a rozvojem. V tak komplexním rozsahu tato témata dosud nebyla v českém prostředí popsána.

Publikace částečně čerpá z monografie „Migrace a rozvoj“, kterou vydala Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy společně s IOM Praha již v roce 2011. Některé tehdejší texty byly autory s odstupem osmi let aktualizovány dle nových poznatků. Nejedná se tentokrát o publikaci akademickou, vědeckou, ale o výběr důležitých aspektů a podání problematiky tak, aby byla srozumitelná i pro širší, laickou čtenářskou obec.

Obecnou snahou IOM, ke které publikace přispívá, je, aby migrace nebyla vnímána jako problém nebo nebezpečí, ale naopak jako možný zdroj rozvoje. Tak, aby byl využit potenciál migrace pro rozvoj zemí původu, zemí cílových a migrantů samotných.

V historii byla migrace vždy přirozenou strategií lidí i celých národů v boji proti chudobě a za lepší život. Ani v současnosti by nikomu nemělo být upíráno právo na osobní rozvoj formou přesunu do jiného místa, ať už regionu, země nebo kontinentu. Samozřejmě za podmínky, že tak činí v souladu s platnými pravidly a zákony.

V současné „globální vesnici“ jsou okamžitě dostupné informace o událostech na druhém konci planety, cestování a komunikace je stále rychlejší a dostupnější pro vyšší počty obyvatel. A je proto logické, že v rámci globálního světa může více lidí snadněji migrovat.

A státy, namísto aby se migraci pouze bránily, by ji měly řídit a usnadňovat. Právě k tomu nabádá mimo jiné cíl č. 10.7 Agendy udržitelného rozvoje OSN. Nejen o tomto, ale i dalších ze sedmácti cílů, se více dočtete v této knize.

Pokud se opravdu díky bilaterální i multilaterální spolupráci podaří nastavit funkční systém využití ekonomické migrace pro rozvoj, mohly by z toho plynoucí zisky být využity i pro pomoc těm, kteří migrují nedobrovolně, tedy uprchlíkům. Jaká je současná situace a předpoklady pro mezinárodní spolupráci například při naplňování cílů udržitelného rozvoje, se můžete dočíst v jednotlivých kapitolách této knihy.

V knize jsou jak části teoretické, které popisují fenomény jako remitence nebo tzv. odliv mozků (brain drain), tak konkrétní příklady projektů, které realizují v různých částech světa i české organizace. Současně se lze dočíst i o tom, jak cizinci přispívají k rozvoji České republiky.

Vedle autorů článků děkuji za spolupráci při vzniku knihy Informačnímu centru OSN v Praze, Charitě ČR a Diakonii ČCE. Současně je třeba poděkovat České rozvojové agentuře, která podpořila finančně projekt, v rámci kterého publikace vznikla. Kniha by mimo jiné měla pomoci pedagogům v rámci globálního rozvojového vzdělávání. Ale věřím, že osloví i další čtenáře, kteří se chtějí hlouběji seznámit s tématem migrace, které se v posledních letech dostalo do popředí mediálního, společenského i politického zájmu, avšak informace jsou často uváděny zjednodušeně a bez potřebného kontextu.

Migrace a rozvoj – úvodní vhled

Robert Stojanov

1. Úvod

Hospodářský růst v druhé polovině 20. století, zvyšující se internacionalizace ekonomických aktivit a procesy dekolonizace přispěly k intenzifikaci migračních procesů (Arango 2000: 284). Dostupnější globální způsoby komunikace a dopravy, obrovský rozvoj mobilní a internetové komunikace během prvních desetiletí 21. století vytvořily větší možnosti pro pohyb osob i financí než kdykoli dříve, ačkoli ne všichni obyvatelé planety se z celé řady důvodů mohou či mají zájem stát migranty.

Souvislosti mezi migrací a rozvojem jsou zkoumány již několik desítek let, a to zejména v rámci rozvojových studií. Nicméně intenzivně jsou vztahy mezi migrací a rozvojem zkoumány až od 2. poloviny 90. let minulého století. Důvody zvyšování zájmu o souvislosti mezi migrací a rozvojem jsou různé, ale mezi ty klíčové bezpochyby patří stoupající množství zasílaných remitencí, které významně překračují jiné finanční toky do rozvojových zemí jako jsou například oficiální rozvojová pomoc (Official Development Assistance – ODA), částečně i přímé zahraniční investice (Foreign Direct Investment – FDI), rostoucí absolutní počty imigrantů a zároveň stárnoucí původní populace v zemích ekonomicky rozvinutých. Dalším významným motivem je rozčarování z neúspěchů tradičních rozvojových nástrojů, například právě rozvojové pomoci, a z nich vyplývající hledání alternativních možností řešení, ve kterém například problematika remitencí získala značnou pozornost. Za další příčinu lze považovat větší stabilitu remitenčních toků ve srovnání s dalšími vnějšími intervencemi (př. ODA, FDI).

Vztahy mezi migrací a rozvojem jsou mimořádně komplexní a citlivé k celé řadě faktorů odlišných pro jednotlivá území, ekonomiky a populace, a proto je jen velmi obtížné formulovat jednoznačné závěry obecnější povahy ve směru pozitivních nebo negativních přínosů. Odchod vzdělaných osob do zahraničí mohou některé země vnímat negativně, zatímco v případě jiných zemí může jít o jednu z významných rozvojových strategií s velmi dobře rozvinutou migrační infrastrukturou (např. rozdílné postoje afrických a blízkovýchodních vlád na jedné straně, které emigraci a zasílání remitencí nijak významně nepodporují, a na druhé straně filipínské vlády, která vybudovala „emigrační průmysl“, jež tvoří významnou část místní ekonomiky prostřednictvím remitencí). I když jsou nakonec náklady a výnosy počítány především v rovině individuální či určité domácnosti, z níž migrant pochází, relevantní mohou být i zájmy národní. Jako vhodný příklad je možné uvést emigraci lékařů. Pro zemi původu je to jistě ztráta, pro přijímající zemi je to přínos. Individuální pohled samotného lékaře je ovšem odlišný. Ten řeší nejen rozdílné finanční a sociální podmínky v obou zemích pro sebe a svou rodinu, ale také svůj vlastní rozvoj. A též možnosti, kolika lidem bude moci pomoci nebo je zachránit z pohledu rozdílného přístupu k vybavení, technologiím a kvalitě pracoviště, personálu, které mu nabídnou v obou lokalitách. Na misce vah tak máme nejen počty těchto zachráněných, ale také individuální rozvoj talentu

lékaře, posun medicíny kupředu a rozvoj ostatních členů rodiny. Tento příklad ukazuje komplexnost problematiky migrace a rozvoje a množství faktorů, které vstupují do tohoto procesu.

2. Mezinárodní migrace v číslech

Podle odhadů Populační divize Spojených národů (United Nations Population Division – UNPD) dosáhl počet migrantů v polovině roku 2019 počtu cca 272 milionů (3,5 procenta světové populace), což je o 51 milionů více ve srovnání s odhadem pro rok 2010 (UNPD 2019).

Kdo je to vlastně migrant? Mezinárodní organizace pro migraci (International Organization for Migration – IOM), která je agenturou OSN zabývající se migrací (UN Migration), označuje migranta za osobu, jež se z různých důvodů dočasně nebo trvale nachází mimo místo svého obvyklého pobytu, ať už v rámci své země nebo v zahraničí. Ačkoli se jedná o obecný termín, který podle mezinárodního práva není definován, zahrnuje zároveň řadu přesně definovaných právních kategorií lidí. Jde například o migrující pracovníky, osoby, jejichž konkrétní druhy pohybu jsou legálně definovány, jako jsou pašeráky přepravení migranti, jakož i o ty, jejichž postavení nebo důvod pohybu nejsou podle mezinárodního práva konkrétně definovány, jako jsou třeba mezinárodní studenti. IOM však zároveň upozorňuje, že na mezinárodní úrovni neexistuje univerzálně uznávaná definice migranta (IOM 2019).

Odhadovaný absolutní počet mezinárodních migrantů má stoupající tendenci od 60. let minulého století a mezi lety 1960 a 2017 se téměř ztrojnásobil – vzrostl ze 75 milionů na 214 milionů mezinárodních migrantů. Avšak poměr absolutního počtu mezinárodních migrantů vůči celkové světové populaci za dané období se až tak příliš dramaticky neměnil – stoupl z 2,5 procenta na 3,4 procenta (podrobněji viz tab. 1).

Tabulka 1: Odhadované počty mezinárodních migrantů ve světě a jejich procentuální podíl na celosvětové populaci (1960–2019)

Rok	Odhadované počty mezinárodních migrantů (v milionech)	Poměr mezinárodních migrantů na celosvětové populaci (v procentech)
1960	75	2,5
1970	81	2,2
1980	99	2,2
1990	154	2,9
2000	176	2,9
2005	190	3,0
2010	214	3,1
2015	248	3,4
2019	272	3,5

Pozn.: Uvedená data v tabulce se vždy vztahují k 1. červenci daného roku.

Zdroj: Data z UNPD (2019)

Faktem však je, že skutečný rozsah mezinárodní migrace na globální úrovni zůstává ne zcela známý, protože celá řada migračních pohybů není registrovaných.

Na regionální úrovni mají dlouhodobě největší počet migrantů evropské státy, Kanada, USA a Asie. Největšího nárůstu v posledních letech zaznamenala Asie díky migračním proudům do zemí Perského zálivu a díky syrské občanské válce (viz tabulka 2). Největší podíl imigrantů však

mají na svých územích Austrálie a Oceánie (a nejedná se jen o populačně největší státy tohoto regionu) a opět Kanada a USA. Evropskou populaci dohromady tvoří imigranti z více než 10 procent.

Tabulka 2: Odhadované počty mezinárodních migrantů ve vybraných regionech a jejich poměr k celkové populaci ve vybraných letech

Země	Odhadované počty mezinárodních migrantů (v milionech)			Poměr mezinárodních migrantů na celkové populaci (v procentech)		
	2000	2010	2019	2000	2010	2019
Evropa	56,3	70,7	82,3	7,7	9,6	11,0
Asie	49,2	65,9	83,6	1,3	1,6	1,8
Austrálie a Oceánie	5,4	7,1	8,9	17,2	19,4	21,2
Latinská Amerika a Karibik	6,6	8,2	11,7	1,3	1,4	1,8
Afrika	14,8	17,0	26,5	1,8	1,6	2,0
Severní Amerika	40,4	51,0	58,6	12,9	14,9	16,0

Zdroj: Data z UNPD (2019)

V tomto směru je zajímavý údaj, že zatímco 71 procent emigrantů ze subsaharské Afriky žije v jiné zemi tohoto regionu, zasílají pouze 31 procent všech registrovaných remitencí přicházejících do subsaharské Afriky. Důvodem jsou vyšší úroveň příjmů mimo Afriku, využívání neformálních remitenčních kanálů v rámci tohoto regionu a vysoká míra přeshraniční migrace v Africe (Gagnon 2018).

Podíváme-li se na statistické údaje počtu migrantů z pohledu ekonomické výkonnosti cílových zemí, největšího počtu imigrantů v absolutních počtech i poměru k celkové populaci dosahují země s vysokým příjmem (podrobnosti viz tabulka 3), což dokazuje velmi významnou úlohu ekonomických faktorů v migračních procesech. Mezi rozvojovými zeměmi hrají čím dál tím důležitější roli země s vyšším středním příjmem, kde je v současné době největší počet imigrantů.

Populační růst ve většině zemí s vysokým příjmem je dlouhodobě závislý na imigraci, bez níž by počet obyvatel těchto zemí dlouhodobě klesal. V roce 2000 počet 100 milionů imigrantů v těchto státech tvořil přibližně 10 procent z celkové populace. V roce 2019 se tento počet zvýšil na počet 176 milionů a poměr imigrantů na celkové populaci těchto zemí na úroveň 14 procent.

Tabulka 3: Odhadované počty mezinárodních migrantů ve skupinách zemí dle ekonomické výkonnosti ve vybraných letech

Země	Odhadované počty mezinárodních migrantů (v milionech)			Poměr mezinárodních migrantů na celkové populaci (v procentech)		
	2000	2010	2019	2000	2010	2019
Země s vysokým příjmem	103,0	144,3	175,8	9,3	12,1	14,0
Rozvojové země	70,1	75,9	95,4	1,4	1,6	1,9
– Země s nízkým příjmem	9,0	10,0	13,1	1,9	1,7	1,7
– Země s nižším středním příjmem	26,5	25,7	28,0	1,2	1,0	0,9
– Země s vyšším středním příjmem	34,6	40,2	54,3	1,5	1,6	2,1

Zdroj: Data z UNPD (2019) a vlastní výpočty

Nejviditelnějším projevem změny v globálních migračních tocích je dnes zintenzivnění migrace mezi rozvojovými zeměmi (tzv. globálního Jihu) do té míry, že v roce 2017 tento proud představoval 38 procent z celkového počtu mezinárodních migrantů (tzv. Jih–Jih migrace) (UNPD 2017). V roce 2017 pobývalo v rozvojových zemích téměř 98 milionů mezinárodních migrantů narozených v rozvojových zemích, zatímco dle IOM (2016) to v roce 2013 bylo 82,2 milionu. V roce 2017 mělo bydliště v zemích globálního Severu přibližně 90 milionů migrantů narozených v rozvojových zemích, jak je možné vidět v tabulce 4.

Tabulka 4: Migrační proudy mezi rozvinutými (Sever) a rozvojovými (Jih) zeměmi v roce 2017

Směr	Počet mezinárodních migrantů (v milionech)	Poměr z celkového počtu mezinárodních migrantů (v procentech)
Jih » Jih	97,9	38
Jih » Sever	90,2	35
Sever » Sever	54,1	21
Sever » Jih	15,5	6

Zdroj: UNPD (2017) a vlastní výpočty

Většina mezinárodních migrantů žije v relativně malém počtu zemí. V roce 2017 žilo více než 50 procent všech mezinárodních migrantů na světě pouze v deseti zemích, zatímco pouze dvacet zemí hostilo 67 procent celosvětového počtu mezinárodních migrantů (IOM 2018).

V absolutním číslech dosahovaly v roce 2019 nejvyššího počtu mezinárodních migrantů (imigrantů) USA (cca 51 milionů imigrantů), země západní Evropy (př. Německo – 13 mil., Velká Británie 10 mil., Francie 8 mil.), státy Perského zálivu (př. Saudská Arábie – 13 mil., SAE – 9 mil.) a Rusko (12 mil.), podrobnosti viz tabulka 5. Ovšem nejvyšší podíl migrantů ve své popu-

laci z této skupiny zemí ve stejném roce měly jednoznačně země Perského zálivu. Populaci Spojených arabských emirátů (SAE) tvoří téměř z 90 procent imigranti, u Saudské Arábie je tento podíl 38 procent. Nejvyšší podíl mezi nejvíce rozvinutými zeměmi má Austrálie s mírou téměř 30 procent. Na opačném pólu mezi nejvíce rozvinutými zeměmi stojí Japonsko s poměrem imigrantů na úrovni dvou procent díky své dlouhodobé vysoce restriktivní imigrační politice.

Tabulka 5: Odhadované počty mezinárodních migrantů ve vybraných zemích a jejich poměr k národní populaci ve vybraných letech

Země	Odhadované počty mezinárodních migrantů (v milionech)			Poměr mezinárodních migrantů na celkové populaci (v procentech)		
	2000	2010	2019	2000	2010	2019
USA	34,8	44,2	50,6	12,4	14,3	15,4
Německo	9,0	9,8	13,1	11,0	12,1	15,7
Francie	6,3	7,3	8,3	10,6	11,6	12,8
Kanada	5,5	6,8	8,0	18,0	19,8	21,3
Velká Británie	4,7	7,1	9,6	8,0	11,2	14,1
Austrálie	4,4	5,9	7,5	23,1	26,6	30,0
Itálie	2,1	5,8	6,3	3,7	9,8	10,4
Španělsko	1,7	6,3	6,1	4,1	13,4	13,1
Japonsko	1,7	2,1	2,5	1,3	1,7	2,0
Saudská Arábie	5,3	8,4	13,1	25,5	30,7	38,3
Spojené arabské emiráty (SAE)	2,4	7,3	8,6	78,1	85,6	87,9
Rusko	11,9	11,2	11,6	8,1	7,8	8,0
Již. Afrika (JAR)	1,0	2,1	4,2	2,3	4,1	7,2

Zdroj: Data z UNPD (2019)

Pro zajímavost a srovnání, v České republice zůstává počet mezinárodních migrantů cca 512 tisíc a jejich poměr k národní populaci 4,8 procent (UNPD 2019).

3. Strukturální síly podporující migraci a jejich ekonomické faktory

Když zkoumáme příčiny migrace, docházíme ke klíčové otázce: Co způsobuje migraci? Co jsou primární strukturální síly podporující migrační procesy? A proč většina populace nemigruje?

Na rozhodnutí migrovat lze nahlížet jako na výsledek zvážení nákladů a výnosů jedincem či domácností, kteří migraci posuzují z řady různých úhlů. Pokud se jeví jako výhodnější migrovat než zůstat, volí migraci jako svou životní strategii. A pokud se nabízí více cílových destinací, vybírají tu, která poskytuje nejvyšší zisk (v širším významu, nejen výše výdělků, ale například také nižší náklady na dopravu a pobyt, přítomnost vlastní komunity, lepší pozice na trhu práce aj.), ať už na úrovni vnitrostátní nebo mezinárodní.

V současnosti neexistuje žádná jednotná teorie, která by komplexně vysvětlovala příčiny, průběh a důsledky mezinárodní migrace. Neexistuje ani žádná tendence takovou metateorii vytvořit. Příčinou podle Drbohlava a Uherka (2007) je fakt, že migrace obyvatel je široce podmíněný proces, který je často ovlivněný komplexem mnoha vnitřních i vnějších faktorů. Proto existuje

pouze fragmentovaný soubor teorií a konceptů, které většinou vznikly izolovaně a na základě rozdílných přístupů k dané problematice, v různé době a v různých vědních disciplínách. Massey (1993) připomíná, že zajímavé na jednotlivých teoriích/konceptech je to, že i když vysvětlují stejnou věc (příčiny toho, proč lidé migrují) dochází často k velmi odlišným závěrům na základě svých vlastních předpokladů, konceptů a metodologických rámců.

Reuveny (2005) tvrdí, že uvedený model nákladů a zisků musí čelit dvěma základním námitkám. Zaprvé předpokládá, že jedinci volí mezi možností migrovat, či zůstat. Mnoho lidí je ale k migraci životními okolnostmi vlastně přinuceno, v jejich případě je migrace skutečně nedobrovolná. Navíc výše zmíněný koncept nerozlišuje mezi vnitrostátní migrací a migrací přes hranice státu/států. Tyto migrační pohyby se ale liší, například právě rozdílnými náklady.

Autor této kapitoly identifikoval pět z uvedených migračních teorií/konceptů, které se nejvíce vztahují k rozvoji, resp. paradigmatu rozvoje (viz tab 6).

Tabulka 6: Přehled migračních teorií, které mají vztah k rozvoji

Migrační teorie	Vztah k tématu migrace a rozvoj (hlavní body)
Push/pull model a neoklasická ekonomická migrační teorie	» Významnou roli hrají strukturální síly, které podporují emigraci ze zdrojových zemí (tzv. push faktory) a které podporují imigraci do cílových zemí (tzv. pull faktory), » mezinárodní migrace a návrat migrantů je pozitivní prvek rozvoje, » remittance jsou významný faktor stimulující ekonomický růst, zvýšení příjmů a zlepšení kvality života, » mezinárodní migrace ve velkém měřítku přispívá k rychlému, ekonomickému růstu v zemích původu i cílových ekonomikách.
Nová ekonomie pracovní migrace (NELM)	» Migrační procesy jsou výsledkem reakce domácností na riziko ztráty či snížení příjmů a snahou o diverzifikaci takového rizika, » remittance slouží jako pojištění pro domácnosti v prostředí, kde neexistuje privátní pojištění (nebo je moc drahé), národní sociální systém či jiné vládní programy, » remittance jsou hlavním důvodem pro migraci a zdrojem pro rozvoj, » remittance jsou mnohem důležitější nástroj rozvoje než samotný návrat migrantů.
Teorie světového systému	» Hlavní příčinou migrace obyvatel je vykořisťování rozvojových zemí (bývalých kolonií) ze strany hospodářsky rozvinutých zemí (bývalých koloniálních velmocí) formou emigrace kvalifikovaných migrantů (brain drain). » migrace je vnímána jako „útěk z bída“, kterou způsobuje globální expanze kapitalistického systému, » mezinárodní migrace je zdroj lidského kapitálu pro rozvoj industrializovaných zemí, které potřebují levnou pracovní sílu, » migraci obyvatel z periferií do center podporuje nemožnost využít ekonomický potenciál (talent) migranta ve zdrojovém regionu.
Teorie kumulativní příčinnosti	» Pozitivní rozvojové efekty migrace nedostatečně vyvažují negativní dopady a rozvojové země tak zažívají dlouhodobou zaostalost namísto rozvoje, » „syndrom migrace“ – migrace prohlubuje zaostalost a ta způsobuje další migraci (a remittance jsou manifestací tohoto vztahu), » tzv. odliv svalů (brawn drain) je rozsáhlá emigrace fyzicky schopných a výkonných mladých mužů (zejména) z venkova, kteří zde pak chybí v zemědělství i v řemeslné výrobě, » migrace podporuje nerovnost uvnitř komunit v zemích původu, paradoxně prostřednictvím přínosů, které z ní mohou plynout (př. remittance, kvalitnější vzdělání, větší přehled, získané zkušenosti, kvalifikace), » migranti jen zřídka investují své peníze do podnikání v zemích svého původu a remittance slouží především k dobře viditelné spotřebě, výstavbě bydlení, způsobují inflaci v těchto ekonomikách, » pozitivní dopady migrace jsou jen dočasné a krátkodobé, » migrace mění sociokulturní integritu dané komunity (společnosti) a její efekty přispívají ke vzniku „migrační kultury“, kdy je budoucnost mladých obyvatel spatřována primárně v emigraci, migrace se tak stává nutností i statusem zároveň.
Teorie migračních sítí a transnacionálního (sociálního) prostoru	» Migrační procesy v rámci transnacionálního prostoru srovnávají rozdíly mezi regionem původu a cílovou destinací, » v současnosti probíhá migrace osob opakovaně (v periodě několikrát do roka) s možností dlouhodobého udržování vazeb a kontaktů, » současné způsoby migrace stírají rozdíly mezi kategoriemi permanentní migrace, dočasná migrace, návrat migrantů, » „transmigranti“ jsou lidé žijící v transnacionálním prostoru, „mezi“ více zeměmi, transnacionálním způsobem života, » migranti mohou udržovat transnacionální vazby, aniž by se nutně museli vracet do domovského státu, a tyto vazby mohou trvat i více než jednu generaci.

Zdroj: podle de Haas (2010), vlastní výzkum

4. Nejdříve migrace a pak rozvoj. Anebo je to jinak?

Podle de Haase (2010) prošly migrační teorie značně rozporuplným vývojem ve vztahu k paradigmatu rozvoje, který ovšem do značné míry odpovídal proměnám a kontrastním přístupům v sociálních vědách obecně. De Haase přímo píše o „kyvadlových výkyvech“ od optimistického pojetí v 50. a 60. letech, k neomarxistickému pesimismu v 70. a 80. letech a návratu ke spíše optimistickému pohledu v 90. letech a po roce 2000. Optimismus se v této souvislosti zjednodušeně projevuje jako potvrzování pozitivního vlivu migrace na rozvoj, naopak pesimismus naznačuje, že migrace nejen rozvoji neprospívá, ale dokonce může prohlubovat chudobu a nerovnost.

Z pohledu rozvojových studií je důležité vědět, které teorie/koncepty nabízejí vysvětlení, proč jsou ekonomicky rozvinuté země atraktivní pro imigranty. Podle Massey a kol. (1998) nabízí nejdůležitější objasnění teorie světových systémů rozebírající síly, které podporují emigraci z rozvojových zemí. Kromě této teorie nabízí další vysvětlení ještě teorie segmentovaného pracovního trhu a neoklasická makroekonomie. Teorie sociálního kapitálu a teorie světových systémů se snaží objasnit, jakým způsobem vznikají a fungují strukturální vztahy, které spojují rozvojové a rozvinuté regiony ve vztahu k mezinárodní migraci. Neoklasická ekonomie a nová ekonomie pracovní migrace pracují s volitelností a motivacemi lidí, kteří se stávají mezinárodními migranty, zatímco teorie kumulativní přičinnosti popisuje, jakým způsobem mezinárodní migrace podporuje změny v osobních motivacích a v zdrojových, cílových a jiných zainteresovaných strukturách, jež dodávají migraci dynamické vlastnosti a charakter nikdy nekončících procesů.

Ovšem de Haan (1999) na základě analýz empirických studií upozorňuje na skutečnost, že není možné zobecňovat migrační charakteristiky nebo dopady migrace v širším kontextu rozvoje, nerovnosti nebo chudoby. Uvádí příklad rozvojových studií, které často ignorují migraci jako významný faktor rozvoje venkova či zemědělství a stejně i migraci za prací jako významný zdroj příjmů. Dále kritizuje fakt, že v Evropě je migrace často vnímána jako výsledek vykořevení venkova v rámci procesů industrializace, ačkoli procesy migrace byly společnou součástí evropského hospodářství ještě před industrializací. Demuth (2000) však uvádí, že evropská civilizace je více či méně usazená od dob starověkého nomádství, snad s výjimkou emigrace do kolonií. A tak se evropské „hluboké zakořenění“, podpořené navíc i nevolnictvím a nemožností se stěhovat, stalo normou. Migrace tak byla vnímána jako něco mimořádného a problematického.

De Haan (1999) dále uvádí, že migraci obyvatel nelze považovat pouze za ekonomickou reakci na existenci push a pull faktorů, protože zákonitosti migrace jsou dány sociálním a kulturním prostředím, které je ovlivněno místními zvyky a ideologiemi. Ústředním bodem de Haanových studií je myšlenka o tom, že migrace nejsou obvykle izolovány od historie dané společnosti. Migrace je běžně součástí populačních strategií přežití a je také zabudována ve strategiích jednotlivých společností, které slouží pro získání obživy. Specifické formy migrací dávají také sociokulturní struktury. Migrační možnosti volby nejsou otevřené pro všechny. Jsou limitovány systémy vztahů obyvatel, předchozími migracemi a různými sociálními institucemi, které určují velikost jejich rozsahu, kdo může migrovat a z které oblasti. To také znamená, že zisky z migrace nejsou distribuovány rovnoměrně (de Haan 1999), viz například remitenční příjmy.

Dobrým příkladem tohoto pojetí je tzv. cirkulační migrace, tedy proces, kdy se migranti opakovaně vrací dočasné do země jejich původu, případně se vrací periodicky. Předpokladem pro tento fenomén je fakt, že migranti si zachovávají blízký vztah k místu svého původu, důležitá je i vzdálenost a dopravní možnosti, stejně tak jako poptávka po práci a životní podmínky v místě migrace. Migrace je v tomto pojetí vnímána jako „diversifikační“ strategie, kdy si migrant například ponechává vlastnictví zemědělské půdy v místě původu a sezónně se nechá najímat na práci ve městě či zahraničí.

5. Závěrečné poznámky

Jak je možné vyčíst z výše uvedených statistických údajů, v posledních letech po skončení globální ekonomické krize mezinárodní migrace zažívá určitou akceleraci. Celkový počet mezinárodních migrantů výrazně roste, zvyšuje se i jejich podíl na globální populaci. Zatímco tradičních imigračních zemí zůstávají více méně shodné, patrné změny lze identifikovat v migračních proudech, změnách migračních politik a remitenčních tocích (jež jsou obsahem dalších částí této publikace).

Sociální vědy nevychází při studiu migrace a jejich dopadů na rozvoj ze společného paradigmatu, ale z více konkurenčních teoretických pohledů roztržštěných v různých vědních oborech a ideologiích. I přes skutečnost, že teorie pojímají příčinné procesy v tak odlišných úrovních analýzy – jednotlivce, domácnost (rodina, komunita), národní a mezinárodní – nelze se o nich apriori domnívat, že jsou z podstaty neslučitelné. Z pohledu problematiky migrace a rozvoje je podstatné konstatování Massey a kol. (1997) o tom, že jednotlivci jednají tak, aby maximalizovali příjmy na podporu úsilí rodiny (komunity), jež se snaží minimalizovat ekonomická rizika a navýšit tak svůj kapitál formou remitencí.

Velmi důležitou roli hrají podmínky, za kterých k mezinárodní migraci dochází. Například fungování komunikačních, remitenčních a migračních sítí propojujících přistěhovalce, bývalé migranty, místní obyvatelstvo nebo domácnosti v místě původu. Důležitý může být i historický vývoj a mezinárodní vztahy mezi přijímajícími a vysílajícími státy.

V tomto směru je zajímavá zpráva OECD (2018) o perspektivách globálního rozvoje. Ta varuje před úskalím přemísťování bohatství a klade důraz na podporu sociální soudržnosti, přizpůsobení průmyslových politik, zvýšení produktivity a využití migrace pro rozvoj s ohledem na novou mezinárodní realitu. Podle této zprávy globální finanční a uprchlické krize vyvolaly nebo prohloubily sociální stres v mnoha zemích po celém světě, což způsobilo test síly nových globálních motorů růstu a podporu multilaterality a globalizace. Autoři této zprávy doporučují vládám rozvojových zemí posílit své systémy zaměstnanosti a sociální ochrany, investovat do měkké a tvrdé infrastruktury, diverzifikovat své hospodářství a propojit jeho jednotlivé části a integrovat migraci do svých rozvojových strategií. Zde je možné vidět dosud nevyužitý potenciál pro rozvoj ekonomiky chudších zemí. Nicméně tyto strategie musí být adekvátně doplněny imigračními a rozvojovými politikami rozvinutých zemí, které nesmí klást zbytečné zábrany vhodným imigračním proudům, a naopak by měly podpořit rozvojový potenciál imigrace do svých ekonomik vyhovujícími rozvojovými programy a strategiemi.

Použité zdroje

- ARANGO, J. (2000): Explaining migration: a critical view. *International Social Science Journal*, Vol. 52, No. 165, pp. 283–296.
- DE HAAN, A. (1999): Livelihoods and Poverty: The Role of Migration – A Critical Review of the Migration Literature. *The Journal of Development Studies*, 36(2): 1–47.
- DE HAAS, H. (2010): Migration and Development: A Theoretical Perspective. *International Migration Review*, 44(1): 227–264.
- DEMUTH, A. (2000): Some conceptual thoughts on migration research. In: *Theoretical and methodological issues in migration research*. Aldershot: Ashgate, pp. 21–58. ISBN 0 7546 1273 2
- DRBOHLAV, D.; UHEREK, Z. (2007): Reflexe migračních teorií. *Geografie*, 112(2): 125–141.
- GAGNON, J. (2018): Understanding South–South migration [online]. OECD Development Matters. Organisation for Economic Cooperation and Development, Paris [cit. 2019–09–22]. Dostupné z <https://oecd-development-matters.org/2018/12/17/understanding-south-south-migration/>
- IOM (2016): *Global Migration Trends Factsheet 2015*. International Organization for Migration, Geneva.
- IOM (2018): *International Migration Report 2017*. International Organization for Migration, Geneva.
- IOM (2019): *Glossary on migration, International Migration Law, Series No. 34*. International Organization for Migration, Geneva.
- MASSEY, D. S. et al. (1993): Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3): 431–466.
- MASSEY, D. S. et al. (1997): Causes of migration. In: *The Ethnicity Reader. Nationalism, Multiculturalism and Migration*. Cambridge: Polity Press, pp. 257–268. ISBN 0745619231
- MASSEY, D. S. et al. (1998): *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium*, Oxford University Press, Oxford. ISBN 0 19 928276
- OECD (2018): *Perspectives on Global Development 2019. Rethinking Development Strategies*. The Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris.
- REUVENY, R. (2005): Environmental Change, Migration and Conflict: Theoretical Analysis and Empirical Explorations. In: *Human Security and Climate Change. An International Workshop*, Asker, 21–23 June 2005.
- UNPD (2017): *International Migrant Stock: The 2017 Revision*. [online]. Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat. New York: United Nations Population Division, 2017 [cit. 2019–08–23]. Dostupné z <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates17.asp>
- UNPD (2017): The world counted 258 million international migrants in 2017, representing 3.4 per cent of global population. *Population Facts*, No. 2017/5. December 2017. Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat. New York: United Nations Population Division.
- UNPD (2019): *International Migrant Stock: The 2019 Revision* [online]. Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat. New York: United Nations Population Division [cit. 2019–09–22]. Dostupné na <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates17.asp>

Migrace a cíle udržitelného rozvoje (SDGs)

Michal Broža

Tato kapitola má za cíl představit Agendu 2030 a jejích 17 Cílů udržitelného rozvoje jako společný globální program transformace světa v oblasti ekonomické, sociální i životního prostředí, který má ambici zajistit takové podmínky života na Zemi, které umožní, aby byla migrace prostředkem dobrovolné a regulérní volby a nikoli nutností. Kapitola se zabývá i základními aspekty Globálního kompaktu pro migraci, který vznikl v mezivládním procesu v letech 2017 až 2018 jako odpověď na masové přesuny lidí vyvolané neřešenými konflikty a měnícími se přírodními podmínkami. Kompakt definuje migraci jako globální problém a přenáší jeho řešení na globální úroveň. Vzhledem k afiliaci autora vychází kapitola primárně ze zdrojů Organizace spojených národů.

1. SDGs: Společná navigace pro nejistý svět

Jedno moudré africké přísloví praví: „Jestli chcete jít rychle, běžte sami. Pokud se ale chcete dostat daleko, jděte společně.“ Mimoděk vystihuje i hlavní motto Agendy 2030 a jejích 17 cílů udržitelného rozvoje, známých od roku 2015 pod anglickou zkratkou SDGs (*Sustainable Development Goals*): „Leave no one behind,“ neopomenout nikoho stranou, na nikoho nezapomenout. Ani na ty nejchudší, ani na ty nejzranitelnější.

Globální rozvoj v minulosti stavěl na premise „my a oni“. Tedy „co my z bohatší části světa děláme pro ty z té méně rozvinuté. Pro chudé, hladovějící, lidi ze zkorumpovaných zemí atd. SDGs ale nastavují zrcadlo všem. Na světě existují hranice vymezující státy na základě jejich suverenity, ale rostoucí množství současných problémů i příležitostí na hranice nehledí. Internet nezná hranic, epidemie nemocí, konflikty, migrace nebo změna klimatu neberou na hranice států žádný ohled.“¹ Žijeme v globální vesnici a SDGs jsou naší společnou navigací v nejistém světě.

Svět se dramaticky mění a v mnoha oblastech už teď naráží na své limity. Lidstvo vyvíjí tak silný tlak na Zemi, že může dojít k destabilizaci celého ekosystému. Vstupujeme do nové éry antropocénu. Po 12 tisících letech klimaticky klidného holocénu nás čeká nová realita, která se od té končí liší především tím, že nikoli příroda, ale člověk je hlavním hybatelem změn. Země se lidem díky propojenosti, technologickému rozvoji a rostoucí naplněnosti zmenšuje pod nohama. Je nás stále víc, naše nároky i možnosti rostou, ale zdroje zůstávají stejné, nebo se zmenšují.

„Změna klimatu rychlejší než schopnost lidstva adekvátně reagovat.“² Jestli rychle neotočíme kormidlo, vymkne se oteplování naší kontrole. Za posledních dvacet let bylo 18 nejteplejších let v historii měření od roku 1850 a posledních pět let bylo nejteplejším pětiletím. Země již dosáhla

¹ Amina J. Mohammed, zástupkyně generálního tajemníka OSN, úvod na diskusi se studenty, Praha (2018).

² António Guterres, generální tajemník OSN (2018).

oteplení o 1,1 °C od průmyslové revoluce. Koncentrace oxidu uhličitého v atmosféře je nejvyšší za tři miliony let. Loni lidstvo vypustilo do ovzduší rekordních 37 miliard emisí CO₂. A tolik žádoucí pokles emisí je v nedohlednu.

Jsme v situaci, kdy dobře víme, že je nutné něco udělat. Ale jako bychom nechtěli porozumět rozsahu transformace, kterou musíme projít. Agenda SDGs společně s Pařížskou dohodou definují ambici pro prosperující svět lidí v hranicích stabilního a odolného ekosystému Země. Musíme udělat vše pro to, aby bylo co nejvíc ze 17 cílů SDGs splněno do roku 2030 a potom dál prohlubovat nastoupenou trajektorii udržitelnosti (Collste et al. 2018).

Musíme se do změn pustit všichni, a to co nejdříve. Všechny státy, všichni lidé – studenti, vědci, podnikatelé, politici, učitelé, novináři. Musíme se učit, mluvit spolu, musíme změnit vzorce našeho chování. Už nestačí jenom třídit odpad. Nejlépe bude, když budeme produkovat odpadu co nejméně a když už nějaký vznikne, vrátíme ho zase do oběhu.

Dobrá zpráva je, že nám budou pomáhat technologie a inovace. Nové technologie již dokáží generovat energii při nižších nákladech než fosilní ekonomika. Firmy vnímají zelenou ekonomiku jako velkou příležitost a klimatická akce přináší do ekonomiky obrovské investice. Co nejdříve je ale nutné přestat dotovat fosilní paliva a zastavit emise. Bude to dobré pro zdraví lidí i pro klima.

Musíme politikům všude na světě připomínat, že máme noty, podle kterých svět potřebuje hrát: Cíle udržitelného rozvoje. Měli bychom jim také říkat, že musíme co nejvíc spolupracovat. Se všemi. Namísto toho vidíme, že je spolupráce mezi státy čím dál těžší. Je to paradoxní. Svět je propojenější, ale společnosti se uzavírají do sebe a hledají řešení izolovaně.

Když ještě jako prezident České republiky mluvil v roce 2000 v OSN v New Yorku Václav Havel, řekl, že „to nejdůležitější, o co je nutné usilovat v době globalizace, je smysl pro globální odpovědnost“. Často se mluví o tom, že bychom měli zanechat lepší planetu pro naše děti. Měli bychom to ale obrátit a snažit se spíš vychovávat a vzdělávat „lepší“ děti pro naši planetu.

Použité zdroje

COLLSTE, D.; CORNELL, S.; GOLÜKE, U.; RANDERS, J.; ROCKSTRÖM J.; STOKNES, P. E. (2018): Transformation is feasible – How to Achieve the SDGs within Planetary Boundaries: A Report to the Club of Rome from Stockholm Resilience Centre and BI Norwegian Business School [online]. Stockholm Resilience Centre [cit. 2019-10-31]. Dostupné z: <https://www.stockholmresilience.org/publications/artiklar/2018-10-17-transformation-is-feasible---how-to-achieve-the-sustainable---development-goals-within-planetary-boundaries.html>

Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development, United Nations (2015).

United in Science [on-line]. Collaborative report coordinated by the world Meteorological Organization with short summaries contributed by: the World Meteorological Organization, UN Environment, Global Carbon Project, the Intergovernmental Panel on Climate Change, Future Earth, Earth League and the Global Framework for Climate Services (2019). Dostupné z: <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/30023/climsci.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

2. Migrace a Agenda 2030

1. Migrace může být efektivním nástrojem ke snižování chudoby migrantů a jejich rodin a může významně přispívat k rozvoji v zemích původu i zemích cílových.

2. Nejistota dostupnosti jídla může být významným faktorem k rozhodnutí pro migraci jednotlivců a celých rodin.

3. Starost o zdraví a zabezpečení základních podmínek pro život migrantů jsou předpokladem sociálního a ekonomického rozvoje.

4. Vzdělání umožňuje dětem migrantů sociální a ekonomickou integraci a zlepšuje jejich šance na lepší život v dospělosti.

5. Migrace může přispět k posilování postavení žen a dívek. Migrující ženy a dívky jsou ale zároveň zvláště zranitelné co se týče násilí a sexuálního zneužívání.

6. Nedostatek vody ohrožuje zdraví, životní standard a dostupnost potravin. Všechny tyto faktory mohou ovlivnit rozhodnutí pro migraci.

7. Levná a ekologicky čistá řešení mohou přispět k zabezpečení lidí, kteří byli nuceni opustit domov a žijí s omezeným přístupem, nebo úplně bez přístupu k elektřině.

8. Solidní práce a bezpečné pracovní prostředí pro migranty jsou předpokladem pro jejich produktivní zařazení do společnosti a jejich příspěvek k ekonomickému růstu.

9. Migranté mohou přenášet cenné znalosti a dovednosti v oblasti technologií, rozvoje, výzkumu a inovací do cílových zemí i do zemí svého původu.

10. Efektivní politika pro migraci má zásadní význam pro udržení migrace v bezpečných mezích řízené a legální migrace.

11. Migranté pomáhají rozvoji měst, která se i díky nim stávají úspěšnými centry ekonomiky a života.

12. Podpora udržitelné spotřeby a výroby může přispět k ochraně migrujících dělníků před vykořisťováním.

13. Migrace se může potenciálně stát adaptační strategií a cestou k budování odolnosti.

14. Ochrana mořských a pobřežních ekosystémů a diverzifikace příležitostí pro místní komunity, jejichž živobytí je závislé na zdrojích moře, může fungovat jako prevence nuceného vysídlování a migrace.

15. Odlesňování, degradace půd, desertifikace a ubývání biodiverzity mají významný dopad na komunity, jejichž živobytí závisí na přírodních zdrojích a mohou se stát hnacím motorem pro migraci.

16. Silné, transparentní a odpovědné instituce a rovnoprávný přístup ke spravedlnosti jsou důležité pro ochranu práv migrantů.

17. Včasné, spolehlivé a porovnatelné data o migraci přispívají k přijímání politik, které řeší migrační aspekty cílů SDGs.

Zdroj: IOM (2018): Migration And The 2030 Agenda: A Guide For Practitioners

3. Globální kompakt pro migraci

Globální kompakt pro bezpečnou, řízenou a legální migraci je výsledkem více než 18 měsíců intenzivních konzultací a jednání vlád států a dalších aktérů (občanská společnost, soukromý sektor). Je to vůbec první globální dohoda o společném přístupu k mezinárodní migraci ve všech jejích rozměrech.

Globální dohoda o migraci je velkou příležitostí zlepšit mezinárodní spolupráci v oblasti migrace a posílit vnímání přínosu migrantů a migrace k udržitelnému rozvoji. Kompakt sice není právně závazný, představuje ale rámec pro spolupráci a lepší řízení migrace na místní, národní, regionální i globální úrovni. Jsou v něm obsaženy zásady, práva a povinnosti ze stávajících mezinárodních právních nástrojů i příklady dobré praxe ve všech oblastech migrace.

PROČ JE POTŘEBA?

Na světě je v současné době víc než **258 milionů migrantů**. Lze předpokládat, že toto číslo poroste, a to vlivem mnoha faktorů: globalizace, propojení (ať už prostřednictvím komunikačních technologií nebo dopravy), obchodu, ale i nerovnosti, demografické nerovnováhy a změny klimatu. Migrace může být příležitostí a přínosem – pro migranty samotné, pro země cílové, tranzitní i země původu. Pokud však nebude dobře regulována, může přinést velké problémy. Mezi ně lze počítat nečekané příchody velkého počtu lidí, nebo také úmrtí migrantů, kteří se vydávají na často velmi nebezpečnou cestu.

Je proto nutné rozvíjet rozumné politiky založené na reálném obrazu současného světa a významně posílit mezinárodní spolupráci v tomto směru. Globální kompakt pro migraci je komplexní akční plán, který je velkou příležitostí pro kolektivní úsilí lidstva o řešení výzev a příležitostí lidské mobility, jež staví na hodnotách sdílení odpovědnosti, státní suverenity, nediskriminace a lidských práv.

JAKÉ JSOU CÍLE KOMPAKTU?

Globální kompakt pro migraci zahrnuje 23 cílů pro lepší řízení migrace na místní, národní, regionální a globální úrovni.

- Zaměřuje se na zmírňování nepříznivých faktorů a dopadů, které brání lidem vybudovat a zachovat udržitelné živobytí v zemích původu.
- Usiluje o oslabení rizik, jimž migranti čelí v různých fázích migrace, a to s respektem k dodržování jejich lidských práv a hledáním cest k zajištění péče a podpory.
- Zabývá se oprávněnými obavami, které migrace může vzbuzovat, a uznává, že společnosti procházejí demografickými, ekonomickými, sociálními a environmentálními změnami v různých měřítcích, které migraci ovlivňují a zároveň jsou migrací ovlivňovány.
- Usiluje o vytvoření příznivých podmínek, jež umožní všem migrantům přispět k obohacení společnosti díky svým lidským, ekonomickým a sociálním schopnostem a umožnit tak, aby se stali přínosem pro udržitelný rozvoj na místní, národní, regionální i globální úrovni.

ČÍM JE KOMPACT PŘÍNOSNÝ?

- **Je inovativní:** jedná se o první mezivládní globální rámec pro spolupráci v oblasti mezinárodní migrace.
- **Globální:** neupřednostňuje žádný region, ale vychází z toho, že migrace je univerzální a má přeshraniční charakter.
- **Komplexní:** řeší migraci v celé šíři a zohledňuje potřeby vlád, společností a samotných migrantů.

- **Kooperativní:** účinná reakce na výzvy migrace vyžaduje mezinárodní spolupráci.
- **Předvídavý:** vytváří rámec pro budoucnost a vychází z předpokladu, že populace států a regionů se zvětšuje či zmenšuje s ohledem na demografický vývoj i v důsledku postupující změny klimatu.

JAKÉ ZÁVAZKY VLÁDY PŘIJÍMAJÍ?

Přijetím kompaktu se vlády zavazují spolupracovat na všech otázkách migrace. Uznávají, že migrace je mnohorozměrný problém. Kompakt definuje 23 cílů, které pokrývají všechny aspekty migrace. Každý cíl obsahuje obecný závazek a výčet možných kroků, z nichž státy mohou vycházet při formulaci svých národních a zahraničních politik. Navrhované kroky vycházejí z mezinárodně uznávaných příkladů dobré praxe a zkušeností, které byly shromážděny během konzultačního procesu před zahájením vyjednávacího procesu.

JE ZÁVAZNÝ?

Kompakt není právně závazný. Je založen na hodnotách svrchovanosti národních států, na principu sdílené odpovědnosti, nediskriminace a lidských práv. Uznává, že k optimalizaci celkových přínosů migrace je potřeba komplexní přístup a zároveň se zabývá riziky a výzvami pro jednotlivce i společnosti v cílových, tranzitních i zemích původu.

KDY BYL PŘIJAT?

10. a 11. prosince 2018 se v Maroku konala mezivládní konference, na které byl Globální kompakt pro migraci oficiálně přijat. Dokument stvrdilo na svém zasedání Valné shromáždění OSN. 152 států hlasovalo pro, 5 států (Česko, Izrael, Maďarsko, Polsko a USA) proti. 12 států se hlasování zdrželo.

CO BUDE DÁL?

Konference v Marrákeši se stala odrazovým můstkem pro další spolupráci všech aktérů – vlád, migrantů, občanské společnosti, soukromého sektoru, odborů, OSN, médií a dalších – pro zajištění bezpečnější, řízené a legální migrace.

Generální tajemník OSN se rozhodl zřídit novou Síť OSN pro migraci, kterou bude koordinovat Mezinárodní organizace pro migraci (IOM). Cílem je zajistit účinnou a efektivní podporu vlád států ze strany systému OSN při naplňování globálního kompaktu.

Cíle pro bezpečnou, řízenou a legální migraci³

1. Sbírat a využívat spolehlivá data jako základ pro nastavování politik týkajících se migrace.
2. Minimalizovat vlivy, které nutí lidi opustit svou zemi.
3. Poskytovat přesné a včasné informace ve všech fázích migrace.
4. Zajistit, že všichni migranti mají doklad identity a adekvátní dokumentaci.
5. Zlepšit dostupnost možností regulární migrace.
6. Zajistit férové a etické podmínky pro možnost ucházet se o přijatelnou práci.
7. Snižovat zranitelnost migrantů.

³ Neoficiální překlad z angličtiny: Informační centrum OSN v Praze (UNIC).

8. Zachraňovat životy a zajistit mezinárodní spolupráci na záchranu pohřešovaných migrantů.
9. Posílit mezinárodní spolupráci při potírání pašeráctví migrantů.
10. Předcházet, odstraňovat a bojovat proti obchodování s lidmi v kontextu mezinárodní migrace.
11. Řídit hranice bezpečným a koordinovaným způsobem.
12. Posílit předvídatelnost postupů při přijímacím řízení migrantů (posuzování, vyhodnocování a stížnosti).
13. Detenci migrantů využívat jen jako krajní řešení a hledat alternativy.
14. Posílit konzulární ochranu, asistenci a spolupráci v průběhu celého migračního cyklu.
15. Zajistit migrantům přístup k základním službám.
16. Podpořit migranty i společnost k dosažení plné inkluze a sociální soudržnosti.
17. Odstranit všechny formy diskriminace a podpořit veřejnou diskusi, která vychází z faktů a zlepšuje tak vnímání migrantů ze strany veřejnosti.
18. Podpořit rozvoj dovedností a zajistit vzájemné uznávání kvalifikací a kompetencí.
19. Vytvořit takové podmínky pro migranty, aby mohli přispívat k udržitelnému rozvoji ve všech státech.
20. Podpořit rychlejší, bezpečnější a levnější převody remitencí a upravit finanční inkluzi migrantů.
21. Spolupracovat na zajištění bezpečných návratů a udržitelné reintegrace.
22. Zajistit podmínky pro přenositelnost nároků na sociální zabezpečení a získaných benefitů.
23. Posílit mezinárodní spolupráci a globální partnerství pro bezpečnou, řízenou a regulérní migraci.

Globální kompakt pro uprchlíky

Valné shromáždění OSN 17. prosince 2018 stvrdilo právně nezávazný Globální pakt o uprchlících. Dohoda má zajistit ochranu práv lidí na útěku z domova. 181 států hlasovalo pro přijetí, proti byly USA a Maďarsko, Dominikánská republika, Eritrea a Libye se zdržely.

„V dnešním světě, který se často obrací zády k lidem v nouzi, který ostudně zpolitizoval dokonce i utrpení exilu, který demonizuje uprchlíky a migranty a někdy dokonce i cizince, tento kompakt – společně s druhým kompaktem o migraci – je novým hmatatelným závazkem k mezinárodní spolupráci,“ řekl po přijetí kompaktu pro uprchlíky šéf UNHCR Filippo Grandi.

Zdroj: United Nations, Department of Global Communication, New York (2018).

Remittance a jejich rozvojový dopad

Robert Stojanov

Hlavním cílem kapitoly je stručně seznámit čtenáře s definicí remitencí, důvody a způsoby jejich zasílání, objemy remitenčních toků na globální i regionální úrovni, problematikou neformálních remitencí a s dopady remitencí na rozvoj zemí původu a jejich limity. Samotné téma remitencí je velmi široké, tato kapitola má ale sloužit hlavně k představení základních informací. Použitou metodologií je kompilační analýza a syntéza sekundárních odborných zdrojů, především však časopiseckých článků, zpráv mezinárodních agentur a příslušných databází.

1. Vymezení a členění remitencí

1.1 Definice remitencí

Mezinárodní měnový fond (International Monetary Fund – IMF), jehož vymezení přebírají všechny ostatní mezinárodní instituce a národní banky, odvozuje remittance především ze dvou položek ze struktury bilance plateb (IMF 2009):

- Příjmy získané pracovníky v ekonomikách, kde nemají (trvalé) bydliště („residence“) nebo od zaměstnavatelů, kteří nemají sídlo v zemích původu pracovníka,
- transfery od obyvatel (rezidentů) jedné ekonomiky pro obyvatele (rezidenty) jiné ekonomiky.¹

Přeshraniční, sezónní a další krátkodobí pracovníci nejsou vnímáni jako obyvatelé (rezidenti) dané ekonomiky, v níž pracují. Jejich hrubý příjem ze zaměstnání je označován jako zaměstnanecké kompenzace („compensation of employees“) (IMF 2009). IMF v současné době rozeznává tři základní typy remitencí, viz tabulka 1.

Tabulka 1: Schéma typu remitencí

Celkové remittance	Osobní remittance	Osobní převody	Remittance v hotovosti
			Remittance v naturáliích
		Zaměstnanecké kompenzace	
	Sociální příspěvky	Kapitálové převody mezi domácnostmi	

Zdroj: IMF (2009)

¹ Obyvatel (rezident) dané ekonomiky je definován jako osoba, která pobývá (nebo zamýšlí pobývat) jeden rok či déle na území dané ekonomiky. Krátké výlety do jiných zemí z důvodu rekreace nebo práce nemají vliv na změnu místa rezidence s výjimkou pobytů delších než jeden rok (IMF 2009).

Celkové remitence (total remittances) tvoří součet osobních remitencí a sociálních dávek. Celkově se remitence započítávají jako doplňující položka v platební bilanci (IMF 2009).

1. Osobní remitence² (personal remittances) zahrnují běžné a kapitálové převody v hotovosti nebo v naturáliích mezi domácnostmi rezidentů a domácnostmi obývanými nerezidenty³ v součtu se zaměstnaneckými kompenzacemi (IMF 2009). Data pocházejí z databáze IMF's Balance of Payment Statistics. Chybějící údaje jsou nahrazeny odhady ze strany zaměstnanců Světové banky (World Bank 2019).

1.1. Osobní převody (personal transfers) se skládají ze všech běžných převodů v hotovosti i v naturáliích zaslaných či obdržených domácnostmi obývanými rezidenty do- nebo z- domácností obývanými nerezidenty. Osobní převody tak v podstatě zahrnují všechny běžné převody mezi rezidenty a nerezidenty. Osobní transfery představují novou položku v manuálu IMF (2009) a reprezentují širší definici pracovních remitencí (World Bank 2019), která byla v minulosti využívána jako hlavní kategorie označující remitence.

1.1.1. Remitence v hotovosti (cash remittances) jsou peněžní převody (nebo jejich ekvivalent). Měna je přepravena z jedné země do druhé a je fyzicky doručena remitentem⁴ (nebo jeho jménem) určenému jednotlivci nebo jeho rodině (IMF 2009).

1.1.2. Remitence v naturáliích (remittances in kind) jsou převody ve formě (přivezeného) zboží nebo služeb (IMF 2009).

1.2. Zaměstnanecké kompenzace (net compensation of employees) se týkají příjmů (platy, mzdy a další kompenzace v hotovosti nebo naturáliích aj.) u přeshraničních, sezónních a dalších krátkodobých pracovníků, kteří pracují v ekonomice, v níž nejsou rezidenty. Dále se jedná o příjmy rezidentních pracovníků, kteří jsou zaměstnáni nerezidentními osobami (IMF 2009).

1.3. Kapitálové převody mezi domácnostmi (capital transfers between households) jsou převody peněz v hotovosti nebo naturáliích mezi domácnostmi obývanými rezidenty a domácnostmi obývanými nerezidenty (IMF 2009).

2. Sociální příspěvky (social benefits) jsou běžné převody (včetně důchodů) obdržené domácnostmi od soukromých společností, vlád a neziskových organizací. Tyto příspěvky jsou svou podstatou určeny pro řešení sociální situace příjemce v době jeho onemocnění, nezaměstnanosti, penze nebo z důvodu řešení bydlení, vzdělávání atd. (IMF 2009).

2.2 Typy remitencí a formy finančních toků

Dalším způsobem rozlišování mezi jednotlivými typy remitencí je **dělení remitencí na základě typu zasílatelů a příjemců remitencí**. Na základě toho Carling (2005) identifikuje celkem sedm různých forem remitencí:

1. Osobní vklady nebo investice – peněžní transfery určené pro vlastní použití (investiční činnost, spotřebu, obchodní rozvoj, výstavbu domova, zakoupení půdy, úspory a další). Migranti si sami určují využití těchto remitencí.
2. Transfery v rámci rodiny – transfery prostředků rodinným příslušníkům nebo přátelům do zemí původu. Ve většině zemí jsou to nejdůležitější toky remitencí. Často se jedná o pravidelně zasílané prostředky (měsíčně nebo při příležitosti svátků, náboženských slavností atd.) Tyto remitence slouží k zabezpečení základních potřeb, spotřebě, vzdělání, zdravotní péči. O využití těchto zdrojů rozhodují zpravidla jejich příjemci.
3. Charitativní dary – určené pro charitativní účely, kostely a mešity.

² Běžně se používá zjednodušený pojem remitence, který využívají i autoři v dalších pasážích této knihy.

³ Tzv. rezidenční domácnosti jsou rodiny s dlouhodobým pobytem v dané zemi, nerezidenční domácnosti jsou rodiny, které nepobývají dlouhodobě v cílové zemi (zpravidla méně než rok).

⁴ Remitent či remitující je osoba, která zasílá (a přiváží) remitence do země svého původu.

4. Kolektivní investice směřující do rozvoje – nejčastěji transfery prostředků pocházejících od organizací migrantů, které by měly směřovat do rozvoje komunity v zemích původu.
5. Daně a odvody – jedná se o povinné odvody vládním a veřejným institucím, jako jsou školy, nemocnice, z důvodu zajištění vzdělání či zdravotnické péče pro členy rodiny a přátele v zemích původu. Zároveň se sem započítávají dobrovolné transfery remitencí (např. podpora domácí vlády) a zaplacené daně od emigrantů.
- 6.+7. Důchody a transfery sloužící k sociálnímu zabezpečení⁵ – sem se počítají oficiální převody od bývalých zaměstnavatelů, penzijních fondů a vlád zemí, kde byl migrant zaměstnaný.

Remittance v peněžní formě jsou zasílány prostřednictvím velkého množství převodních mechanismů. Zpráva IMF (2009) rozlišuje základní a původní způsoby transferů remitencí skrze následující instituce a neformální služby, které zde aktualizují a doplňují:

1. komerční banky;
2. společnosti specializující se na finanční transfery (převody);
3. úvěrové společnosti;
4. pošty a zásilkové společnosti;
5. autobusové a přepravní společnosti;
6. využití kontaktních bodů u tzv. neformálních převodních systémů peněz (IVTS, detaily viz níže);
7. využití přátel a příbuzných;
8. mobilní společnosti (podrobnosti viz níže).

Podobně IMF (2009) rozlišuje několik druhů převodních mechanismů, jež využívají různé druhy sítí a transferových rozhraní. Opět je zde doplňují a aktualizují:

1. Síť (infrastruktura) propojující odesílatele a příjemce za účelem zasílání zpráv a finančních prostředků;
2. SWIFT – transfer financí mezi účty v rámci elektronického mezibankovního platebního styku;
3. platby, služby a aplikace prostřednictvím mobilních telefonů;
4. prostřednictvím internetu;
5. fyzický transport peněz v hotovosti nebo zboží.

V posledních letech zaznamenaly obrovský boom v rozvojových zemích, včetně jejich venkovských oblastí, tzv. mobilní peníze (mobile money), což jsou převody financí skrz peněžní účty u mobilních firem (podrobnosti viz níže). Na konci roku 2017 bylo v 90 zemích registrováno 690 milionů účtů určených právě pro tyto mobilní peníze. Ty se původně používaly na domácím trhu k „posílání peněz domů“, nicméně postupně se vyvinuly v sofistikované poskytování mezinárodních převodů peněz. Systém lze jednoduše popsat tak, že při přijímání remitencí prostřednictvím mobilních peněz mají příjemci možnost ponechat si tyto přijaté peníze na svých mobilních peněžních účtech za účelem provedení dalších transakcí (například platby za zboží a služby nebo zaslání peněz příbuzným), nebo k jejich výplatě v hotovosti. V případě výplaty v hotovosti zaplatí příjemce obvykle poplatek poskytovatele mobilních peněz (Naghavi a Scharwatt 2018).

2. Objemy a toky remitencí

Analýzu remitencí a jejich rozvojový dopad výrazně ztěžuje skutečnost, že jsou velmi špatně měřitelné. I když existují jejich odhady, je nutné zdůraznit, že se ve většině případů týkají prostředků zaslanych pouze oficiálními kanály (Skeldon 2005). Přitom Ghosh (2006) na základě celé řady výzkumů odhaduje, že v některých ekonomikách tvoří remittance zasílané neformálními kanály až 85 procent z celkového proudu oficiálních remitencí dle aktuálních podmínek v dané ekonomice.

Ze statistik registrovaných formálních remitencí vyplývá, že za posledních několik desetiletí do-

⁵ Protože se často jedná o jejich kombinaci, jsou uvedeny pod stejnou kategorií.

šlo k významnému celosvětovému zvýšení objemu zasílaných remitencí, když objemy dosáhly zhruba 626 miliard USD v roce 2018. Jak je vidět z tabulky 2, dominantním příjemcem remitencí jsou rozvojové země (77 procent v roce 2018). Jedná se především o ekonomiky s nižším středním příjmem, do nichž v roce 2018 proudila téměř polovina všech registrovaných remitencí. Jak je tedy vidět, nejedná se o ty nejchudší země.

Tabulka 2: Výše remitencí proudících do rozvojových zemí 1990–2018 (v mld. USD)

Remittance do / rok	1990	2000	2008	2009	2010	2015	2016	2017	2018
Rozvojové země	29	74	284	273	302	432	418	445	482
- Země s nízkým příjmem	2	3	13	12	14	25	24	26	26
- Země s nižším středním příjmem	16	39	163	161	181	247	240	261	291
- Země s vyšším středním příjmem	11	32	108	101	107	160	154	159	165
Svět	68	122	406	388	419	564	551	584	626

Zdroj: World Bank (2019)

Geografické rozdělení remitencí mezi rozvojovými zeměmi dlouhodobě ukazuje na nejhorší postavení subsaharské Afriky a naopak nejlepší postavení jižní a východní Asie s Tichomořím (viz tabulka 3).

Tabulka 3: Příjemci remitencí dle regionů v roce 2018 (v miliardách USD)

Region	2018
Evropa a střední Asie	171
Střední východ a severní Afrika	63
Jižní Asie	131
Východní Asie a Pacifik	115
Latinská Amerika a Karibik	90
Subsaharská Afrika	46
Severní Amerika	9

Zdroj: World Bank (2019)

Podle údajů Světové banky (viz tabulka 4) byla největším příjemcem oficiálních remitencí v absolutních číslech v roce 2018 Indie (s 79 miliardami USD, v roce 2010 to bylo 55 miliard USD), která se drží v popředí dlouhodobě. Dramatický pokles příjmu registrovaných remitencí zažívá Čína ze 44 mld. v roce 2015 na 24 miliard USD v roce 2018. Nejlidnatější stát světa tak přeskočily státy jako Mexiko (26 mld.), Filipíny (34 mld.), africký Egypt (29 mld.) i Nigérie (24,3 mld.). V tomto směru je zajímavý údaj, že Francie obdržela stejné množství remitencí jako všechny země s nízkým příjmem dohromady, tzn. ty nejchudší na světě.

Tabulka 4: Největší příjemci remitencí v roce 2018 (v miliardách USD)

Země	2018
Indie	79

Země	2018
Mexiko	36
Filipíny	34
Egypt	29
Francie	26
Nigérie	24
Čína	24
Pákistán	21
Německo	18
Vietnam	16

Zdroj: World Bank (2019)

V mnoha zemích představují remittance podstatnou část HDP a pro ekonomiky některých z těchto států jsou nepostradatelné. Jedná se většinou o populačně či rozlohou malé státy, včetně malých ostrovů (viz tabulka 5). Ve více než 31 zemích remittance tvořily v roce 2018 více než 10 procent HDP. Dramaticky vzrostl tento poměr od roku 2012 u Tongy z 19 procent na současných 40 procent. Naopak u Tadžikistánu tento poměr byl na úrovni téměř 50 procent v roce 2008 a u Moldavska činily remittance ještě v roce 2006 cca 34 procent HDP.

Tabulka 5: Největší příjemci remitencí v poměru k HDP v roce 2018 (v procentech)

Země	2018
Tonga	40
Kyrgyzstán	33
Haiti	31
Tádžikistán	29
Nepál	28
Salvador	21
Honduras	20
Západní břeh a Gaza (Palestina)	17
Samoa	16
Moldavsko	16

Zdroj: World Bank (2019)

Tradičně největším globálním zdrojem remitencí jsou Spojené státy americké, ve kterých se objem odesílaných remitencí od roku 2000 zvýšil ze 34 na cca 68 miliard USD v roce 2017. Rovněž z ostatních zemí, které se drží na prvních pěti místech tabulky 6, množství odesílaných remitencí dlouhodobě stoupá, vyjma Ruska, kde je od roku 2013 znát naopak odliv remitencí.

Tabulka 6: Největší poskytovatelé oficiálních remitencí v roce 2017 (v miliardách USD)

Země	2018
USA	68
Saúdská Arábie	36
Švýcarsko	27
Německo	23
Rusko	21
Čína	16
Kuvajť	14
Francie	14
Korea	13
Katar	13

Zdroj: World Bank (2019)

Remittance neproudí jen z ekonomicky bohatých zemí do těch chudých. I rozvojové ekonomiky jsou zdrojem remitencí pro další rozvojové země. Dle dat Světové banky (World Bank 2019) 15 procent registrovaných remitencí plyne z rozvojových zemí. Ve skutečnosti remitencí z rozvojových zemí proudí mnohem více, ale neregistrovaným způsobem (podrobnosti viz níže).

Tabulka 7: Výše remitencí proudících z rozvojových regionů v roce 2017 (v miliardách USD)

Region	2017
Rozvojové země	96
- Země s nízkým příjmem	3
- Země s nižším středním příjmem	21
- Země s vyšším středním příjmem	72

Zdroj: World Bank (2019)

Ekonomiky Malajsie, Indie a Indonésie patří mezi největší zdroje remitencí pocházejících z rozvojových zemí. V tomto kontextu je zajímavý příklad Libanonu, který je jak významným poskytovatelem remitencí, tak jejich příjemcem (13 procent HDP v roce 2017). Příklad Libanonu poukazuje i na fakt, že nejen vyspělé, ale i rozvojové země jsou výrazným zdrojem remitencí.

Tabulka 8: Výše remitencí proudících z rozvojových zemí v roce 2017 (v miliardách USD)

Země	2017
Malajsie	9,4
Indie	7,0
Indonésie	5,2

Země	2017
Libanon	4,5
Thajsko	4,4
Kazachstán	2,7
Brazílie	2,2
Ghana	1,1
Turecko	1,1
JAR	1,0

Zdroj: World Bank (2019)

3. Neformální (neregistrované) remittance

Ne všechny remittance procházejí registrovanými cestami. Jiménez-Martín a kol. (2007) uvádí, že remittance zasílané neformálními kanály mohou zvýšit průměrný celkový globální tok remitencí o 50 procent, jiné odhady navyšují toto množství v rozmezí mezi 35–75 procenty. V některých zemích s velkým rozpětím směnných kurzů může být tento neformální sektor výrazně vyšší než 50 procent. Tyto finance nejsou zahrnuty ve statistikách vypovídajících o množství zaslaných prostředků.

Neformální převodní systémy peněz (Informal value transfer systems – IVTS) jsou známy v různých částech světa pod různými jmény a mají rozdílnou kulturně podmíněnou podobu. Právě mezi ty nejvíce používané patří hawala (což v překladu znamená „transfer-převod“) v oblasti Středního východu, hundi v jižní Asii a xawilad nebo hawilad v Africkém rohu (Carling 2005). V akademickém či politickém prostředí se pro IVTS používají další výrazy jako „alternativní remitenční systémy“, „podzemní bankovníctví“ nebo „etnické bankovníctví“ (El Qorchi, Maimbo a Wilson 2003).

Neformální remittance proudí nejčastěji skrz (i) zboží osobně dovezené migrujícími pracovníky, či (ii) úspory přivezené při návratu domů. Odborníci se shodují v tom, že neformální (neregistrované) formy převodu remitencí jsou využívány především migranty s nízkými příjmy. Důvodů pro převod remitencí neformálními způsoby je však celá řada. Kromě různých restrikcí a formálních překážek ze strany států (zdanění, kontrola bankovních účtů, obavy o bezpečnost a možnost financování kriminálních aktivit apod.), se ze strany remitujících často jedná o snahu ušetřit za převod/zaslání peněz přes různé finanční společnosti. I když poplatky za tyto převody financí klesají na základě zvyšující se konkurence a nových technologických řešení (IMF 2005: 83), je zřejmé, že se jedná stále o jisté náklady, kterým je možné se vyhnout za určitých okolností (např. fyzický převoz peněz v případě návratu domů nebo pomocí někoho známého).

V českém prostředí ukrajinští pracovníci ještě nedávno nejčastěji využívali řidiče pravidelných linek autobusů pro předání obálky jejich rodinám za cenu 50 Kč. Linky vyjíždějí každým dnem do Užhorodu či do jiných měst západní Ukrajiny a adresát se musel prokázat nějakým heslem či dokladem na jméno pro předání obálky s hotovostí v USD nebo EUR.

Mezi další důvody využívání neformálních způsobů transferů remitencí můžeme zařadit nedostupnost finančních institucí v cílových oblastech (nejčastěji na venkově), lepší výměnný kurz na černém trhu, v některých případech větší rychlost (mezi velkými městy 6–12 hodin, běžně 24 hodin), cenu (rozmezí 2–5 procent mezi významnými velkými městy na mezinárodní úrovni)

a pohodlnost, přizpůsobivost (vysoká schopnost adaptovat se na krizové domácí prostředí typu válek, občanských nepokojů, ekonomických blokád, domácí zvláštnosti), kulturní konvence (jazyková bariéra, neznalost prostředí, solidarita mezi migranty, víra ve „své“ lidi, „soukmenovce“) a možnost anonymity (El Qorchi 2003: 15–17). Významnou roli hraje také právní postavení migranta v cílové zemi. Neregulární migranti budou z pochopitelných důvodů více inklinovat právě k těmto způsobům transakcí. Celkově se tyto podmínky a možnosti liší stát od státu, stejně tak jako politiky jednotlivých vlád v rámci jedné země vůči tomuto fenoménu.

Výsledkem používání neformálních kanálů pro zasílání remitencí je jejich nižší transparentnost a bezpečnost, menší výhody pro miliony lidí, kteří se spoléhají na mezinárodní remittance. K řešení těchto výzev je třeba překonat tři klíčové překážky (Naghavi a Scharwatt 2018):

1. Dostupnost a přístupnost

Výsledky studie provedené GSM Association ze srpna 2017 ukázaly, že mobilní peníze se stávají rozšířeným kanálem pro remittance. S mobilními službami se remittance staly dostupnými prostřednictvím 184 koridorů a propojily migranty ze 35 zemí zasílajících remittance svým rodinám do 40 zemí. Mezi tyto přijímající země patřilo i sedm nestabilních států napříč subsaharskou Afrikou, kde velké množství domácností spoléhá na tyto mezinárodní převody. Díky mobilním penězům, které vyhovují potřebám venkovských domácností, žen, migrujících pracovníků i uprchlíků, se podařilo rozšířit přístup k mezinárodním převodům finančních prostředků pro nejvíce marginalizované skupiny obyvatelstva.

2. Cenová dostupnost

Výsledky stejné studie ukázaly, že průměrné náklady na odesílání 200 USD pomocí mobilních peněz tvořily 1,7 % transakce. Tímto se náklady na posílání remitencí jako mobilních peněz dostaly pod tři procenta v 96 procentech zemí. Mobilní peníze jsou obzvláště přitažlivé pro převody nižších částek, kde jsou úspory ve srovnání s jinými formálními kanály nejvýznamnější.

3. Pohodlí, bezpečnost a přístup k digitální ekonomice

Schopnost bezpečně přijímat platby na účet mobilních peněz může být bránou k finančnímu začlenění, protože poskytuje příležitost připojit se k digitálnímu finančnímu systému a přístup k širokému a sofistikovanému rozsahu digitálních finančních služeb nad rámec remitencí.

4. Remittance, rozvoj a chudoba

Světová banka označuje remittance za významný a stabilní zdroj prostředků pro rozvoj, a to na základě dat, která dokazují, že tyto zdroje pomáhají snížit chudobu konkrétních jedinců a rodin (Gosh 2006). I další výzkumné zprávy se ve většině případů přiklání k výrazně pozitivnímu vlivu remitencí na rozvoj zdrojových zemí a zároveň podporují politiky směřující k otevřenosti národních ekonomik umožňující snadný příchod mezinárodních migrantů a převod remitencí. Například Ellis (2003) uvádí konkrétně pět základních způsobů, jak migrace a remittance mohou napomoci snížení zranitelnosti a chudoby obyvatel venkova. Remittance především umožňují:

1. Investovat do půdy nebo jejího zkvalitnění;
2. nákup zemědělských vstupů v hotovosti (např. nájemní práce, kontrola nemocí) s cílem používat efektivnější kultivační metody a dosáhnout vyšších výnosů;
3. investovat do zemědělských nástrojů a zařízení (např. vodní pumpy, pluhy);
4. investovat do vzdělání s vyhlídkou lepší perspektivy pro další generace;
5. investovat do majetku, s cílem generování zisku v místě bydliště, ale mimo zemědělský sektor (např. rikša, drtička, obchod).

Rozsáhlá debata se dlouhodobě vede nad otázkou, zda k rozvoji a snížení chudoby pomáhají

nejen remitence investované jedním z pěti výše uvedených způsobů, ale i remitence, které jsou tzv. spotřebovány. Většina odborníků uvádí, že remitence přirozeně přispívají ke zvýšení prosperity jejich příjemců s určitým rozvojovým dopadem na místní úrovni prostřednictvím klasických multiplikačních efektů, i když jsou určeny „jen na spotřebu“. Například Skeldon a Hugo (1999) uvádějí, na základě studia literatury a analýz dopadů zvýšené spotřeby na sekundární a terciární trhy⁶, které jsou důležité pro vytváření místních pracovních příležitostí, že příjmy remitencí určených na spotřebu by měly být stabilnější než příjmy remitencí určených na investice.

Rodiny mají obecně tendenci remitence utrácet za zboží krátkodobé spotřeby v době, kdy je jejich tok stabilní a dlouhodobý, a naopak je investovat, pokud se jedná o výjimečné, jednorázové příjmy. Například v Pákistánu jsou prostředky přicházející ze zahraničí považovány za nadstandardní a většinou domácnostmi jsou ukládány (především do bank, které je dále investují v rámci ekonomiky), na rozdíl od tuzemských převodů, které jsou používány pro spotřebu (Ghosh 2006).

Velký potenciál pro rozvoj mají remitence využitě na novou výstavbu infrastruktury, škol, komunitních center, domů atd., čímž umožňují vznik nových podnikatelských subjektů. Ty tak mohou být tím progresivním impulsem, který umožní nastartovat či udržet místní nebo regionální rozvoj. Zkušenosti z Filipín ukazují, že remitence dokonce podporují rozvoj podnikání i u nízkopříjmových domácností, které mají problém získat bankovní úvěr. Remitence mohou rovněž pomáhat zvyšovat úroveň vzdělání. Například v Mexiku navštěvovaly děti z rodin přijímající remitence o 0,7 až 1,6 roku déle školu oproti dětem bez příbuzných v zahraničí (Ghosh 2006).

Ekonomický rozvoj je úzce spojen s dlouhodobým hospodářským růstem. Názory na dopady remitencí ve vztahu k ekonomickému růstu se liší na základě velikosti zkoumaného vzorku, vybraného regionu či ekonomiky daného státu. Například Zuniga (2011) ukazuje, že remitence mají pozitivní, byť malý dopad na hospodářský růst. A na regionální úrovni například Comes a kol. (2018) v případě zemí střední a východní Evropy, Meyer a Shera (2017) v případě balkánských států, Jawaid a Raza (2016) v případě jižní Asie a Nwaogu a Ryan (2015) v případě Latinské Ameriky a Karibiku ukazují, že převody mají pozitivní dopad na růst. Při studiu jednotlivých zemí je možné najít srovnatelné výsledky. V tomto směru Catrinescu a kol. (2009) došli k závěru, že remitence mají slabý, ale pozitivní dopad na dlouhodobý makroekonomický růst.

Kumar a kol. (2018) zkoumal dopad remitencí na hospodářský růst v Kyrgyzstánu a Makedonii. Jeho výsledky prokázaly dlouhodobý pozitivní dopad remitencí na hospodářský růst těchto zemí. Testy kauzality ukázaly, že remitence podporují ekonomický růst Kyrgyzstánu, zatímco ekonomický růst zřejmě podporuje příliv remitencí do Makedonie. Příčinná souvislost mezi remitencemi a hospodářským růstem v Bangladéši, Indii a na Srí Lance byla studována Siddique a kol. (2012), kteří došli k závěru, že růst remitencí vede k hospodářskému růstu v Bangladéši. V Indii nebyl odhadnut žádný příčinný vztah mezi růstem remitencí a hospodářským růstem, ale na Srí Lance byla zjištěna obousměrná kauzalita. V tomto směru Hasan a Shakur (2017) zjistili, že v Bangladéši byl růstový účinek remitencí nejprve negativní, ale v pozdějším stádiu vývoje – v období 1974–2006 – se stal pozitivním.

Ne všichni experti se domnívají, že remitence mají na ekonomický růst pouze pozitivní dopady. Například Barajas a kol. (2009) docházejí k závěru, že remitence pracovníků nemají dopad na hospodářský růst. A Majeed (2015) ve své analýze ukazuje, že remitence zvýrazňují, nikoli zlepšují, chudobu v zemích s nízkou úrovní finančního rozvoje. Dastidar (2017) zase přichází k názoru, že remitence podporují růst pouze v otevřenějších zemích. Důležitějšími růstovými faktory jsou podle něj kvalita domácích institucí a celkové makroekonomické prostředí v přijímající zemi.

Z hlediska rozvojového potenciálu je velmi významná skutečnost, že remitence zůstávají stabil-

⁶ Za sekundární a terciární trhy lze považovat další využití (investice, nákupy) finančních prostředků získaných z původního (primárního) prodeje služeb a zboží příjemcům remitencí.

ním příjmem zahraniční měny navzdory ekonomickým cyklům, včetně ekonomických krizí a recesí. Dokonce v těchto obdobích pravidelně dochází k tomu, že do zemí postižených krizí plyne více prostředků než obvykle. Dokazují to případy krize mexické měny peso v roce 1994 stejně tak jako tzv. asijské krize v letech 1997–1998. Zasilatelé remitencí reagují na ekonomické problémy příjemců často vyššími částkami. A platí to ještě výrazněji v případě solidarity s oběťmi politických a humanitárních katastrof. Rovněž zkušenosti z finanční a ekonomické krize na konci první dekády 21. století potvrdily stálost remitenčních toků. Ačkoliv přímé zahraniční investice mezi lety 2009 a 2010 celkově poklesly o 57 procent, remittance klesly podle odhadů za stejné období pouze o několik procent (Fix; Papademetriou a Batalova 2008).

Zatímco v letech 2001 až 2008 proud remitencí do ekonomik rozvojových zemí každým rokem narůstal, ekonomická recese z konce první dekády tohoto století dokázala tento nárůst pouze krátce zbrzdít. V roce 2008 bylo zasláno do rozvojových zemí celkem 284 miliard USD, o rok později to bylo 273 miliard USD. Meziroční pokles byl tedy 11 miliard, ale reálný jen 3 miliardy USD⁷ (pokles cca o jedno procento). Již v roce 2010 rozvojové země získaly rekordních 302 miliard USD. Podobný vývoj zaznamenaly statistiky i na globální úrovni.

Je tedy zřejmé, že toky remitencí se staly relativně nejvíce stabilním externím finančním zdrojem pro velké množství rozvojových regionů obecně, především pak pro země s nízkým středním příjmem. Remittance tak do značné míry kompenzují externí investiční prostředky v odvětvích, která nejsou až tak zajímavá pro zahraniční investory, a zároveň doplňují či dokonce nahrazují sociální politiku většiny rozvojových zemí. To však může mít i negativní konsekvence.

5. Závěr: Limity rozvojových dopadů remitencí

Prostředky zasílané ze zahraničí mohou výrazně přispět k rozvoji jednotlivců, domácností i národních ekonomik. Nicméně je třeba diskutovat i omezení a negativní aspekty remitencí. Remittance mají své limity dané jejich využitím, množstvím, frekvencí jejich přísunu atd. Významnou roli také hraje výchozí ekonomická situace příjemců, a především jejich sociální situace (v rámci domácnosti, v zemi původu i v zemi přijímající aj.). Zejména sociálně-rodinné aspekty migrace, kdy v rodině chybí jeden či oba rodiče pracující v zahraničí kvůli remitencím, zatímco o potomky se starají prarodiče, jsou často kritizovány.

Také jsou zaznamenány např. negativní dopady remitencí na domácí ekonomiku díky tomu, že klesá zájem o domácí produkty na úkor importu, což může vést ke stagnaci. Jako příklad je uváděna situace především v Albánii, kde příliv zahraniční měny v podobě remitencí podle některých odborníků přispěl k tzv. Holandské nemoci v podobě nestability měny a poklesu produktivity (UNFPA 2009: 46). Např. remittance zasílané do Moldavska měly vedle nesporného pozitivního významu pro tamní obyvatele také podíl na velmi špatných exportních výsledcích této země. Gammeltoft (2002) dále uvádí, že remittance mohou odsunout nutné strukturální reformy a způsobit nebo zvýšit závislost obyvatel a místní ekonomiky na těchto zdrojích financí.

Remittance jsou např. v Egyptě a v celé řadě dalších blízkovýchodních zemí neoficiálně považovány za „hlavní nástroj státní sociální politiky“. To znamená, že vlády těchto zemí, přestože výrazně aktivně nepodporují emigraci a přísun remitencí do vlastní ekonomiky, zcela pasivně spoléhají na schopnost svých občanů. Především mladí muži opouštějí domácí ekonomiky trpící vysokou nezaměstnaností ve snaze zajistit si finanční prostředky, kromě jiného i na potřebné sociální, vzdělávací a zdravotní výdaje. Tímto místní vlády rezignují na normální tvorbu a naplňování své jak migrační, tak sociální, vzdělávací i zdravotní politiky. Remittance jsou z tohoto pohledu jedním z nejdůležitějších sociálních příjmů domácností v tomto regionu.

⁷ V úvahu je nutné ještě vzít fakt, že Polsko v tomto období bylo překlasičkováno Světovou bankou ze země se středními příjmy na zemi s vysokými příjmy, což znamená úbytek cca 8 miliard USD pro kategorii rozvojové země (Mohapatra et al. 2010; World Bank 2019).

Nicméně, jak například uvádí i Skeldon (2005), remittance nemohou být vnímány jako univerzální všelék na zmírnění chudoby. Důvodem je i fakt, že relativně málo lidí migruje přes mezinárodní hranice, a když se už tito lidé rozhodnou odejít do zahraničí, často pocházejí z určitých nečetných oblastí v dané zemi (neodcházejí rovnoměrně z celé země, ale z některých regionů/měst atd. výrazně více). Proto, podle Skeldona, mezinárodní migrace nemůže být rozhodujícím faktorem v procesu snížení chudoby na národní úrovni. Vzhledem k tomu, že na světě je mnohem více vnitřních migrantů, větší důraz na vztahy mezi migrací a chudobou by měl být věnován právě tomuto fenoménu a vlivu proudění „vnitrostátních remitencí“ pocházejících právě od vnitřních migrantů na venkov. Například zpráva čínského Ministerstva zemědělství upozorňuje na fakt, že až 40 procent průměrného příjmu zemědělce v této zemi může pocházet právě z těchto finančních prostředků proudících na venkov z měst. Je tedy velmi pravděpodobné, že vnitřní migrace a z ní pocházející „remittance“ mají významný podíl na rychlém snižování chudoby v Číně za poslední období.

Růst a rozvojový potenciál remitencí může být limitován nedostatky místního trhu, jakým je například špatný nebo neexistující úvěrový trh na venkově, který neumožňuje vypůjčit si peníze na základě ručení remitencemi, případně dát remittance do zástavy. Takový neefektivní trh je potom překážkou pro soustředění úspor z domácností či z remitencí na investice (Katseli; Lucas a Xenogiani 2006).

Pro mnoho domácností jsou remittance nejdůležitějšími zdroji příjmů a mohou tak být silně postiženy, pokud tyto toky náhle poklesnou (Mutume 2005). V horším případě mohou tyto domácnosti dokonce spadnout pod hranici chudoby. Na druhou stranu Joly (2000) upozorňuje na možnost vzniku syndromu závislosti na zasílaných remitencích a Taylor (1992) na základě měření příjmů mexických farmářů v 80. letech a svých následných výpočtů ukazuje nejednoznačnost pozitivního dopadu těchto vnějších zdrojů na zvýšení jejich příjmů.

Dopad remitencí na rozvoj je do velké míry závislý na jejich nepřerušovaném toku a na jednoduchosti jejich převodu. Navzdory široké škále důmyslných způsobů posílání remitencí je zjevné, že mnohé systémy si za převod peněz účtují příliš vysoké ceny a ta část migrantova výdělku, která se dostane příbuzným v zemi původu, je menší, než by mohla být. Nadměrné náklady na přeshraniční převody financí často vedou k využívání neformálních forem převodů remitencí.

Nejnovější výzkumy však potvrzují, že pokud jsou migrantům nabídnuty efektivní formální kanály, například skrz mobilní telefony, využívají je. Příkladem je např. vysoký zájem o systém tzv. matricula consular, kdy zastupitelské úřady Spojených států amerických vydávají imigrantům potvrzení, na jehož základě si následně mohou v USA otevřít bankovní účet (není přitom zjišťováno, zda mají v USA regulérní status), ze kterého odesílají remittance (Ghosh 2006: 42–43).

Stručně řečeno, rozvojový potenciál remitencí lze zvyšovat jak v zemích cílových tím, že se bude usilovat o maximální snížení ztrát z vydělaných peněz (především snížením poplatků za mezinárodní převod, ale také např. omezením ztrát způsobeným vysokými odvody z mezd zprostředkovatelům práce), tak v zemích původu tím, že rodinám migrantů budou zpřístupněny služby umožňující peníze získané formou remitencí výhodně investovat či uložit a netratit kvůli nedostupnosti finančních služeb.

Přestože nelze tvrdit, že remittance pouze zvyšují míru blahobytu v zemích původu, jsou však nepopíratelně důležitým aspektem rozvoje. Podpora různých forem imigrace do rozvinutých zemí tak může pomoci rozvoji ekonomicky chudým zemím.

Použité zdroje

BARAJAS, A.; CHAMI, R.; FULLENKAMP, C.; GAPEN, M.; MONTIEL, P. (2009): Do Workers' Remittances Promote Economic Growth? IMF Work. Pap. WP/09/153. Available online: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp09153.pdf>

- CARLING, J. (2005): Migration Remittances and Development Cooperation. Oslo: International Peace Research Institute, 2005.
- CATRINESCU, N.; LEON-LEDESMA, M.; PIRACHAM, M.; QUILLIN, B. (2009): Remittances, Institutions and Economic Growth. *World Dev.* 37, 81–192.
- COMES, C.-A.; BUNDUCHI, E.; VASILE, V.; STEFAN, D. (2018): The Impact of Foreign Direct Investments and Remittances on Economic Growth: A Case Study in Central and Eastern Europe. *Sustainability*, 10, 238.
- DASTIDAR, S. G. (2017): Impact of Remittances on Economic Growth in Developing Countries. *Glob. Econ. J.*, 13, 20160066.
- EL QORCHI, M.; MAIMBO, S. M.; WILSON, J. F. (2003): Informal Funds Transfer Systems: An Analysis of the Informal Hawala System. Washington: The International Monetary Fund and The World Bank, March 24, 2003.
- ELLIS, F. (2003): A Livelihoods Approach to Migration and Poverty Reduction. Department for International Development (DFID), November 2003.
- FIX, M.; PAPADEMETRIOU, D.; BATALOVA, J. et. al. (2009): Migration and the Global Recession. Washington, DC: Migration Policy Institute. Commissioned by the BBC World Service.
- GAMMELTOFT, P. (2002): Remittances and other financial flows to developing countries. *International Migration*, 40 (5).
- GHOSH, B. (2006): Migrants' remittances and development. Myths, rhetoric and realities. Geneva: International Organization for Migration.
- HASSAN, G.; SHAKUR, S. (2017): Nonlinear Effects of Remittances on Per Capita GDP Growth in Bangladesh. *Economies*, 5, 25.
- IMF (2005): World Economic Outlook 2005. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2005.
- IMF (2009): International transactions in remittances: guide for compilers and users. Washington: International Monetary Fund.
- JAWAID, S.T.; RAZA, S.A. (2016): Effects of Workers' Remittances and its Volatility on Economic Growth in South Asia. *Int. Migr.*, 54, 50–68.
- JIMÉNEZ-MARTÍN, S.; JORGENSEN, N.; LABEAGA, J. M. (2007): The Volume and Geography of Remittances From The EU. European Commission, 2007. September, 2007
- JOLY, D. (2000): Some structural effects of migration on receiving and sending countries. *International Migration*, 38 (5): 25–38.
- KATSELI, L. T.; LUCAS, R. E. B.; XENOIANI, T. (2006): Effects of Migration on Sending Countries: What Do We Know? Paris: OECD Development Centre. Working Paper No. 250.
- KUMAR, R.R.; STAUVERMANN, P. J.; PATEL, A.; PRASAD, S. (2018): The Effect of Remittances on Economic Growth in Kyrgyzstan and Macedonia: Accounting for Financial Development. *Int. Migr.* 56, 95–126.
- MAJEED, M. T. (2015): Poverty Effects of Remittances: A Comparative Analysis. *J. Int. Dev.* 27, 1–14.
- MEYER, D.; SHERA, A. (2017): The impact of remittances on economic growth: An econometric model. *Economia*, 18, 147–155.
- MOHAPATRA, S.; RATHA, D.; SILWAL, A. (2010): Outlook for Remittance Flows 2011–12. Recovery after the crisis, but risks lie ahead. Migration and Development Brief 13, Migration and remittances Unit, World Bank, November 8, 2010.
- MUTUME, G. (2005): Workers remittances: a boom to development. *Africa Renewal*, 19 (3): 10–13.
- NAGHAWI, N.; SCHARWATT, C. (2018): Mobile money. Competing with informal channels to accelerate the digitisation of remittances. GSM Association, London.
- NWAOGU, U. G.; RYAN, M. J. (2015): Spatial Analysis of Capital Inflows on Growth. *Rev. Dev. Econ.* 19, 100–115.
- SIDDIQUE, A.; SELVANATHAN, E. A.; SELVANATHAN, S. (2012): Remittances and Economic Growth: Empirical Evidence from Bangladesh, India and Sri Lanka. *J. Dev. Stud.* 48, 1045–1062.
- SKELDON, R. (2005): The Millennium Development Goals and Migration. Workshop on Migration and Development: Mainstreaming Migration into Development Policy Agendas, Geneva, 2–3 February 2005.
- SKELDON, R.; Hugo, G. (1999): Of exceptionalism and generalities. In: *Internal and International Migration. Chinese Perspectives*. Richmond: Curzon
- TAYLOR, J. E. (1992): Remittances and economic inequality reconsidered: direct, indirect, and intertemporal effects. *Journal of Policy Modeling*, 14 (2): 187–208.
- UNFPA (2009): International Migration and the Millenium Development Goals: Selected Papers of the UNF-

PA Expert Group Meeting.

WORLD BANK (2019): How do you define remittances? [online]. World Development Indicators. World Bank Group, Washington, D. C [cit. 2019-10-31]. Available at <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledge-base/articles/114950-how-do-you-define-remittances>

ZUNIGA, M. C. (2011): On the path to economic growth, do remittances help? Evidence from panel VARs. Dev. Econ. 49, 171-202.w

Brain drain / Brain gain / Brain circulation

Jan Schroth¹

Cílem kapitoly je seznámit čtenáře s mezinárodní pracovní migrací a s ní spojenými procesy „ztráty/získání/cirkulace mozků“, tj. odchodem kvalifikovaných migrantů, návratem migrantů s nově nabytými zkušenostmi a dovednostmi a jejich cirkulací mezi zemí původu a cílovou destinací. Text je založen na analýze a syntéze sekundárních zdrojů dat a informací z článků a studií převážně zahraničních odborných časopisů, zpráv mezinárodních agentur a vědeckých monografií.

1. Pracovní migrace v globalizovaném světě a její rozvojový potenciál

Ekonomicky motivovaná migrace, tedy primárně pracovní migrace, je globálně hlavní částí migračních toků – daleko přesahuje počty migrantů z politických, humanitárních, náboženských a dalších důvodů, které zakládají možnost podat žádost o mezinárodní ochranu.² V roce 2017 bylo podle Mezinárodní organizace práce (ILO 2017) ve světě cca 258 milionů migrantů, z toho 164 milionů migrantů pracovních. Podíl tedy činil téměř 65 %, zatímco ještě v roce 2010 byla pracovních migrantů zhruba polovina (IOM 2018). Debata o využití migrace k rozvoji méně bohatých částí světa se proto logicky zaměřuje právě na migraci pracovní. Přitom jsou diskutovány především otázky ztrát a zisků na straně zemí zdrojových i zemí cílových – fenomény označované jako brain drain, brain gain nebo brain circulation.

V kontextu debaty o ziscích a ztrátách států je třeba konstatovat, že „migrují lidé, nikoli státy“. To je podstatné si uvědomit, pokud vyjdeme z předpokladu, že by měla být pozornost věnována osobnímu rozvoji a prospěchu jednotlivců a jejich rodin a až následně rozvoji národních států, ekonomik. Pokud některé státy, jejich představitelé, ať demokraticky zvolení, či nikoli, nedokážou dlouhodobě zajistit základní potřeby a osobní rozvoj svých obyvatel (zdravotní péči, potraviny, zaměstnání), nelze se divit odchodům jejich obyvatel. A nelze migranty nebo cílové země vinit z odchodu a poškozování zdrojových zemí tzv. odlivem mozků. Vysoké počty kvalifikovaných migrantů pracujících v zahraničí bez uvedení patřičného kontextu nemají téměř žádnou vypovídací hodnotu o fenoménu „brain drain“, protože z těchto údajů není patrné, kde migranti tuto kvalifikaci získali, z jakých finančních zdrojů a ani to, zda by ji mohli ve své zemi původu dostatečně (či vůbec) využít.

Migrace za prací a lepším životem je historicky součástí lidské civilizace. Teprve vytvoření systémů kontroly státních hranic a omezení přeshraničních pohybů a vstupu na pracovní trhy především ve 20. století volný pohyb za zaměstnáním výrazně ztížily. Naopak v posledních desetiletích v rámci tzv. globalizace došlo k tomu, že ve světě, kde se výrazně snížily náklady na dopravu a kde existují technologie umožňující být jednoduše v kontaktu se zeměmi původu (internet, lev-

¹ Spoluautorem původní kapitoly z roku 2011 byl Robert Stojanov.

² Počet uprchlíků a vnitřně vysídlených osob činil v roce 2019 podle UNHCR 70 milionů lidí, tedy asi 25 % z celkového počtu migrantů ve světě – www.unhcr.org

né volání, satelitní televize), je mnohem snadnější volit dočasnou migraci za prací i do vzdálenějších míst než je vedlejší město nebo kraj, namísto migrace trvalé. Například podle Huga (2003) mohou mezinárodní migranti „získat to nejlepší z obou světů“ – mít vysoké příjmy ve vyspělých zemích a zároveň tyto příjmy „utratit“ v zemích s nízkými cenami.

Jak ukázala i poslední globální ekonomická krize před deseti lety, vyspělé ekonomiky přes relativně vysokou nezaměstnanost potřebovaly nadále zahraniční pracovníky v mnohých sektorech a po krizi zájem o zahraniční pracovní sílu opět vzrostl. Jedná se jednak o náročné, manuální, špatně placené práce, jež místní obyvatelé nejsou ochotni zastávat, jednak o podobné profese souvisí se sezónními pracemi. Současně se ale stále zvyšuje poptávka po vysoce kvalifikovaných profesionálech v technologických, vědeckých nebo lékařských pozicích.

Při zvažování potenciálu pracovní migrace pro rozvoj je třeba vzít v úvahu, že existují výrazné rozdíly v migračních strategiích mezi tzv. nízko a vysoce kvalifikovanými lidmi. Tzv. vysoce kvalifikovaní (tedy obecně ti s vyšším vzděláním a vyššími mzdami) projevují, oproti lidem s nižší kvalifikací, větší ochotu trávit dlouhé pracovní pobyty v zahraničí a střídát lokality, ve kterých pracují (Mahroum 2000). Do zahraničí odcházejí zejména proto, že hledají co nejlepší možnosti uplatnění svého vzdělanostního kapitálu na světovém trhu práce. Důvodem může být i fakt, že v zemi původu nemohou najít odpovídající pracovní pozice, nebo protože v zahraničí jsou podobné pozice lépe placeny. Například Mahroum (2001) však upozorňuje, že tzv. migrující profesionálové tvoří homogenní skupinu. Zvláštní skupinu tvoří akademici a vědci, kteří jsou při migraci mnohem více ovlivněni kvalitou jednotlivých výzkumných pracovišť a jejich týmů než ekonomickými podmínkami. Mahroum (2000) rovněž upozorňuje, že rozhodující část migrace akademiků a vědců je vázána na poměrně malý počet tzv. center excellence, která se díky své prestiži stávají magnetem pro mezinárodní vědeckou komunitu (Bernard 2008).

Mezi roky 2000 a 2016 vzrostl v ekonomicky vyspělých zemích (členy OECD) podíl migrantů s vyšším vzděláním, kteří se narodili mimo země OECD z 27 % na 35 % . U migrantů ze zemí narozených ve vyspělých zemích, vzrostl tento podíl z 21 % na 30 %. V roce 2016 bylo ve vyspělých zemích více migrantů s vysokoškolským vzděláním než se vzděláním základním (OECD 2019).

Nejvíce kvalifikovaných migrantů žije ve vyspělých zemích, přibližně polovina v USA. Vedle zemí OECD patří k významným cílovým destinacím migrace kvalifikovaných osob země Perského zálivu (Bahrajn, Kuvajt, Omán, Katar, Saudská Arábie a Spojené Arabské Emiráty), Jihoafrická republika, Malajsie, Hong Kong, Singapur a Taiwan.

Tyto statistiky potvrzují fakt, že nejchudší vrstvy obyvatel s nízkým vzděláním migrují výrazně méně, protože si to zkrátka nemohou dovolit, nemají k tomu prostředky ani schopnosti. V rámci výzkumu provedeného v indických domácnostech v roce 2004 bylo zjištěno, že téměř 40 procent z těch, co z rodin odešli, mělo alespoň středoškolské vzdělání. V Indii má přitom takové vzdělání asi jen 3,3 procenta obyvatel starších 25 let (Kapur 2010). Podle odhadů jsou dvě třetiny vysokoškolsky vzdělaných občanů Kapverdu v zahraničí (Batista; Lacuesta; Vicenze 2010).

K převaze vysoce kvalifikovaných migrantů přispívá i skutečnost, že vyspělé země se spíše brání dlouhodobé migraci nízko kvalifikovaných lidí, protože mohou být podle jejich názoru méně schopní si dlouhodobě udržet práci a mohou se stát, společně se svými rodinnými příslušníky, spíše zátěží sociálního systému. Dostávají se rovněž častěji do nelegálního postavení, ať již dobrovolně, když například nemohou najít legálně zaměstnání, ale jejich rodina je závislá na jejich remitencích a nemohou se tedy vrátit, nebo jsou k tomu donuceni zaměstnavateli nebo prostředníky, protože se na rozdíl od více kvalifikovaných a vzdělaných osob nedokážou efektivně bránit.

Na druhou stranu je většina rozvinutých zemí mnohem méně restriktivní k migraci vysoce kvalifikovaných pracovníků a řada z nich naopak vytváří speciální pobídky pro jejich přilákání. Stále častěji se hovoří o soutěži o nejlepší „mozky“ mezi vyspělými zeměmi. Jako nástroje slouží zjednodušování administrativních bariér při zaměstnávání kvalifikovaných cizinců, různá marke-

tingová a rekrutační opatření (specializované internetové portály, aktivní „head hunting“ atd.), nabídka speciálních výzkumných grantů nebo stipendií atd. Z hlediska migrace a rozvoje je třeba vnímat, že vyspělé státy většinou lákají vysoce kvalifikované migranty k trvalému usazení, nebo jim v tom alespoň nebrání. Ukazuje se tedy, že je v těchto politikách a programech rozvojový aspekt (brain gain v podobě návratu) opomíjen.

Vyspělé země se přitom při plánování projektů aktivní imigrační politiky snaží poučit z minulosti, kdy realizovaly projekty dočasné pracovní migrace (tzv. guest workers programs). Například podle Castlese (2006) státy jako Německo, Francie nebo USA importovaly pracovní sílu a nikoli „lidi“, když bylo plánováno, že pracovníci přijedou pouze na přesně omezenou dobu, bez svých rodin, a není jim tedy třeba dávat žádná práva, protože se budou vracet. Mzdy a pracovní podmínky byly přitom často pod úrovní domácích zaměstnanců. Z hlediska současné debaty je přitom zajímavé si uvědomit, že skutečnost, že se část migrantů nevrátila, nebyla předmětem větší kritiky až do doby, kdy se například v Německu objevily ekonomické problémy (nezaměstnanost) a především sociální tenze spojené s tím, že se část především turecké komunity dostatečně neintegrovala. Diskuze se vedou nad tím, zda bylo větší chybou to, že Německo nedokázalo zajistit návrat pozvaných cizinců, nebo to, že nedokázalo včas zajistit jejich integraci, když bylo zřejmé, že neodejdou. Odborná diskuse se vede rovněž nad otázkou, zda lze do budoucna nastavit ve vyspělých státech, kde má velký vliv na politiku ekonomický sektor – tedy zaměstnavatelé –, systém dočasného zaměstnávání zahraničních pracovníků. Zaměstnavatelé totiž preferují zaměstnávání dlouhodobé, aby nemuseli neustále zaškolovat nové pracovníky na místo těch, kteří jsou již dostatečně kvalifikovaní a zkušení. Tyto otázky se promítají do diskuse o tzv. cirkulární migraci popísané ve třetí části této kapitoly.

2. Brain drain vs. brain gain

Z hlediska rozvoje ekonomicky méně vyspělých zemí je téma mezinárodní migrace pracovní síly zásadním tématem, kterému se věnuje stále větší pozornost výzkumníků i politiků. Mnohé rozvojové země vidí v mezinárodní migraci ohrožení v podobě tzv. odlivu mozků (brain drain). Výraz „odliv mozků“ se často používá v negativním smyslu k označení dopadů migrace na země původu. Jako první tento termín představila britská Královská společnost při popisu odlivu vědců a technologů do Spojených států a Kanady v 50. a 60. letech. Od té doby rostoucí počet kvalifikovaných migrantů z rozvojových zemí zažehl debatu na toto téma. Existuje řada studií zkoumajících ekonomické dopady odlivu lidského kapitálu, které se snažily ověřit obecně převážující hypotézu o tom, že odchod pracovní síly působí na rozvoj zemí negativně. Výsledky analýz ovšem nejsou jednoznačné. I v současnosti však zůstává řada otázek nezodpovězena s ohledem na nedostatek spolehlivých dat k testování hypotéz o dopadech migrace kvalifikovaných osob na zdrojové i příjmové země. Především novější studie naznačují, že ztráty způsobené odlivem lidského kapitálu do zahraničí mohou být v některých případech vyváženy zisky v podobě finančních a sociálních remitencí, rostoucí motivací ke studiu a dalšími jevy popsány dále.

Základní myšlenkou odlivu mozků je to, že migrace odborných pracovníků vyčerpává konečné zásoby pracovní síly vysílající země. Dovednosti se ale nedědí, ani nejsou kvantitativně omezené. Nabývají se úsilím a velikost odborně kvalifikované populace se liší v závislosti na investicích do vzdělání ze strany vlád a jednotlivých domácností. Ochod člena rodiny může díky finančním prostředkům zvýšit kapacitu této rodiny investovat do vzdělání těch, kteří v zemi původu zůstali, a může sloužit jako motivace pro mladé lidi ke studijním úspěchům (Collier 2013).

Na zisky a ztráty z pohledu zemí má zásadní vliv podoba migrace. Problémovou se může stát dlouhodobá jednosměrná migrace, obzvláště z chudších zemí, kde jsou vzdělání a další základní služby hrazeny ze státních prostředků (Docquier; Marfouk 2006: 151). Dochází-li kromě odlivu domácích odborníků do zahraničí zároveň k přílivu zahraničních odborníků, dá se hovořit o „brain exchange“ (Bernard 2008). Pokud se migranti vrací do země původu, může být takový pohyb označován jako „brain circulation“ (Saxenian 2005: 50), tento jev je popsán detailně níže. Při dočasných nebo trvalých návratech může dojít až k níže popsanému jevu zvanému „brain gain“ znamenajícímu zisky v podobě nabyté kvalifikace a zkušeností.

Jako příklady brain drain jsou obecně popisovány především počty odborníků, třeba lékařů z rozvojových zemí, pracujících v zahraničí. Například 75 % doktorů z Mozambiku nebo 81 % zdravotních sester z Libérie pracovalo ve vyspělých zemích (IOM 2010).

Právě v oblasti zdravotnictví je zmiňován odliv mozků nejčastěji. V reakci na tyto obavy přijala Světová zdravotnická organizace v roce 2010 nezávazný Globální kodex praxe mezinárodního náboru zdravotnického personálu. Tento kodex mimo jiné stanovuje, že členské státy by se měly „vyhýbat aktivnímu náboru zdravotnického personálu z rozvojových zemí s kritickým nedostatkem zdravotnických pracovníků“. Mezitím studie zaměřená na africké zdravotnické odborníky neshledala žádnou významnou spojitost mezi migrací zdravotnických pracovníků a zdravotními ukazateli, jako je dětská úmrtnost, míra očkování, dětské respirační infekce a jejich léčba, rozšířenost a léčba HIV (Clemens 2013). Naopak, africké země s největší mírou odlivu lékařů v poměru k velikosti populace, jako je Alžírsko, Ghana nebo Jihoafrická republika, mají nejnížší úroveň dětské úmrtnosti. Zdá se tedy, že v zemích původu zůstává dostatečné množství lékařů a sester a k rozkladu zdravotnictví nedochází (Mallaby 2015).

Odliv mozků se mnohdy netýká chudých zemí, ale zemí středně a vysoce rozvinutých, protože do vyspělých zemí odchází nikoli chudí a nevzdělaní lidé. Tak podle statistik UNDP ztrácí Indie odchodem počítačových expertů do USA ročně dvě miliardy dolarů. Odhaduje se, že z bývalého Sovětského svazu a Ruska odešlo v 90. letech minulého století přes půl milionu vysokoškolsky

vzdělaných lidí.³ Některé rozvojové země proto kvůli odchodu svých obyvatel volají po protekcionistickém přístupu k redukci a kompenzaci ztrát z „brain drainu“ (např. pomocí podílu na zdanění příjmu migranta v cizině). K pozitivní reakci na takové návrhy ze strany rozvinutých zemí však doposud nedošlo.

Cílové země vyspělého světa v reakci na kritiku argumentují, že vzdělaní pracovníci odchází dobrovolně, a to proto, že nemohli adekvátně využít své schopnosti v zemi původu. Některé studie skutečně ukázaly, že například v Maroku nebo Tunisku je nezaměstnanost středoškoláků a vysokoškoláků výrazně vyšší než nezaměstnanost obyvatel s nižším vzděláním (Kapur 2010). Jejich uplatněním v zahraničí tak z globální perspektivy dochází ke zvýšení efektivity alokace lidského kapitálu. Námitky vztažené k nerovnému rozložení zisků a ztrát mezi zdrojové a cílové země jsou dále odmítány tvrzením, že migrace vzdělaných osob může snížit makroekonomické hodnoty jako průměrný příjem či HDP, ale individuální příjem zůstává stejný.

Tato argumentace ze strany ekonomicky rozvinutých zemí však nevyvrací zmiňované ztráty rozvojových zemí způsobené ztrátou investic do lidského kapitálu, především veřejného vzdělání, případně zdravotnictví nebo jiného sociálního systému.

Například podle Vinokurova (2006: 12) však tyto ztráty z veřejných nákladů mohou být kompenzovány remitencemi, zpětnou migrací a vznikem nových obchodních sítí. Celkové remittance zaslané zpět do Ghany jedním migrantem více než pětkrát překročí částku investovanou do jeho vzdělání (Nyarko 2011). Podle dalších odborníků může samotná emigrace spustit spontánní tvorbu lidského kapitálu na bázi očekávání, která plynou z potenciálních zisků z migrace vzdělaných osob. Předpokládaná migrace rovněž pozitivně motivuje pracovníky z ekonomicky chudých zemí investovat do svého kapitálu. Studie mezi obyvateli Kapverdu ukázala, že desetiprocentní nárůst pravděpodobnosti, že budou moci odejít do zahraničí, zvýšil pravděpodobnost dokončení střední školy o osm procent (Batista; Lacuesta; Vicenze 2010).

Celkově tak uvedené zisky z emigrace mohou převážit ztráty, čímž se brain drain mění v brain

³ Nejedná se však jen o fenomén tzv. rozvojových zemí, ale k „brain drain“ efektu dochází i ve vyspělém světě (mezi Evropou a USA nebo východem a západem Německa).

gain s pozitivními dopady na zdrojovou i cílovou zemi. Efekt brain gain byl empiricky zaznamenán v rámci výzkumů například v Ghaně, Fidži, Indii a Rumunsku (Economists 2011). I když například Schiff (2006: 220) varuje před zveličováním významu myšlenky „brain gain“ mj. s ohledem na nejistotu spojenou s využitím kvalifikace v zahraničí (podřadná práce migrantů vzhledem k jejich kvalifikaci), tento argument nemá příliš velkou oporu v reálné praxi, kdy si sami migranti dokáží „spočítat“ vlastní užitek a ztrátu přicházející z procesu migrace, často už v procesu rozhodování, zda migrovat, či nikoliv.

V úvahu je však nutné vzít fakt větší zranitelnosti zemí s malou populací (např. malé ostrovní státy jako právě Kapverdy nebo Kuba), kde je tvorba lidského kapitálu přirozeně omezena. Pokud z těchto zemí odchází větší míra kvalifikovaných pracovníků, než je daná země schopna kapacitně pokrýt, může se jednat o významnou ekonomickou ztrátu bez ohledu na jiné přínosy takové migrace. Podobně je možné argumentovat v případě emigrace lidí vybraných profesí (neschopnost dané společnosti pokrýt jejich odliv). V tomto kontextu je zajímavá statistika, podle které ostrovy a vnitrozemské země mají nejvyšší míru emigrace vysokoškoláků. Některé země ve Střední Americe, Karibiku a Africe mají míru emigrace osob s vyšším vzděláním přes 40 % a tato míra přesahuje 20 % v asi 30 zemích (OECD 2019).

O tom, že na emigraci vlastních obyvatel existují různé pohledy, vypovídá i to, že zatímco některé země vnímají emigraci negativně, v případě jiných zemí jde o jednu z významných rozvojových strategií. To dokládá například některých afrických zemí na jedné a Filipín na druhé straně v přístupu k otázce emigrace zdravotních sester. Zatímco africké země vnímají odchod sester kriticky, na Filipínách školy nabízí vzdělávání zaměřené na rozvoj schopností pro práci sester v zahraničí, zejména v USA. Vzdělání proto probíhá v anglickém jazyce a zkoušky jsou standardizovány podle vzorů USA. Současně jsou nabízeny půjčky pro financování vzdělá-

ní, které jsou následně spláceny např. prostřednictvím remitencí v případě nalezení pracovního uplatnění v USA. Další soukromé firmy aktivně vyhledávají pracovní příležitosti v zahraničí a veřejný sektor plní roli kontrolní.

Vedle Filipín jsou politikami podporujícími odchod občanů za prací do zahraničí známé například Jižní Korea, Indonésie, Srí Lanka, Bangladéš, Indie, Pákistán, Čína nebo Vietnam.⁴ Tyto a další země zavedly programy řízené emigrace s vidinou zisku z remitencí a zahraniční měny a snížení nezaměstnanosti. Stále častěji se také zapojují do diskuse na téma návratu svých obyvatel v rámci tzv. cirkulární migrace popsané v další části kapitoly.

3. Cirkulární migrace a rozvoj

V posledních letech se stále intenzivněji rozvíjí debata o tom, jaké formy migrace nabude či jaké podoby by měla nabýt – zda půjde o migraci trvalou, anebo dočasnou, opakovanou a tedy cirkulární.⁵ Tradice cirkulární migrace sahá do historie, avšak až zveřejnění zprávy Globální komise pro mezinárodní migraci (Global Commission for International Migration, GCIM 2005: 31) vyvo-

⁴ V některých zemích je emigrace přímo v gesci zvláštních ministerstev a státních institucí, například: Ministry of Overseas Indian Affairs, Sri Lanka Bureau of Foreign Employment nebo Bangladesh Overseas Employment and Services Limited.

⁵ Autoři se rozhodli používat výraz „cirkulární“ namísto rovněž možného výrazu „cirkulační“. Někdy se v literatuře a médiích objevuje i doslovný český překlad „kruhová migrace“.

lalo zájem o rozvojový potenciál tohoto typu migrace.⁶

Nejen podle GCIM, ale i například IOM nebo Evropské komise může mít cirkulační migrace pro země původu s nízkými příjmy větší rozvojový přínos a efektivněji zmírňuje chudobu než trvalé přesídlení. Dočasní migranti mají pevnější vazby na zdrojové země, jelikož tam často zanechali svou rodinu a majetek. Mají tak tendenci posílat větší část svých příjmů formou remitencí. Častěji se rovněž vrací, ať již načas, nebo nastálo, a předávají tak dál své zkušenosti.

Doposud neexistuje formální jednotná definice cirkulační migrace. Například Evropská migrační síť (EMN) ji definuje jako „opakovaná legální migrace stejnou osobou mezi dvěma nebo více zeměmi“. Podle GFMD se jedná především o opakovanou migraci za účelem práce nebo studia, která je odlišná od migrace trvalé nebo dočasné.

Podle Huga (1978) je cirkulace ovlivněna vzdáleností mezi domovem a cílovou destinací, výší cestovních nákladů, charakterem práce migranta a kulturními faktory. Studie na příkladu Indonésie ukázala, že vzorce cirkulační migrace jsou různé. Doba setrvání migrantů mimo domov se pohybovala v rozmezí jednoho týdne, několika týdnů, jednoho roku nebo i dvou let v případě, že místo výkonu práce se nacházelo na některém ze vzdálených ostrovů indonéského souostroví. Mezinárodní migranti mají tendenci setrvat mimo domov obecně déle, ale pokud se jejich domov nachází v blízkosti hranic, může cirkulace vykazovat vyšší frekvenci. Příkladem mohou být i migranti z jižního Thajska, kteří pracují v severní Malajsii (Klanarong 2003).

Výzkum cirkulační migrace je ztěžován nedostatkem dat o jejím rozsahu, skladbě a důsledcích. Již před více než třemi desetiletími Mitchell (1978: 6–7) v souvislosti s mezinárodní cirkulační migrací upozornil na nedostatečnou analýzu tohoto jevu, způsobenou i potížemi při získávání vhodných dat pro odvození adekvátních teoretických formulací. Jak Agunias a Newland (2007: 17) poznamenávají, transnacionální pohyby obyvatel vyžadují data, která by měla být získána jak ze zemí původu, tak i nových destinací. I když mnoho cílových zemí migrace má registrační procedury, které dovolují odhady počtu imigrantů, odhady přeshraničních pohybů imigrantů jsou méně zřetelné.

Odborné studie teprve začínají sbírat informace a data a první výsledky těchto prací naznačují potenciál, právě tak jako rizika (Agunias a Newland 2007: 6–7). Současné poznatky z jednotlivých výzkumů v Číně a Indii ukazují pozitivní výsledky cirkulační migrace, ale i některá negativa. Například Čína od roku 1999 zaznamenala výrazný nárůst množství navrátilců ze zahraničí s progresivními technickými znalostmi. Výzkum z roku 2002 mezi 154 navrátilci a místními obyvateli v „hi-tech“ zónách v šesti městech ukázal, že 48 % těchto navrátilců se migrantů v soukromém sektoru s sebou zpět přineslo znalosti zahraničních technologií ve srovnání s 21 % místních obyvatel (Agunias 2006: 9–10). Podobné výsledky byly zaznamenány i v Indii v oblasti softwarového průmyslu, kdy 30–40 procent vysoce kvalifikovaných indických zaměstnanců získalo relevantní pracovní zkušenosti v některé z ekonomicky rozvinutých zemí (Commander et al. 2004).

Ovšem je tu i příklad výsledků výzkumu ve státě Kérole v jihozápadní Indii (NAIR 1999), kde tento výzkum poukázal na to, že navrátilci se migranti jsou většinou osoby středního věku s nízkým vzděláním, se znalostmi a zkušenostmi na nízké úrovni. Polovina z nich nenašla po návratu zaměstnání (Nair 1999: 209).

V rámci diskuse o možném využití cirkulační migrace pro rozvoj existuje i řada skeptických názorů. Kritici především upozorňují na zkušenosti s programy pro dělníky ze zahraničí v Evropě v 50. a 60. letech 20. století (Castles 2006a a b), když tvrdí, že programy cirkulační migrace mohou mít negativní dopad na země původu i migranty samotné. Je nesporné, že existuje mno-

⁶ „Komise došla k závěru, že staré paradigma trvalé migrace, jejímž cílem bylo usazování migrantů v zemi původu, postupně ustupuje dočasné a cirkulační migraci. [...] Komise zdůrazňuje potřebu chopit se rozvojových příležitostí, které tento důležitý posun v migračních vzorcích nabízí zemím původu.“

ho faktorů, kterými je skutečné využití cirkulace v praxi podmíněno. Například Vertovec (2006: 43) poukázal na problémy, které je potřeba zohlednit při přípravě programů cirkulární pracovní migrace. Nejvýznamnějším kritickým argumentem je, že ve skutečnosti tyto programy migranty uzavírají do vztahů závislosti a vykořisťování a nabízejí jim minimální příležitost vertikální mobility a kvalifikace. Častokrát nejsou zajištěna práva pracovníků a integrace, což může vést k sociálnímu vyloučení.

Podle Huga (2009) se například v asijsko-tichomořské oblasti dočasná pracovní migrace níže kvalifikovaných pracovníků stala zdrojem hlasité kritiky jakožto „nová forma nucené práce“. Někteří nevládní organizace v regionu ji dokonce ztotožňují s obchodem s lidmi kvůli vykořisťování migrantů, které je pro tento migrační pohyb charakteristické. Dále jsou jedním z často přehlížených negativních aspektů mezinárodní dočasné pracovní migrace společenské náklady, které migrant a jeho rodina nesou v souvislosti s dlouhodobějším odloučením (Hugo 2004). Ty se týkají i mnohých Ukrajinců, Moldavanů a dalších cizinců pracujících v České republice.

Abella (2006: 53) tvrdí, že není možné navrhnout dobrou praxi v oblasti cirkulační migrace, která by byla použitelná ve všech případech (anebo alespoň ve většině případů) zemí a migračních systémů. Lze však podle něj stanovit několik prvků, jež jsou předpokladem úspěšného migračního programu. Žádoucí je vytvoření vyvážených systémů, které by ochraňovaly zájmy komunit v hostitelské zemi a zároveň by migrantům garantovaly:

- dostupnost práce,
- ochranu práv,
- možnost zasílat bez vysokých nákladů remitence,
- možnost návratu domů.

Takto nastavené programy by mohly znamenat přínos pro všechny zúčastněné strany (situace „win-win-win“).

Podle Aguniase a Newlanda (2007: 7–8) dopady cirkulační migrace na rozvoj mohou být pozitivní, když se socioekonomické podmínky pracovníků v cílových zemích migrace zlepšily nebo se výrazně očekává, že se tak stane, návrat migrantů, bez ohledu zda se jedná o dočasný nebo stálý, byl dobrovolný a plánovaný a navrátilší se migranti získali znalosti, dovednosti a úspory během pobytu v zahraničí.

Cílem by obecně mělo být snížení tzv. transakčních nákladů spojených s odchodem a prací mimo svůj domov a následným návratem. Diskutováno a v některých případech realizováno je více způsobů, jak tomu napomoci – například poskytováním přesných a komplexních informací, zajištěním průpravy migrantů před odchodem, udržováním efektivity procesu, efektivním řízením a kontrolou zprostředkovatelů, poskytováním levných půjček na financování cesty a zapojením zaměstnavatelů do výběrového procesu. Současně je však důležitou součástí dobré praxe pro hostitelskou zemi vytvoření a administrace kontroly zaměstnavatelů cirkulačních migrantů. A zásadní je podle Abelly (2006: 53) vhodné řízení poptávky po práci v cílové zemi. Cirkulační migrace musí být odpovědí na reálný nedostatek pracovní síly a zaměstnavatelé ji nesmějí zneužívat ke zhoršování podmínek pro místní pracovní sílu.

Některé země původu se snaží zajistit výhodné nastavení programů pro své obyvatele prostřednictvím bilaterálních dohod s cílovými státy, jež stanovují podmínky práce vykonávané migranty. Cílové země však nejsou vždy takovým smlouvám nakloněny, především pokud z nich vyplývají povinnosti se zajištěním práv cizinců a převzetí odpovědnosti za jejich zaměstnání a návrat.⁷

Klíčovým faktorem při určování rozsahu rozvojového dopadu cirkulární migrace je způsob návratu do země původu a využití nabytého potenciálu pracovníků. Cílová země je do procesu návratu

⁷ Množství bilaterálních dohod mají podepsány bohaté státy Perského zálivu se zdrojovými zeměmi Asie v rámci tzv. Colombo procesu www.colomboprocess.org. Dále například Jižní Korea podepsala Memorandum of Understanding ošetřující podmínky zaměstnanců s více než desítkou asijských zemí, ze kterých přicházejí pracovníci v rámci EPS (Employment Permit System) www.eps.go.kr.

migranta zapojena tím, že může zajistit, aby ukončení výkonu práce a cesta domů proběhly co nejbezpečněji a nejlevněji. Například v Indonésii jsou legální pracovní migranti nuceni vracet se domů přes neslavný Terminál 3 letiště v Jakartě, kde jim je naúčtováno několik oficiálních i neoficiálních poplatků. K návratu jsou nuceni využít předem stanovené letadlo, přičemž cena za letenku je přemrštěná. Tyto praktiky jsou odsouzeníhodné. Zavedení dobré praxe by namísto toho mělo umožnit rychlý a bezpečný návrat domů (Hugo 2009). Neméně významný je však přístup zdrojové země, která by měla nastavit podmínky tak, aby navrátilí se občan mohl využít svůj potenciál (zaměstnání, možnost investic atd.).

Zásadní dopady má rovněž omezení počtu návratů do cílové země a umožnění cirkulace. Většina pracovních programů stanovuje maximální dobu, po kterou může migrant na základě smlouvy v hostitelské zemi pracovat. Některé programy umožňují jedno opětovné obnovení smlouvy bez možnosti návratu, ale většina počítá s návratem migranta do země původu poté, co počáteční smlouva vyprší. Zákony tedy mohou vést k tomu, že pracovní migranti od zaměstnavatelů „utíkají“ a vstupují do ilegality, protože se obávají, že v budoucnu v hostitelské zemi nenajdou práci. Pozitivní důsledky se mohou projevit také v oblasti dodržování zákonů. Dobrá praxe snižuje počet útěků k neoprávněnému postavení, jelikož pracovní migrant má zajištěný zákonný přístup k práci v hostitelské zemi na delší dobu.

Například podle výpovědí mongolských pracovníků, kteří odešli do Jižní Koreje v rámci EPS programu,⁸ často raději zvolili po několika měsících nelegální postavení, neboť si mohli vydělat více peněz a po delší dobu, než bylo nastaveno v rámci programu.

Diskuse o výhodách cirkulární migrace proti trvalému usazování se obvykle zaměřuje na srovnávání přínosů těchto typů migrace pro zemi původu. Diskutována jsou ale i pozitiva pro přijímající zemi. Dočasná migrace umožňuje ve vyspělých zemích větší flexibilitu pracovního trhu. To je výhodné například v sektoru zemědělství a dalších sezónních pracích. Výhodná může být i z hlediska penzijních systémů vyspělých zemí – dočasní migranti do něj totiž přispívají, ale nebudou z něj po odchodu čerpat (v rámci řádného nastavení cirkulárních „rozvojových“ projektů

8 Employment Permit System www.eps.go.kr

by však většina odvodů a daní měla být vracejícím se cizincům vrácena). Například Abella (2006: 2) rovněž uvádí, že ve srovnání s trvalou imigrací se dočasná migrace a její liberalizace politicky snadněji vysvětluje domácím obyvatelům-voličům, kteří se zpravidla cítí být trvalým usazením cizinců ohroženi, v tom smyslu, že cirkulární migrace bývá někdy kriticky vnímána jako možný prostředek kontroly migrace ze zdrojových zemí a způsob omezení jejich nelegálních forem. Kritici proto z těchto důvodů vnímají záměr EU a dalších vyspělých zemí podporovat cirkulární migraci jako snahu získat především vlastní výhody.

Kritici rovněž poukazují na skutečnost, že dosavadní programy cirkulární migrace vyspělých zemí s plánovaným rozvojovým záměrem, jsou co do počtu zapojených migrantů v celkovém objemu migrace nevýznamné. Nemohou tedy významněji přispět k rozvoji zapojených zdrojových zemí. Například nizozemský pilotní projekt cirkulární migrace zahájený v prosinci 2009 nabízel pouze 160 míst pro pracovní migranty z Jižní Afriky a Indonésie.⁹ Z Mauricia odchází od roku 2006 cca 300 pracovníků ročně, do Kanady 850 pracovníků ročně. Na realizaci tohoto projektu iniciovaného vládou této ostrovní země úzce spolupracuje IOM řízením databáze potenciálních kandidátů. Projekt zahrnuje nejen zaměstnání občanů Mauricia, ale rovněž jejich vzdělávání a zvyšování kvalifikace, které mohou uplatnit po návratu. Podobný projekt realizuje IOM také mezi Mauriciem a Itálií.¹⁰

Větší počty cizinců jsou zapojeny do tzv. Seasonal Agricultural Workers Programme, v jehož rámci již od 70. let odcházejí ročně tisíce pracovníků ze zemí Střední Ameriky pracovat do kanadských farem a potravinářských výroben. Od roku 2007 se do projektů pro některé kanadské provincie zapojila IOM, která se program snaží využít k rozvoji zemí původu. Podílela se například na kurzech vzdělávajících pracovníky v kulturních reáliích cílové země, zvyšování jejich kvalifikace, ale i při jejich reintegraci po návratu a poradenství s převodem a investováním remitencí.¹¹

Další projekty, které lze zařadit do kategorie cirkulárních, zavedly postupně od roku 2007 například Austrálie a Nový Zéland (pro občany tichomořských ostrovů), Švédsko (v roce 2009 zřídilo parlamentní komisi, která se má zaměřit na rozvojový potenciál dočasných pracovníků),¹² Španělsko (např. s Marokem nebo Kolumbií)¹³ a například GDMF uvádí jako cirkulární i „Development in Africa (MIDA) programme“ realizovaný IOM. V jeho rámci dochází k dočasným nebo i trvalým návratům a výměnným pobytům kvalifikovaných migrantů ze zemí EU a Severní Ameriky do desítek afrických zemí.

Ačkoli v reakci na vyšší nezaměstnanost v rámci globální finanční a hospodářské krize po roce 2008 zájem o zahraniční pracovní sílu v mnoha vyspělých zemích klesl, a s tím i zájem o projekty cirkulární migrace, jsou v posledních letech tyto modely opět diskutovány a připravovány.

Například mezi lety 2013–2016 německá rozvojová agentura umožnila dočasně pracovat a vzdělávat se zdravotním sestrám z Gruzie v rámci pilotního projektu PCMS. V rámci projektu „Triple Win“ umožňuje Německo od roku 2013 školení a dočasné zaměstnání pro pracovníky z Filipín, Srbska, Tuniska nebo Bosny a Hercegoviny (Hooper 2019).

A i v další řadě projektů dočasné/sezónní pracovní migrace, v jejímž rámci odchází na předem danou dobu za zaměstnáním milióny lidí (Jižní Korea, Německo, USA, státy Perského zálivu a další) po celém světě, by se daly nalézt prvky společné s principem využití cirkulace pro rozvoj. Rozvojový prvek v nich však zatím není implicitně plánován a pravidla těchto projektů a praxe (špatné pracovní podmínky a nízké mzdy, nemožnost opakovaných návratů) často brání dostatečnému využití jejich potenciálu.

⁹ Více na <http://hitfoundation.eu/bluebirds/>

¹⁰ Více například na <http://www.iom.int/jahia/Jahia/mauritius>

¹¹ Více například na <http://www.hrsdc.gc.ca>

¹² www.sweden.gov.se

¹³ Přehled projektů je například na <http://www.migration4development.org/content/project-database>

4. Závěr

Diskuse o výhodách cirkulární migrace proti trvalému usazování se obvykle zaměřuje na srovnávání přínosů těchto typů migrace pro zemi původu. Diskutována jsou ale i **pozitiva pro přijímající zemi**. Dočasná migrace umožňuje ve vyspělých zemích větší flexibilitu pracovního trhu. To je výhodné např. v sektoru zemědělství a dalších subodvětvích, kde se využívá sezónních prací. Výhodná může být i z hlediska penzijních systémů vyspělých zemí - dočasní migranti do nich přispívají, ale nebudou z něj po odchodu čerpat (v rámci spravedlivého nastavení cirkulárních „rozvojových“ projektů by však většina odvodů a daní měla být vracejícím se cizincům vrácena).

Například Abella (2006: 2) rovněž uvádí, že ve srovnání s trvalou imigrací se dočasná migrace a její liberalizace politicky snadněji vysvětluje domácím obyvatelům - voličům, kteří se zpravidla cítí být trvalým usazením cizinců ohroženi. A například Evropský Pakt o migraci a azylu¹⁴ potvrdil již dříve deklarovanou strategii především Francie a Německa, v rámci které je cirkulární migrace vnímána jako prostředek kontroly migrace ze zdrojových zemí a způsob omezení jejích neregulérních forem. Kritici proto z těchto důvodů vnímají záměr EU a dalších vyspělých zemí podporovat cirkulární migraci jako snahu získat především vlastní výhody.

Použité zdroje

- ABELLA, M. (2006): Policies and Best Practices for Management of Temporary Migration. International Symposium on International Migration and Development, UN Population Division, Turin, Italy, 28–30 June.
- AGUNIAS, D. R. (2006): From a Zero-Sum to a Win-Win Scenario? Literature Review on Circular Migration. Washington, DC: Migration Information Source, The Migration Policy Institute.
- AGUNIAS, D. R. – NEWLAND, K. (2007): Circular Migration and Development: Trends, Policy Routes, and Ways Forward. Washington, D. C.: Migration Information Source, The Migration Policy Institute, April.
- ATLAS OF MIGRATION (2019). Berlin: The Rosa-Luxemburg-Stiftung.
- BATISTA, C.; LACUESTA, A.; VICENTE, P. (2010): Testing the 'Brain Gain' Hypothesis: Micro Evidence from Cape Verde, IZA DP No. 5048
- BERNARD, J. (2008): Mezinárodní migrace profesionálů – brain drain, brain exchange, brain circulation - <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=319&lst=116>
- CARRINGTON, W. J.; DETRAGIACHE, E. (1999): International migration and the brain drain". The Journal of Social, Political and Economic Studies, Vol. 24, no. 2, pp. 163–171.
- CASTLES, S. (2006a): Back to the Future? Can Europe Meet Its Labour Needs Through Temporary Migration? International Migration Institute Working Paper No. 1, Oxford.
- CASTLES, S. (2006b): Guestworkers in Europe: A Resurrection?. International Migration Review, 40, 4: 741–766.
- CHISWICK, B. R. (2005): High Skilled Immigration in the International Arena. IZA Discussion Paper No. 1782 Bonn: Institute for the Study of Labor (IZA).
- CLEMENS, M. A. (2013): What do we know about skilled migration and development?. Migration Policy Institute, Washington DC.
- COLLIER, P. (2013): Exodus. Immigration and multiculturalism in the 21st century, Allen Lane, Londres.
- COMMANDER, S.; CHANDA, R.; KANGASMIENI, M.; WINTERS, A. L. (2004): Who Gains from Skilled Migration? Evidence from the Software Industry [online]. Manuscript, Center for Economic Performance, London School of Economics, 2004. [cit. 2007-10-27]. Dostupné z: http://www.london.edu/assets/documents/PDF/commander_3.pdf
- De HAAN, A. (1999): „Livelihoods and Poverty: The Role of Migration – A Critical Review of the Migration Literature, Journal of Development Studies Vol –36
- De HAAS, H. (2005): International migration, remittances and development: myths and fact, Technical report, Global Commission on International Migration.
- DOCQUIER, F. – MARFOUK, A. (2006): International migration by education attainment, 1990–2000. In International migration, remittances and brain drain. New York: Palgrave Macmillan, pp. 151–199. ISBN 0-8213-6372-7.

¹⁴ Schválen představiteli států EU na summitu v Bruselu 15. a 16. října 2008 v rámci předsednictví Francie, která jej iniciovala. Více o Paktu rovněž v kapitole 2

THE ECONOMISTS (2011): Drain or gain? Poor countries can end up benefiting when their brightest citizens emigrate. May 26th

European Commission: Circular Migration and Mobility Partnerships Between European Union and Third Countries (2007): Memorandum 07/197, 16 May

MCLOUGHLIN, S. – MÜNZ, R. – BÜNTE, R. – HULTIN, G. – MÜLLER, W. – SKEDON, R. (2011): Working paper no. 35 european migration and diversity europe's political economy programmes Temporary and circular migration: opportunities and challenges. European Policy Centre.

GHAJ, D. (2005): Diasporas and development: the case of Kenya; Technical report, Global Commission on International Migration.

Global Commission on International Migration (GCIM) (2005): Migration in an Interconnected World: New Directions for Action, Report of the GCIM. [online]. Switzerland: The Global Commission on International Migration [cit. 2019-10-27]. Dostupné z: <https://www.unitar.org/ny/sites/unitar.org/ny/files/GCIM%20Report%20%20PDF%20of%20complete%20report.pdf>

Global Commission on International Migration (GCIM) (2007). Circular Migration and Mobility Partnerships Between the European Union and Third Countries. [online]. Switzerland: The Global Commission on International Migration [cit. 2019-10-27]. Dostupné z: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=Memo/07/197>.

HOOPER, K. (2019): Exploring New Legal Migration Pathways: Lessons from Pilot Projects.

HUGHES, J. (2019): More African Scholars Returning Home After Studying Abroad [online]. Phdstudies.com. January 25 [cit. 2019-10-27]. Dostupné z: <https://www.phdstudies.com/news/more-african-scholars-returning-home-after-studying-abroad-3379/>

HUGO, G.J. (1982): Circular Migration in Indonesia, Population and Development Review, 8, 1: 59–84.

HUGO, G. J. (1994): The Economic Implications of Emigration from Australia. Canberra: AGPS.

HUGO, G. J. (2001): Labour Circulation and Socio-Economic Transformation: The Case of East Java, Indonesia, by E. Spaan, Bulletin of Indonesian Economic Studies, 37, 1, April.

HUGO, G. J. (2003): Circular Migration: Keeping Development Rolling? [online]. Washington, DC: Migration Information Source, The Migration Policy Institute, June 2003 [cit. 2007-07-17]. Dostupné z <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=129>

HUGO, G. J. (2004): International Labour Migration and Village Dynamics: A Study of Flores, East Nusa Tenggara, pp. 103–133 in T.R. Leinbach (ed.), The Indonesian Rural Economy: Mobility, Work and Enterprise, Institute of South East Asian Studies, Singapore.

HUGO, G. J. (2008): Migration Management: Policy Options and Impacts on Development: An Indonesian Case Study. First draft of a paper for the OECD Development Centre, September.

HUGO, G. J. (2009): Best Practice in Temporary Labour Migration for Development: A Perspective from Asia and the Pacific, International Migration, accepted for publication on 9 March 2009. Český překlad dostupný z: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2192266>

ILO (2017). Labour migration [online]. © 1996-2019 International Labour Organization (ILO) [cit. 2019-10-27]. Dostupné z: <https://www.ilo.org/global/topics/labour-migration/lang--en/index.htm>

IOM (2010): World Migration Report 2010 - The Future of Migration: Building Capacities for Change [online]. © 2010 International Organization for Migration. Dostupné z: <https://www.iom.int/wmr/world-migration-report-2010>

IOM (2018): World Migration Report 2018 [online]. © 2019 International Organization for Migration [cit. 2019-10-27]. Dostupné z: <https://www.iom.int/wmr/world-migration-report-2018>

KAPUR, D. (2010): Diaspora, Democracy and Development, Princeton University Press

KLANARONG, N. (2003): Female International Labour Migration from Southern Thailand. Unpublished Ph.D. Thesis, Population and Human Resources, Department of Geographical and Environmental Studies, University of Adelaide

MAHROUM, S. (2000): Scientific mobility. An Agent of Scientific Expansion and Institutional Empowerment, Science Communication. 21: 368:378.

MAHROUM, S. (2001): Highly skilled globetrotters: the international migration of human capital. In: Innovative People: Mobility of Skilled Personnel in National Innovation Systems. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development: 168–185.

MALLABY, S. (2015): Net benefit. How to understand economic impact of migration, Foreign Affairs (September 2015)

NAIR, P. R. (1999): Return of Overseas Contract Workers and their Rehabilitation and Development in Kerala (India): A Critical Account of Policies, Performance and Prospects. International Migration, Vol. 37, No. 1 (1999): 209–242.

- NEWLAND, K.; AGUNIAS, D. R.; TERRAZOR, A. (2008): Learning by Doing: Experiences of Circular Migration, Insight
- NYARKO, Y. (2011): The Returns to the brain drain and brain circulation in sub-Saharan Africa: Some computations using data from Ghana (<http://www.nber.org/papers/w16813>); NBER Working Paper 16813
- OECD. The new immigrants Global trends in migration towards OECD countries between 2000/01 and 2015/16 (2019) [online]. Migration Data Brief © OECD/AFD n°4 June 2019 [cit. 2019-10-27]. Dostupné z: oecd.org/migration/mig/Migration-data-brief-4-EN.pdf
- RATHA, D. (2003): Worker's Remittances: An important and stable source of external Finance. In: Global Development Finance 2003: Striving for Stability in Development Finance. Washington, DC: The World Bank, 2003. pp. 157–175. ISBN 0-8213-5429-9
- RUHS, M.; MARTIN, P. (2008): Numbers vs Rights: Trade-Offs and Guest Worker Programs, International Migration Review, 42, 1: 249–265.
- SAXENIAN, A. (2005): From brain drain to brain circulation: Transnational communities and regional upgrading in India and China. Studies in Comparative International Development, Vol. 40, no. 2, pp. 35–61.
- SCHIFF, M. (2006): Brain grain: Claims about its size and impact on welfare and growth are greatly exaggerated. In International migration, remittances and brain drain. New York: Palgrave Macmillan, pp. 201–225.
- SCHROTH, J. – STOJANOV, R. (2011): Migrace a rozvoj, pp 72–86. ISBN 978-80-87404-10-2
- STOJANOV, R. – NOVOSÁK, J. (2008): Migrace místo pomoci? Remitence a cirkulace mozků jako nástroje rozvoje. Mezinárodní vztahy, Vol. 43, No. 1, str. 38–77. ISSN 0323-1844
- VERTOVEC, S. (2004): Migrant Transnationalism and Modes of Transformation, International Migration Review, 38, 3: 970–1001.
- VINOKUR, A. (2006): Brain migration revisited. Globalisation, Societies and Education, Vol. 4, no. 1, pp. 7–24.
- ZELINSKY, W. (1971): The Hypothesis of the Mobility Transition, The Geographical Review, LXI, 2: 219–249.
- UNITED NATIONS ECONOMIC COMMISSION FOR EUROPE (2016): Defining and Measuring Circular Migration Prepared by the Task Force on Measuring Circular Migration
- WICKRAMASEKARA, P. (2011): Circular Migration: A Triple Win or a Dead End; The Global Union Research Network (GURN)

Migrace a rozvoj v České republice

Tomáš Jungwirth, Jan Schroth

Tato kapitola je výtahem ze zprávy „Cesta k prosperitě“ publikované na jaře 2019.¹ Cílem zprávy bylo nabídnout aktuální pohled na migrační otázky v České republice v kontextu lidského rozvoje.

Běžným znakem debaty o vztahu migrace a rozvoje je zaměření na souvislost mezi migrací z rozvojových zemí a rozvojem podporovaným státy globálního Severu v těchto zemích. Celá debata se navíc nezřídka omezuje na otázku, jak socioekonomický rozvoj může pomoci předcházet vysídlení/nucené migraci. Rozvojová perspektiva je mnohem méně aplikována na hostitelské země migrantů, přestože většina z nich aktivně láká zahraniční pracovníky, aby zaplnili mezery na jejich trzích práce, protože jim tento typ přistěhovalectví přináší významné socioekonomické benefity.² Následující kapitola se bude spíše než analýzou rozvojových aspektů v zemích původu migrantů pobývajících u nás věnovat tomu, jak migrace přispívá k rozvoji v České republice. Primárně se bude věnovat příspěvkům ze strany cizinců, pouze okrajově také Čechům, kteří odešli do zahraničí a přispívají například zasíláním tzv. remitencí.

1. Národní migrační kontext

Od vzniku České republiky rozpadem Československa 1. ledna 1993 prodělaly jak migrační vzorce, tak podoba cizineckých komunit v zemi dynamický vývoj. Nejvýznamnější skutečností je bezmála sedminásobný nárůst počtu cizích státních příslušníků žijících na českém území, ze 78 000 v r. 1993 na 575 000 v polovině roku 2019 (Ministerstvo vnitra 2019). Hlavním zdrojem tohoto trendu je pracovní migrace: v hospodářsky úspěšných letech imigrace narůstala, zatímco v době krize se čísla usazených cizinců krátkodobě snížila. V každém případě zaznamenáváme konstantní nárůst počtu trvale usazených cizinců, který dosáhl 295 125 v červnu 2019 (tj. 51,3 % všech dlouhodobě pobývajících cizinců). Minulé roky pak přinesly stále větší poptávku trhu práce po zaměstnancích a rekordně nízkou nezaměstnanost (Eurostat 2018),³ což vedlo ke zvýšeným snahám zaměstnavatelů přilákat pracovníky ze zahraničí.

V lednu 2018 dosáhl podíl cizinců na obyvatelstvu ČR 5 %. Tím se Česko přiblížilo tradičním imigračním zemím jako je Francie a Nizozemsko a dostalo se do popředí postkomunistických zemí střední a východní Evropy.

Ke konci roku 2018 bylo téměř 60 % cizinců občanů EU (Ministerstvo vnitra 2019). Česká republika je tradičně cílovou zemí velkých komunit Slováků a Ukrajinců (každá přes 100 000 osob). Vzhledem k historické, jazykové a kulturní blízkosti jsou však Slováci zřídka považováni za „skutečné“ cizince. Tyto skupiny jsou následovány přibližně 60 000 Vietnamců, 36 000 Rusů, 22 000

¹ Některé údaje byly následně aktualizovány a doplněny v říjnu 2019 Janem Schrothem.

² Tato skutečnost se odráží i v agendě Globálního fóra pro migraci a rozvoj, viz <https://gfmnd.org/>.

³ K červnu 2018 byla míra nezaměstnanosti v ČR 2,4 %, nejnižší mezi členskými státy EU.

Němců a 21 000 Poláků. V zemi přitom nepobývají žádné významné komunity lidí přicházejících z Blízkého východu či Afriky, které lze vnímat jako klíčové z pohledu evropských migračních politik (žádná jedna země z těchto regionů nemá v ČR více než 1 000 pobývajících státních příslušníků).

56 % cizinců dlouhodobě pobývajících v ČR jsou muži a 44 % ženy (Ministerstvo vnitra 2019). Z demografického hlediska byla převážná většina pobývajících cizinců v produktivním věku 15–64 let a v souhrnu byli cizinci výrazně mladší než občané ČR. Přinejmenším z krátkodobého hlediska tak přistěhovalectví pomáhá zmírnit negativní výhledy rychle stárnoucího obyvatelstva ČR. Například podle demografa Tomáše Fialy (viz Pravec 2017) by se při současných trendech porodnosti a bez imigrace populace ČR smrskla o bezmála 4 miliony osob na 6,6 milionu na konci 21. století. Klímová a Rosková (2017) odhadují, že pro udržení stabilního počtu obyvatel by Česko potřebovalo ročně přijmout 20 000–30 000 cizinců a poslední trendy toto číslo naplňují, nebo dokonce přesahují. Nicméně pro zajištění stability sociálního a penzijního systému pro stárnoucí obyvatelstvo může být ve skutečnosti potřebný ještě vyšší počet každoročně přicházejících cizinců v produktivním věku.

2. Účast cizinců na trhu práce

Vzhledem ke kritickému nedostatku pracovní síly z posledních několika let se přistěhovalectví, a to i skrze zvláštní režimy vstupu a pobytu, stalo nepostradatelným předpokladem udržení hospodářského růstu. Je zjevné, že populistické výroky o „migrantech beroucích lidem práci“ jsou v současném českém kontextu zcela nesmyslné. Vzhledem k tomu, že standardní procedura vedoucí k získání víz a pracovních povolení je dlouhá a komplikovaná, česká vláda provozuje několik zvláštních režimů, skrze něž mohou zaměstnavatelé zaměstnat pracovníky z tzv. třetích zemí v kratším čase, v řádu několika měsíců.⁴

Data OECD pro rok 2016 pracují s celkovým počtem 470 000 zahraničních pracovníků a podni-

⁴ Viz <https://www.mvcr.cz/clanek/kvoty-pro-ekonomickou-migraci-programy-schvalene-vladou-za-ucelem-dosa-zeni-ekonomického-prinosu-pro-cr.aspx>

katelů pobývajících v České republice. Toto číslo představovalo bezmála 9 % z celkového počtu 5 387 000 ekonomicky aktivních osob. Od roku 2016 se navíc tento poměr nepochybně dále zvýšil v důsledku přistěhovalectví osob v produktivním věku a stárnutí domácího obyvatelstva.

Počet podnikajících cizinců dosáhl podle statistik ministerstva průmyslu a obchodu na konci roku 2018 téměř 90 000 osob.

Ačkoli na konci roku 2018 žilo v Česku přes 5 % cizinců, jejich podíl na pracovní síle již tvořil 15 % a každý sedmý zaměstnanec byl tedy cizinec. Oficiálně jich pracovalo téměř 570 000. 202 000 pracovníků pocházelo ze třetích zemí (mimo EU), tedy zhruba 40 % z celkového počtu.

Nejčastěji u nás pracovali Slováci (přes 190 tisíc). Z cizinců mimo EU se tradičně jedná nejčastěji o Ukrajince (přes 120 tisíc). Dále se jednalo především o Poláky a Rumuny (přes 44 tisíc z každé země), Bulhary (přes 34 tisíc). Ze zemí mimo EU to byli dále Rusové (téměř 15 tisíc) a Vietnamci (přes 12 tisíc).

Účast cizinců na trhu práce v České republice je mezi nejvyššími ze všech členských zemí OECD (79,9 % k roku 2017, tj. o 4,2 % více než v případě českých občanů). Naopak jejich nezaměstnanost je vůbec nejnižší, konkrétně 3,0 % v roce 2017 (OECD 2018a; OECD 2018b).

V kontextu rekordně nízké nezaměstnanosti posledních let lze migrující pracovníky oprávněně vnímat jako zachránce českého průmyslu a jako klíčový faktor přispívající k pokračujícímu hospodářskému rozvoji země (přestože se jeho vyhlídky začínají zhoršovat částečně právě kvůli nedostatku pracovníků, viz Kočí 2018). Bez účasti cizinců by se celé sektory ekonomiky ocitly v problémech, protože by nebyly schopny dostát poptávce. Nejde navíc jen o výrobu, stavebnictví či úklidové práce. Migranti jsou dnes nepostradatelní také pro udržitelnost českého zdravotnictví (jako lékaři a také v pomocných zdravotnických profesích) a pro celý pečovatelský sektor (viz dále). Migrující pracovníci stále častěji zaplňují mezery ve vysoce kvalifikovaných profesích v oblasti informačních technologií a v souvisejících sférách. Zejména město Brno se dnes stává centrem těchto prací, aktivně láká kvalifikované zaměstnance a vytváří partnerství mezi soukromými a veřejnými subjekty a nevládními organizacemi pro zajištění přístupu těchto cizinců ke všem službám, které by mohli potřebovat (viz Brno Expat Centre 2018).

3. Další formy přínosu cizinců pro rozvoj ČR

Existuje tendence vykládat pojem rozvoj restriktivním způsobem, výhradně v ekonomickém smyslu. To by nám nemělo zabránit, abychom zkoumali i hůře kvantifikovatelné aspekty přispívku migrantských komunit k blahobytu české společnosti. Místo toho, abychom zde usilovali o komplexní pohled, připomíná následující část pouze některé zaznamenáníhodné počiny, projekty a individuální úspěchy, které lze vnímat jako obohacující společnost coby celek.

Ukrajinská komunita má k České republice dlouhotrvající vazby. Na našem území působí Ukrajinská iniciativa v České republice, zastřešující organizace diaspory, jež provozuje informační web Ukrajinci.cz a po více než čtvrtstoletí publikuje časopis Porohy. Organizuje mnoho kulturních akcí, ale zároveň také se členy ukrajinské komunity šíří informace o pracovních příležitostech.

Vietnamská komunita, přestože je poměrně uzavřená a často fungující více paralelně s českou společností než v interakci s ní (Pechová 2007), také nepochybně učinila pokrok v prezentování své kultury většinové společnosti a otevření dialogu s ní. Je tomu tak mj. díky organizacím jako je SEA-L (dříve Klub Hanoi), která nabízí interkulturní služby a organizuje komunitní akce, ale podcenit nelze ani rapidní nárůst popularity vietnamských bister a restaurací z posledních let (v době psaní této zprávy Restu 2018 napočítalo jen v hlavním městě Praze 66 takových provozoven, jež se staly nezpochybnitelnou součástí místní kulinářské scény). Mnoho Čechů si také

oblíbilo návštěvy v srdci komunitního života vietnamské menšiny – rozsáhlých tržnicích, jako je pražská SAPA nebo brněnská Olomoucká. Vedle toho je zde nárůst počtu zástupců druhé generace Vietnamců v ČR, kteří nabízejí nové pohledy na život této komunity, stejně jako na otázky spojené s jejich dvojitou identitou (lze uvést populární blog Asijatka.cz nebo nedávno vydaný studentský film Bo Hai a zejména pak novou komunitní iniciativu VietUp).

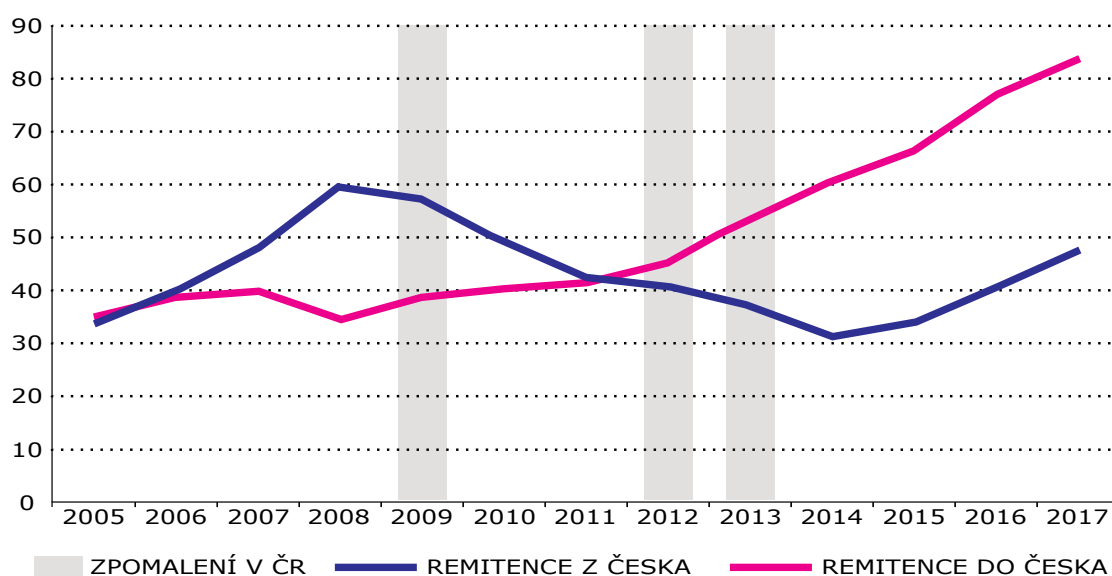
Někteří přistěhovalci první i druhé generace zaznamenali úspěchy v showbyznysu (typickým příkladem je zpěvák se syrskými kořeny Sámer Issa). Dvě na sociálních sítích hojně sledované postavy, Do Thu Trang (autorka již zmíněného blogu o Vietnamcích v Česku) a Tigran Hovakimyan, komik narozený v Arménii, dokonce v on-line televizi nabídli pořad o životě migrantských komunit v České republice se statisíci zhlédnutí.⁵ Děti a mladí lidé s migračním původem žijící v Česku se také stávají lídry v různých soutěžích, mládežnických delegacích a na dalších fórech. Mezi ně patří Karina Movsesjan, v Kyrgyzstánu narozená vítězka Soutěže EU pro mladé vědce (ČT24 2017), první mládežnická delegátka ČR v OSN Zuzana Vuová (Hronová 2017) a Thai Dai Van Nguyen, ve Vietnamu narozená mladá šachová hvězda (Miko 2017).

Migranty je kromě toho možné vnímat i jako významný přínos z hlediska kulturních aktivit a diversity. Mezi další jimi iniciované rozvojové aktivity lze počítat i kupování a rozvoj nemovitostí (Divinová 2018), ačkoli v mnoha případech tito kupci ve skutečnosti nežijí v České republice a nemovitosti pořízují především jako investici. Pro mnoho Čechů a Češek se nakonec kontakt s cizinci omezuje především na gastronomii v podobě ruských a bulharských obchodů nebo indických a korejských restaurací, dnes k nalezení ve většině větších českých měst.

4. Remittance a jejich rozvojový potenciál

Jedním z klíčových indikátorů rozvojových dopadů migrace jsou remittance – transfery peněžních prostředků zasílané zahraničními pracovníky a podnikateli do svých zemí původu. Vzhledem k nárůstu významu pracovní migrace do České republiky dochází také k postupnému zvýšení objemu těchto prostředků. I přes v grafu viditelný propad v letech 2008–2013, který je zjevně důsledkem hospodářské krize a ztráty zaměstnání mnoha cizinců, se dá bezpečně předpokládat, že uplynulých několik let vedlo k navýšení celkového objemu remitencí z důvodu příjezdu velkého počtu pracovníků ze zahraničí.

Celkové remittance plynoucí z a do České republiky, 2005–2017 (mld. Kč)

Zdroj: Český statistický úřad, viz www.statistikaamy.cz

⁵ Pořad Cizinci v Česku na Stream.cz. Dostupné z: <https://www.stream.cz/porady/cizinci-v-cesku>

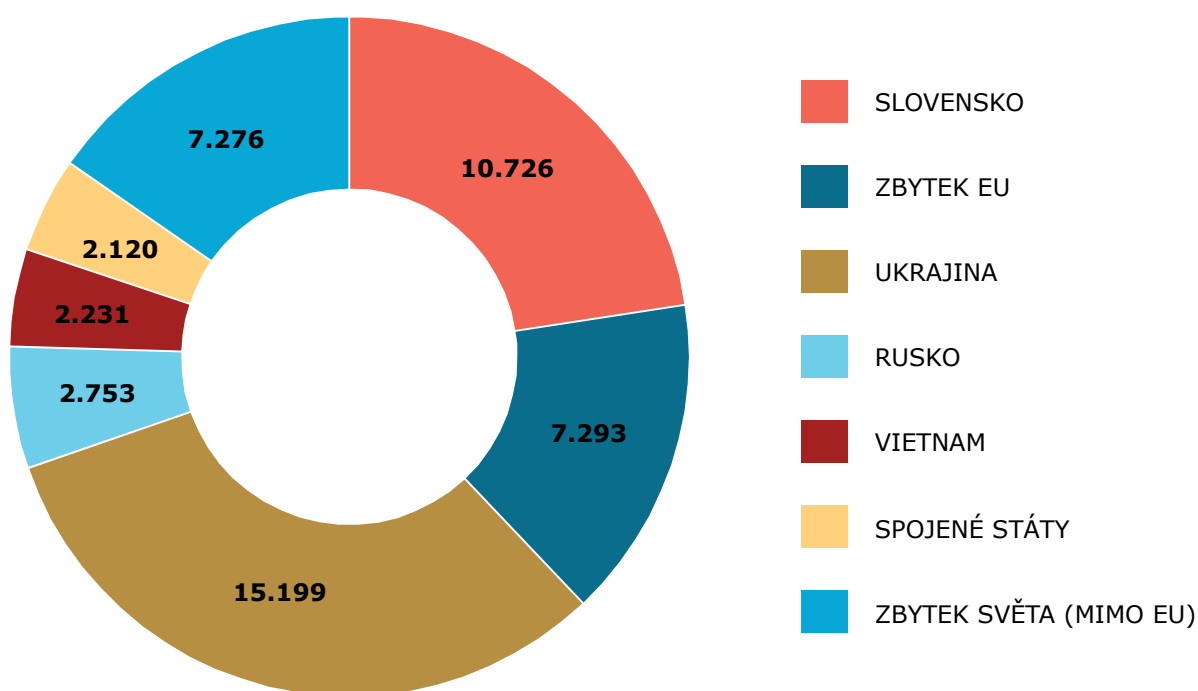

Data Světové banky uvádějí, že příchozí remittance pro rok 2017 do Česka představovaly bezmála 3,6 miliardy USD, což odpovídá 1,7 % HDP, zatímco odchozí remittance činily 2,06 miliardy USD (The World Bank 2017). Česká republika má významný pozitivní ekonomický přínos z migrace vlastních občanů.

Bližší pohled na remittance zasílané migranty z jednotlivých zemí v poměru k jejich příjmům nemůže opomenout zásadní rozdíly v objemu vydělávaných peněz. Zatímco například v roce 2013 medián výdělku občanů USA žijících v ČR přesahoval 63 000 Kč, většina Ukrajinců vydělávala jen něco okolo 17 500 Kč za měsíc (celostátní mzdový medián byl v té době těsně nad 22 000 Kč, viz Český statistický úřad 2014). V témže roce posílali Ukrajinci a Slováci jako nejpočetnější usazené migrantské komunity do svých zemí průměrně 24,8 %, respektive 18,8 % svého měsíčního příjmu. Tento poměr byl významně nižší mezi Vietnamci (13,9 %) a Rusy (12,7 %). Občané vysokopříjmových zemí jako USA, Austrálie, Spojeného království, Francie či Rakouska posílali vůbec největší část svých příjmů do domovských zemí, což jim umožňovalo celkově významně vyšší příjmy v ČR oproti jiným skupinám cizinců.

Graf nabízí aktuální vzhled do celkového objemu remitencí posílaných do zemí původu cizinců. Ukrajina je zde zdaleka největším příjemcem (15,2 mld. Kč), následována Slovenskem (10,7 mld. Kč). Celkově jsou 2–3 miliardy Kč každoročně doručeny do každé z následujících zemí: Rusko, Vietnam a USA.

Remittance odeslané z ČR podle země příjmu (v mld. Kč), 2017

Zdroj: Český statistický úřad, viz www.statistikaamy.cz

5. Další formy rozvoje zemí původu cizinců

Vzhledem k nedostatku dat je málo dostupných informací o dalších formách rozvoje, které migranti žijící v ČR přinášejí svým zemím původu. Lze důvodně předpokládat, že mnoho těchto lidí získává dovednosti a kvalifikace, tedy tzv. sociální remittance, které zlepšují jejich pracovní příležitosti a společenské postavení v zemích původu. Je pravděpodobné, že vedle zasílání remitencí se emigranti také účastní přímých investic ve svých zemích původu. Tato problematika by si zjevně zasloužila další, detailnější výzkum mezi jednotlivými cizineckými komunitami.

Pokud jde o politickou participaci, za zmínku stojí příklad Ukrajinců pobývajících v České republice, kteří se aktivně účastnili revoluce roku 2014. Několik krajských organizací sbíralo peníze

na podporu protestujících na kyjevském Majdanu, a dokonce se v Praze uskutečnila demonstrace za účasti několika stovek Ukrajinců, přestože všichni členové diaspory nesdíleli jejich revoluční nadšení (Klimeš 2014; Houda 2014). Tyto události v České republice obecně silně rezonovaly, což potvrzuje i skutečnost, že program MEDEVAC české vlády přivezl 27 zraněných ukrajinských demonstrantů k chirurgickým zákrokům v ČR (Ministerstvo vnitra 2014). Stavíc na odkazu prezidenta Václava Havla se zároveň Česká republika stala v uplynulých letech zemí azylu pro některé prominentní disidenty z Kuby či Běloruska.

6. Překážky plného využití rozvojového potenciálu migrantů

Plné využití rozvojového potenciálu přistěhovalců do České republiky vyžaduje úspěšné integrační programy (Evropský hospodářský a sociální výbor 2018). Prostorová segregace, překvalifikovanost, diskriminace v každodenním životě, zneužívání na pracovišti, chybějící příležitost pro získání jazykových kompetencí – to jsou jen některé z jevů, které je mohou podstatně ohrozit.

Pracovní práva cizinců zůstávají v Česku obzvláště problematickou oblastí. Je běžnou praxí, že cizinci pracují v dlouhých směnách, jsou ubytováni v přeplněných ubytovnách, čelí vykořisťování ze strany zaměstnavatelů, a často dokonce ani neobdrží dohodnutou mzdu či odměnu (Škardová 2018). Tato situace se příliš nezlepšila ani v důsledku chybějící pracovní síly; naopak zaměstnavatelé se často uchylují k nekalým protizákonným praktikám jako je zabavování cestovních dokladů, aby zabránili možnosti odchodu zaměstnanců za lepším výdělkem.

Jak již bylo naznačeno výše, mnoho migrantů, kteří se do ČR stěhují za prací, skončí v níže nebo středně kvalifikovaných zaměstnáních, přestože mají kvalifikaci vyšší. Jak občané EU, tak občané třetích zemí, kteří pobývají v ČR, mají významně vyšší poměr vysokoškolsky vzdělaných osob, než je tomu v případě českých občanů (Koutná et al. 2016: 583). Koutná et. al. dospěla ve své studii k závěru, že mezi ekonomicky aktivním obyvatelstvem bylo 20 % osob překvalifikovaných ve vztahu k práci, již vykonávali, a dalších 12 % mělo nedostatečnou kvalifikaci. Mezi mobilními občany zemí EU vyjma Slováků byl poměr překvalifikovaných 27 % a mezi občany třetích zemí dokonce 37 % (v případě žen z třetích zemí 44 %), a to ačkoli tato skutečnost nebyla nutně vnímána subjektivně samotnými migranty. To vše naznačuje existující rozpor mezi nabízenými pracemi a kvalifikacemi a nevyužitým potenciálem zahraničních pracovníků žijících v Česku, kteří by mohli působit na pozicích s vyšší přidanou hodnotou pro společnost a vyššími mzdami pro sebe samé.

7. Závěr

Při zkoumání české migrační situace z širší perspektivy docházíme k závěru, že přistěhovalectví je bezprostředním přínosem pro českou ekonomiku i celou společnost. Tváří v tvář minimální

míře nezaměstnanosti se v poslední době zvyšoval objem pracovní migrace. Není pochyb o tom, že přistěhovalectví se stalo motorem významného hospodářského růstu. Až do současnosti nepobývají na území ČR žádné velké skupiny sociálně vyloučených cizinců (Faltová 2018) a procento cizinců ohrožených chudobou patří mezi nejnížší v Evropě (Český statistický úřad 2015b: 61). Nízký počet žádostí o mezinárodní ochranu z posledních let navíc vytvořil prostor pro vládu, aby vybudovala funkční azylový systém s dostatečnými kapacitami čelit budoucím humanitárním krizím. Strukturálně pozitivním krokem bylo přijetí nového zákona o občanství (186/2013 Sb.), díky kterému je konečně umožněno držení dvojího občanství, což je možnost, která se od té doby stala velmi využívanou. Toto vše vytváří solidní základ pro využití rozvojového potenciálu migrace jak z pohledu české společnosti, tak samotných migrantů.

Tato kapitola byla zpracována v rámci projektu MIND – Migration/Interconnectedness/Development, který realizuje Charita Česká republika. V rámci projektu se partnerské organizace v jedenácti zemích napříč Evropou snaží rozšířit povědomí o rozvojové pomoci a o její propojení s migrací. Zaměřuje se na boření různých předsudků a mýtů, které se jich týkají, a to z různých úhlů pohledu. Mimo jiné pořádá výstavy, panelové diskuze, kulaté stoly či „živé knihovny“, prostřednictvím nichž se může veřejnost dozvědět životní příběhy konkrétních lidí. Snaží se vysvětlit, že migrace je přirozená součást našich životů, a proto by měla být vnímána jako příležitost, ne jako hrozba. Zároveň by to však vždy měla být dobrovolná volba, nikoliv nutnost. Projekt MIND se snaží ukazovat příběhy lidí, kteří neměli ve volbě migrace na výběr. Snaží se ukazovat pohled na domov a důvody k migraci. Cílem je přinášet veřejnosti širší porozumění tomu, proč se lidé stěhují z jednoho místa na druhé a jak absence udržitelného rozvoje může nutit lidi k opuštění jejich domova. Největším důvodem ke strachu i nenávisti je lidská neznalost. Největším důvodem k nucené migraci je lidská lhostejnost. Charita Česká republika se nejen díky projektu MIND snaží tyto důvody alespoň částečně eliminovat. V nejtěžší pozici jsou bezesporu lidé, které k opuštění domova nutí vnější faktory. Nucenou migraci způsobují války, přírodní katastrofy, hladomory, chudoba a také politické, etické či náboženské pronásledování. Stále častější jsou také ekologičtí uprchlíci, kteří se přesouvají v důsledku klimatických změn a devastace životního prostředí. Také proto se MIND snaží pomáhat veřejnosti porozumět principům udržitelného rozvoje a probouzet zájem o problematiku rozvojové spolupráce tak, aby se dařilo plnit cíle trvale udržitelného rozvoje. Právě proto, aby v dlouhodobém měřítku byla migrace skutečně pouze dobrovolnou volbou.

Více informací naleznete na www.caritas.eu/mind/ nebo www.svet.charita.cz

Použité zdroje

- Brno Expat Centre (2018) „What is BEC.“ [cit. 2018-12-18]. Dostupné z: <https://www.brnoexpatcentre.eu/>
- ČÁPOVÁ, H (2018): Boj o ukrajinské lékaře. In Respekt.cz [online]. 17. 2. [cit. 2018-09-13]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2018/8/boj-o-ukrajinske-lekare>
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (2015a): Foreigners in the Czech Republic. [online] Český statistický úřad [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/20556729/CIZINCI_2015.pdf/c1801bea-485e-4300-abad-8fcf09b93b27?version=1.0
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (2015b): Zahraniční migrace [online] Český statistický úřad [cit. 2018-09-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/32912808/320192-16a06.pdf/48c8692a-7f07-46ff-ba54-0b803d27d394?version=1.1>
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (2017a) Foreigners in the Czech Republic [online] Český statistický úřad [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/45709982/29002717.pdf/770a1c-14-6ea7-4c47-831e-3936e3ca1ab3?version=1.2>
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (2017b): Počet žádostí o mezinárodní ochranu 1998–2016 [online] Český statistický úřad [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11292/32579082/c02R21_2016.pdf/529082b3-3854-4769-95b9-dd9426eaf397?version=1.0
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (2014): Průměrné mzdy: 4. čtvrtletí 2013 [online] Český statistický úřad [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2013-2w1wzcxx2x>

ČIŽINSKÝ, P.; ČECH VALENTOVÁ, E.; HRADEČNÁ, P.; HOLÍKOVÁ, K.; JELÍNKOVÁ, M.; ROZUMEK, M.; ROZUMKOVÁ, P. (2014): Foreign workers in the labour market in the Czech Republic and in selected European countries. Prague, CZ: SIMI.

DIVINOVÁ, J. (2018): Až třetinu nemovitostí v Česku kupují cizinci, nejčastěji Rusové. iDnes.cz, [online]. 20. 3. 2018. [cit. 2018-09-13]. Dostupné z: https://ekonomika.idnes.cz/cizinci-nemovitosti-v-cesku-byty-rusove-italove-f6y-/ekonomika.aspx?c=A180319_390088_ekonomika_div

DRBOHLAV, D.; – SCHOVÁNKOVÁ, S. (2011): Dopady ekonomické krize na migranty a migraci v ČR (powerpointová prezentace) [online]. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. [cit. 2018-09-17] Dostupné z: <http://migraceonline.cz/doc/DopadykrizeFinal.ppt>

DRBOHLAV, D. (2015): Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace – remittance – (rozvoj). Praha: Karolinum.

EVROPSKÝ HOSPODÁŘSKÝ A SOCIÁLNÍ VÝBOR (2018): The cost of non-immigration and non-integration. Information report [online]. European Economic and Social Committee. [cit. 2018-12-15]. Dostupné z: <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/cost-non-immigration-and-non-integration>

EUROSTAT (2018): Unemployment rates, seasonally adjusted, June 18. [online]. Eurostat. [cit. 2018-09-19]. ISSN 2443-8219. Dostupné z: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Unemployment_rates,_seasonally_adjusted,_June_2018_\(%25\)_F2.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Unemployment_rates,_seasonally_adjusted,_June_2018_(%25)_F2.png)

FALTOVÁ, M. (2018): Firmy lákají migranty, obce to netuší. Lidové noviny, 14. srpna.

HOUDA, P. (2014): Co si čeští Ukrajinci myslí o událostech ve své domovině. In Česká pozice [online]. 31. 7. [cit. 2018-09-24]. Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/co-si-cesti-ukrajinci-mysli-o-udalostech-ve-sve-domovine-p2t-/tema.aspx?c=A140729_112430_pozice-tema_kasa

HRONOVÁ, M. (2017): Pěťadvacetiletá Vietnamka z Mostu uspěla v OSN. In Aktuálně.cz. [online] 6. 7. 2017. [cit. 2018-09-13]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/petadvacetileta-vietnamka-z-mostu-uspela-v-osn-mezikandidat/r~eb9f8b8251d611e790040025900fea04/>

JUNGWIRTH, T. (2017). „Czech migration policy and discourse: fuelling the fire.“ Pp. 7–12 in Migration politics and policies in Central Europe. Bratislava, SK: GLOBSEC Policy Institute.

JUNGWIRTH, T. (2018): Migrantů nechceme, pracovníky potřebujeme. Aktuálně.cz [online]. 4. 6. [cit. 2018-09-13]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.cz/blogy/pohled-zblizka.php?itemid=31786>

KLIMEŠ, D. (2014): Ukrajinci v Česku: hledání identity, která je těžko k nalezení i doma. In Euro.cz. [online]. 6. 4. [cit. 2018-09-18]. Dostupné z: <https://www.euro.cz/byznys/ukrajinci-v-cesku-hledani-identity-ktera-je-tezko-k-nalezeni-i-doma-1075408>

KOČÍ, P. (2018): Nejsou lidi! Jak českou ekonomiku brzdí rekordně nízká nezaměstnanost. In iRozhlas.cz. [online] 15. 2. [cit. 2019-10-30]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/ekonomika/analyza-nizka-nezaměstnanost-cesko-ekonomika_1802150700_pek

KOUTNÁ, M.; KRČKOVÁ, A.; – VAVŘÍNOVÁ, T. (2016): Educational Mismatch Among Immigrants in the Czech Republic – Selected Issues. Sociológia 48(6): 572–600.

LEBEDA, P.; – MENŠÍKOVÁ, V. (2016): Vnější politiky EU a ČR pro vysídlení a migraci: strategie, nástroje a doporučení. Praha: Glropolis.

LIDOVÉ NOVINY (2014): Po roce 1989 odešlo do ciziny až 200 tisíc Čechů. Nejvíce do USA. In Lidovky.cz [online]. 5. června. [cit. 2018-09-13]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/po-roce-1989-z-ceska-odeslo-az-200-tisic-lidi-nejvice-do-usa-pp3-/zpravy-domov.aspx?c=A140605_172600_ln_domov_sk

LUKÁČ, P. (2017): Firmám chybí 200 tisíc lidí. In iHNed.cz [online]. 9. 10. [cit. 2018-10-09]. Dostupné z: <https://byznys.ihned.cz/c1-65908420-firmam-chybi-290-tisic-lidi-vlada-situaci-nezvlada-resit-potrebuje-ekonomicky-migranty-naleha-svaz-prumyslu>

MAREŠOVÁ, J. (2016): Cizinci v ČR a jejich ekonomické aktivity. Demografie 59(1) [online], 79–82. [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/46203820/Prehledy.pdf/eee1807b-b696e-42d7-84c4-fd2d6a70c781?version=1.0>

MIGRACE.COM (2017): Města a inkluzivní strategie. Popis projektu [online]. Copyright © 2011–2019 Sdružení pro integraci a migraci [cit. 2018-12-21] Dostupné z: <https://www.migrace.com/cs/regularizace/mesta-a-inkluzivni-strategie>

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ (2017): Czech ODA 2016 [online]. Ministerstvo zahraničních věcí. [cit. 2018-09-24] Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/en/foreign_relations/development_cooperation_and_humanitarian/information_statistics_publications/czech_oda_2016.html

MINISTERSTVO VNITRA (2014): Ukrajinská část projektu MEDEVAC se blíží k závěru [online]. © 2019 Ministerstvo vnitra České republiky, 6. 6. [cit. 2018-09-18]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/ukrajinska-cast-projektu-medevac-se-blizi-k-zaveru.aspx>

MINISTERSTVO VNITRA (2015): Strategie migrační politiky České republiky [online]. © 2019 Ministerstvo

vnitř České republiky, 29. 7. [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/strategie-migracni-politiky-cr.aspx>

MINISTERSTVO VNITRA (2018b): Integrace cizinců na území ČR [online] Ministerstvo vnitra. [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>

MINISTERSTVO VNITRA (2018c): The Czech Government's Migration Policy Principles [online]. © 2019 Ministerstvo vnitra České republiky [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/mvcren/article/the-czech-government-s-migration-policy-principles.aspx>

MINISTERSTVO VNITRA (2018e): Zahraniční pomoc ministerstva vnitra [online]. © 2019 Ministerstvo vnitra České republiky [cit. 2018-12-15]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/docDetail.aspx?docid=22100122>

MINISTERSTVO VNITRA (2019): Cizinci s povoleným pobytem [online]. © 2019 Ministerstvo vnitra České republiky [cit. 2019-09-17]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ (2017): Vývoj zaměstnanosti podle odvětví činnosti CZ-NACE [online] Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/trh_prace/rok2016/1.pdf

MIPEX (2015): Czech Republic [online]. © 2015 Mipex [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: <http://www.mipex.eu/czech-republic>

MIKO, M. (2017): Českým šachovým velmistrem bude 16letý mladík s vietnamskými kořeny Thai Dai Van Nguyen. In G.cz, [online]. 12. 12. 2017. [cit. 2018-09-13] Dostupné z: <https://g.cz/ceskym-sachovym-velmistrem-bude-16lety-mladik-s-vietnamskymi-koreny-thai-dai-van-nguyen/>

OECD (2018a): Foreign-born participation rates [online]. © 2018 Organisation for Economic Co-operation and Development [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/migration/foreign-born-participation-rates.htm#indicator-chart>

OECD (2018b): Foreign-born unemployment [online]. © 2018 Organisation for Economic Co-operation and Development [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/migration/foreign-born-unemployment.htm#indicator-chart>

OECD (2018c): International Migration Outlook 2018 [online]. OECD [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/migration/international-migration-outlook-1999124x.htm>

POŘÍZEK, P. (2018): Lesk a bída integrace cizinců. Acta Universitatis Carolinae – Iuridica 2, 49–72.

PRAVEC, J. (2017): Svět nedokáže čelit konfliktům, problémům s ekologií a s uprchlíky. In iHNed.cz. [online], 24. 5. 2017. [cit. 2018-09-17] Dostupné z: <https://ekonom.ihted.cz/c1-65740790-musime-se-zmenit>

RESTU (2018): Vietnamské restaurace Praha [online]. © 2019 Restu s. r. o. [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: <https://www.restu.cz/praha/vietnamske-restaurace/>

SEIDLOVÁ, M. (2018): Mezinárodní migrace a Česko: ze země emigrantů zemí imigrantů. Czech Demographic Society Conference [online]. [cit. 2018-09-13]. Dostupné z: <http://www.czechdemography.cz/res/archive/005/000562.pdf?seek=1527274673>

STREAM.CZ (2018): Cizinci v Česku [online]. [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: <https://www.stream.cz/po-rady/cizinci-v-cesku>

TARAN, P. (2012): Rethinking Development and Migration; Some Elements for Discussion. [Online] GMPA Working Paper by Global Migration Policy Associates. [cit. 2019-02-08]. Dostupné z: <https://www.global-migrationpolicy.org/articles/dynamics/AU-RECs%20migration%20governance%20context%20brief%20GMPA-TARAN%2016dec13R.pdf>

THE WORLD BANK: Labor force, total – Czech Republic [online]. The World Bank Group [cit. 2019-01-08] Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TOTL.IN?locations=CZ>

The World Bank (2017): Migration and Remittances Data [online]. Washington D. C.: The World Bank Group [cit. 2018-12-16]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/topic/migrationremittancesdiasporaissues/brief/migration-remittances-data>

UN DEPARTMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL AFFAIRS (DESA) (2017): The International Migration Report 2017 (Highlights) [online]. © United Nations [cit. 2019-02-06]. Dostupné z: <https://www.un.org/development/desa/publications/international-migration-report-2017.html>

Případová studie: Sociální remitence – příklad moldavských migrantů v Česku a Itálii

Dita Čermáková, Petra Šalamounová

Dlouhou dobu se věřilo, že mezinárodní migrace přináší zdrojové zemi zejména ztráty především odchodem nejschopnějších lidí, ale od 70. let a ve větší míře od 90. let minulého století začaly vědecké studie ukazovat i přínosy migrace pro zdrojové země. Příkladem vlivu na zdrojovou zemi jsou právě remitence, o kterých primárně uvažujeme jako o finančních tocích, jež migranti zasílají do země původu, nejčastěji svým rodinám.¹ Avšak vedle těchto finančních remitencí proudí díky migrantům do zdrojových zemí i další remitence mající podobu nových myšlenek, nápadů, hodnotových vzorců i vzorců chování, sociálního kapitálu a těm se říká sociální (Levitt 1998). Podle Levittové (1998) zahrnují sociální remitence tři hlavní oblasti: normy (názory, myšlenky a hodnoty, představy o tom, co je správné), vzorce chování (vycházejí z norem a projevují se konkrétní změnou chování či zvyků) a sociální kapitál (zahrnuje především kontakty a vztahy mezi lidmi). Sociální remitence se dnes zařadily k tradičnímu tématu výzkumu vztahů mezi migrací a rozvojem zdrojové země.

Cílem této kapitoly je uvést, co jsou sociální remitence a jakou mohou mít formu. Dále se snažíme odpovědět, co je důležité pro to, aby v cílové zemi získané dovednosti, chování a další aspekty patřící do sociálních remitencí byly přínosné pro zdrojovou zemi. V našich výzkumech jsme také analyzovali to, zda potenciál transferu sociálních remitencí mají všichni migranti, nebo je přenos podmíněn určitými osobnostními charakteristikami migrantů. V neposlední řadě uvádíme konkrétní případy sociálních remitencí, které jsme zmapovali v nejchudší evropské zemi – Moldavsku. Tato kapitola je založena na výzkumné práci členů týmu GEOMIGRACE na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy, italského týmu z institutu FIERI v Turíně a kolegů z Národního etnografického muzea v Kišiněvě v Moldavsku. V rámci tříletého projektu² bylo v Česku a Itálii získáno téměř padesát rozhovorů a shromážděno přes 400 dotazníků a dále byla sesbírána data (interview a dotazníky) s Moldavany, kteří se vrátili domů (více o sběru dat Drbohlav a kol. 2017, Čermáková a kol. v tisku). Kapitola vyšla s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace RVO: 68378025.

1. Jakou podobu mají sociální remitence?

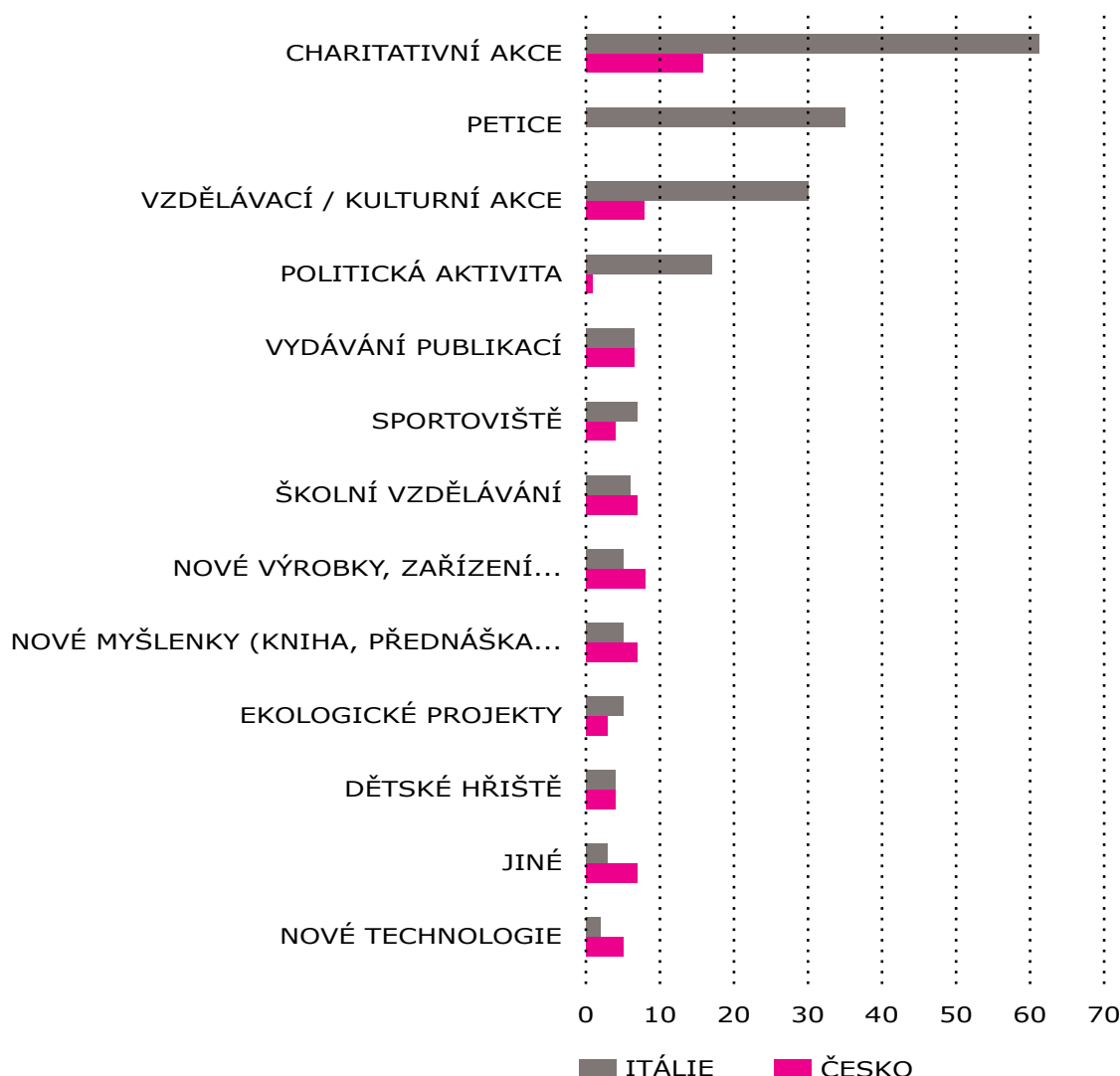
Sociální remitence jsou chápány také jako jev, kdy společně s migrací obyvatel dochází k šíření

1 Těmto remitencím se říká finanční a jen pro představu podle Světové banky dosáhly v roce 2018 neuvěřitelných 625 miliard amerických dolarů (World Bank 2019).

2 Jednalo se o projekt s názvem Moldavané v Praze (Česko) a Turíně (Itálie) – výzkum migračních a integračních vzorců, finančních a sociálních remitencí, podpořený Grantovou agenturou ČR č. 16-22194S.

kulturních vzorců a norem, především z cílové země do zdrojové, ale i naopak. Migranti jsou v tomto směru důležitými aktéry společenské změny (Grabowska 2018). Z podstaty sociálních remitencí plyne jejich velmi složitá sledovatelnost a především měřitelnost. Navíc je jednodušší sledovat je mezi zeměmi a kulturami, jejichž hodnoty jsou si vzdálenější. I proto jsme si jako protipól Česka a Itálie vybrali právě Moldavsko – nejchudší zemi v Evropě a současně stát, který geopoliticky leží na pomezí vlivu mezi Evropskou unií a Ruskem.

Graf 1: Formy a četnost sociálních remitencí z Itálie a Česka do Moldavska

Zdroj: vlastní sběr dat.

Poznámka: Celkem odpovídalo 409 respondentů (203 v Česku a 206 v Moldavsku). Respondenti měli možnost vybrat více možností. Uvedené remitence realizovalo 146 respondentů, což je 36 % z celkového vzorku.

2. Podmíněnosti sociálních remitencí

K tomu, aby migranti mohli šířit sociální remitence ve zdrojových zemích, musí nejprve oni sami v nové zemi vše načerpat a teprve pak dále předávat prostřednictvím osobních kontaktů. Z našeho výzkumu (příkladových studií Moldavanů působících v Praze a Turíně) vyplynulo, že migranti vzdělaní a velmi dobře integrovaní jsou schopni v cílové zemi nejvíce získat (Čermáková a kol., v tisku).³ Pro samotné šíření jsou stěžejní intenzita a četnost kontaktů s Moldavskem. Nicméně

³ Úroveň integrace jsme měřili úrovní jazykových znalostí a také spokojeností se životem, prací a zdravím (více Čer-

aby byl celý proces sociálních remitencí realizován, je důležitou součástí připravenost prostředí ve zdrojové zemi, kde toto nové poznání bude zachyceno, chápáno a finálně aplikováno. Sociální remittance realizují migranti během svých návštěv či po návratu do Moldavska. Nicméně i zde je důležitá součinnost plynoucí z prostředí připraveného na tyto změny. Právě nepřipravenost prostředí na přenášené sociální remittance z Česka do Moldavska působí podle nás hlavní problém (podrobněji Drbohlav a kol. 2017). Z rozhovorů s migranty vyšlo najevo, že informanti nové zkušenosti vnímají a reflektují. Konkrétně v českém prostředí reflektují více individualismu, touhy po samostatnosti, svobodu volby, respekt k menšinám, širší politickou participaci, dodržování pracovně-právních vztahů, funkční a kvalitní veřejnou dopravu. Nejnaléhavěji by do moldavské společnosti aplikovali český či italský systém zdravotní a sociální péče. Dále si nejvíce respondenti přeje udržení pořádku a možnost občanů ovlivnit významná politická rozhodnutí v Moldavsku. Jednou z významných součástí sociálních remitencí je postavení ženy v rodině a společnosti, respondenti ale tuto oblast zdůrazňovali mnohem méně, a to pouze v kontextu tradičnější rodiny. Vysvětlujeme si to tím, že moldavská společnost jako součást postsovětského prostoru měla vysokou emancipaci žen již v minulém režimu a z toho plynula i vysoká zaměstnanost a rovnost na trhu práce. Přestože emigranti jiné hodnoty vnímají, jen omezeně je akceptují a minimálně přenášejí do Moldavska (Drbohlav a kol. 2017). Oni sami to vysvětlují tím, že by jejich přátelé, známí a rodina nechápali, o čem mluví, a rozhovory raději vedou s cílem vzájemného porozumění. Vysvětlení spatřujeme v nepřipravenosti prostředí na přijímání těchto změn.

Podle politologické teorie konfliktních (štěpících) linií (Lipset; Rokkan 1967) není možné posunutí společenského vývoje bez vyřešení všech základních konfliktních linií ve společnosti. Tyto linie, jež jsou charakteristické pro moderní industriální společnost, jsou čtyři: (a) centrum – periferie, (b) stát – církev, (c) město – venkov a (d) vlastníci – pracující. S nástupem postindustriální společnosti se tyto konflikty tlumí a modifikují a rozhodujícím se podle Ingleharta a Welzela (např. 2005) stává konflikt materiální versus postmateriální hodnoty.⁴ Obě tyto koncepce chápeme jako klíčové pro sociálně-ekonomickou a politickou charakteristiku současné moldavské společnosti a míru její připravenosti přijmout inovační sociální remittance. V moldavské společnosti nedošlo k dořešení některých konfliktních linií (především město – venkov) a hlavně z ekonomických a politických důvodů nenastal posun v modernizaci, tedy do fáze, kdy společnost rovněž přijímá postmateriální hodnoty proudící ze západních zemí. Obecně přijímaný předpoklad, že pobyt přistěhovalců v prostředí, kde jsou přijímány více postmaterialistické hodnoty, povede k tomu, že se tyto hodnoty budou šířit do zemí původu, se ukázal na příkladu Moldavska jako zavádějící. V tomto konkrétním případě se ukazuje, že migrační zkušenost naopak spíše mnohdy upevňuje v lidech normy a vzorce chování výchozí země. Důvod vidíme především v paradoxně „bezproblémovém“ a důležitém vztahu v linii stát – církev, kdy silně věřící obyvatelstvo (včetně migrantů) nejde do konfliktu, aby rozbilo ekonomicky rozpadající se a pouze na principech korupce fungující stát (Drbohlav a kol. 2017).

3. Jací migranti jsou pro zdrojovou zemi nejdůležitější z pohledu sociálních remitencí?

V našem kvantitativním analytickém přístupu jsme se zaměřili na otázku, kteří migranti mají největší potenciál přenášet sociální remittance z České republiky a Itálie do Moldavska. Tento přenos jsme mimo jiné zkoumali pomocí baterie 18 otázek týkajících se toho, s kým a jak často respondent diskutuje zvolená témata (např. politické otázky, vztahy mezi lidmi a pohlavími, rodinný život, náboženství, zdraví, volný čas a další viz Čermáková a kol., v tisku). Dále jsme zjišťovali, kolik a jaké konkrétní věci, které se dotazovaný naučil v Česku a Itálii, sám v Moldavsku apli-

máková a kol., v tisku).

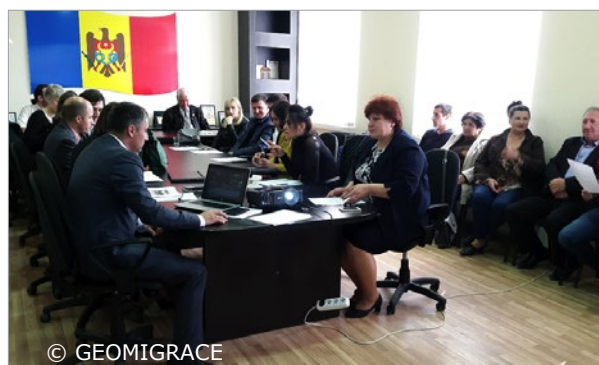
4 Zjednodušeně řečeno, materiální hodnoty má člověk, který nemá uspokojeny základní potřeby a primárně se stará o materiální přežití sebe a svých blízkých. Postmateriální hodnoty má člověk s naplněnými základními životními potřebami a hledá širší nabídku způsobu svého života (Inglehart; Welzel 2005).

koval; či se na nich částečně podílel (podrobněji viz Čermáková a kol., v tisku). Naší hypotézou bylo, že se sociální remitence budou více týkat lidí, kteří jsou v cílové zemi delší dobu, jsou spokojenější se svou prací a životem a těch, kteří udržují intenzivní kontakty se zemí původu. Dále jsme předpokládali, že lidé s postmaterialistickými hodnotami budou přenášet sociální remitence více než lidé s materiálními hodnotami. Z hlediska osobnostních charakteristik jsme očekávali, že lidé otevření a zodpovědní budou ti, kteří budou nové vzorce chování i normy šířit ve větší míře. Z výsledků našich regresních analýz vyplývá, že přenos sociálních remitencí z Česka a Itálie do Moldavska souvisí s charakteristikami respondenta jen velmi málo.

Je zajímavé, že v našem vzorku nejsou vidět výrazné rozdíly mezi věkovými skupinami, muži a ženami či délkou pobytu v cílové zemi (tj. v Česku nebo Itálii). Nicméně sociální remitence se více týkají lidí s vyšším vzděláním (zejména vysokoškolským) a s lepší znalostí jazyka cílové země. Pozitivní vliv na přenos norem a vzorců mělo i deklarování četnějších a intenzivnějších vztahů s Moldavskem. Délka pobytu v nové zemi naopak sociální remitence neovlivňovala. V Itálii, kde velká část respondentů žila více jak 20 let, se prokázal vliv přání se v budoucnu vrátit do Moldavska. V českém prostředí sociální remitence slabě ovlivňovalo i respondentovo přiklonění se k postmaterialistickým hodnotám. Naopak osobnostní charakteristiky neměly na přenos sociálních remitencí žádný vliv.

4. Příklady sociálních remitencí v Moldavsku

V rámci řešeného projektu jsme také aktivně vyhledávali projekty migrantů realizované v Moldavsku. Našli jsme řadu projektů financovaných ze strany migrantů, jednalo se jednak o podnikatelské projekty (např. hotel, restaurace, šicí dílna), rozvoj turistických destinací (vinařství s možností ubytování a stravování), jednak o projekty veřejně prospěšné, například včelí úly

v areálu školy, díky kterým mohou místní žáci dostávat pravidelně med a zároveň se mohou podílet na péči o úly. Nicméně i zde jsme viděli nemožnost realizace řady nápadů (např. migranti koupili dva autobusy, aby vozili místní obyvatele do hlavního města za prací), ale z důvodu centrální byrokracie a korupčního prostředí mnohdy nemohly být dlouhodobě realizovány.

Obrázek 1: Pravidelné setkání zastupitelů obce Lozova s bývalými migranty. Diskutují o získání finančních prostředků od migrantů

v zahraničí a formě jejich využití

Zdroj: GEOMIGRACE 2018

5. Závěr

Závěrem lze říci, že přenášení sociálních remitencí mezi na jedné straně Českou republikou a Itálií a Moldavskem na straně druhé je jen pozvolné a ovlivněné především nepřipraveností moldavského prostředí. V moldavské společnosti zůstává nadále silný vliv církve a situaci nepomáhá ani ekonomická a politická nevyspělost. Nicméně k určitým transferům dochází, zejména od lidí s vyšším vzděláním a vyšší znalostí jazyka imigrační země. V Moldavsku lze najít i řadu úspěšných projektů organizovaných reemigranty, i když i ty jsou limitovány špatným řízením země.

Literatura

ČERMÁKOVÁ, D.; DRBOHLAV, D.; PAVELKOVÁ, L. (v tisku): Who could stand out behind social remittan-

ces? Migrants' human values and personality traits newly tested. A comparative perspective. *International Journal of Intercultural Relations*.

DRBOHLAV, D.; BAILEY, A.; LUPTÁK, M.; ČERMÁKOVÁ, D. (2017): Migrant Values and Social Remittances Across the Contemporary Migration-Development Nexus: the Case of Moldovans in Czechia. *Geografie*, 122 (4), 526–553.

GRABOWSKA, I. (2018): Social Remittances – Channels of Diffusion. In White, A., Grabowska, I., Kaczmarczyk, P., Slany, K. (2018): *The Impact of Migration on Poland*. UCL Press, Londýn, 68–89.

INGLEHART, R.; WELZEL, C. (2005): *Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence*. Cambridge: Cambridge University Press.

LEVITT, P. (1998): Social Remittances: Migration Driven Local-Level Forms of Cultural Diffusion. *The International Migration Review*, 32 (4), 926–948.

LIPSET, S. M.; ROKKAN, S. (1967): Cleavage Structures Party Systems and Voters Alignments. In: Lipset, Rokkan (eds.): *Party Systems and Voters Alignments: Cross – National Perspective*. The Free Collier & Mac Millan, New-York-London, 1–64.

WORLD BANK (2019) – online databáze: <https://data.worldbank.org/>

Případová studie: Zambie (bezpečným) přístavem pro uprchlíky

Jiří Škvor, Lucie Hrabcová

Zambie je jednou ze zemí, kde probíhá ve větším měřítku migrace, aniž by jí byla věnována významnější pozornost světové veřejnosti. Do Zambie přicházejí posledních více než 50 let uprchlíci ze sousedních zemí, zemí Afrického rohu nebo regionu Velkých jezer, tzn. z Demokratické republiky Kongo, Rwandy nebo Burundi. První uprchlíci přicházeli v roce 1967 z Angoly a po mnoho let představovali nejpočetnější uprchlickou skupinu v Zambii. Velká část z nich byla po roce 2004 repatriována zpět do vlasti, ostatní jsou od roku 2014 formálně integrováni jako občané Zambie. Postupně vznikalo několik uprchlických zařízení, obvykle u hranic země. Řada z nich byla po čase uzavřena, v současné době jsou v Zambii čtyři: v Mehebě v okrese Kalumbila, Mayukwayukwe v okrese Kaoma, Nchelenge u hranic s Demokratickou republikou Kongo a jedno městské tranzitní centrum v hlavním městě Lusace. Nchelenge bylo otevřeno teprve v roce 2018 v reakci na náhlý příliv konžských uprchlíků. Mayukwayukwa je naopak jedním z nejstarších uprchlických zařízení kontinentu.

Zajímavé je zastavit se nad tím, jak se Zambie k uprchlíkům staví. Na jednu stranu uprchlíky už řadu let systematicky přijímá a společnost k nim většinou přistupuje se značnou solidaritou, na stranu druhou země po léta zpřísňovala původně progresivní legislativu. Současné zákony uprchlíkům stále neumožňují volný pohyb mimo uprchlická zařízení a omezují jejich přístup k pracovním příležitostem a jiným zdrojům obživy na minimum. Reálně tito lidé sice pronikají za hranice uprchlických osad do oblastí s lepšími šancemi pro drobné obchodování a příležitostné práce (odhaduje se, že z evidované populace uprchlických zařízení je v nich skutečně přítomna asi jen polovina), ale jen díky tichému přihlížení příslušných úřadů. Tento přístup sice umožňuje uprchlíkům žít téměř běžný život, ale jen za cenu neustálého strachu ze zadržení nebo vyhoštění. Otevírá se tím rovněž značný prostor pro případné vydírání, zejména ze strany imigračních úředníků a jejich informátorů, kteří mají osud uprchlíků plně v rukou.

V červenci 2019 hostila Zambie celkem 82 626 uprchlíků, žadatelů o azyl a dalších dotčených osob. Z nich většinu tvoří uprchlíci z Demokratické republiky Kongo, dále z Burundi, Rwandy, Somálska a dalších zemí. Z hlediska pohlaví jen mírně převažují muži. Věková struktura uprchlíků je pestrá, jsou mezi nimi především dospělí mezi 18 a 59 lety, druhou nejpočetnější skupinu tvoří děti od 5 do 11 let. Od ledna 2018 přibýlo celkem 14 105 uprchlíků, zdaleka nejvíce z Demokratické republiky Kongo. Mládež a lidé pod 35 let tvoří přibližně polovinu populace.

Charita Česká republika má v Zambii svoji největší misi. Zároveň je hlavním partnerem Vysokého komisaře pro uprchlíky OSN pro sektor obživy a ekonomických příležitostí a podílí se na poskytování služeb uprchlíkům ve vzdělávání a řadě dalších sektorů. Vedle centrály v Lusace má své pobočky ve všech výše zmíněných uprchlických zařízeních, včetně tranzitního centra přímo

v hlavním městě Lusace. „Při práci s uprchlíky je třeba kromě čísel vidět konkrétní lidské příběhy. Některé dávají naději, některé jsou veskrze smutné, daleko za hranicemi toho, co si my žijící v míru umíme představit,“ říká Lucie Hrabcová, koordinátorka poboček Charity v projektech na podporu uprchlíků v Zambii.

„V Charitě Česká republika věříme tomu, že lidé jsou téměř vždy schopní se postavit na vlastní nohy. V komunitě vždy žijí lidé, kteří mají odhodlání a odvahu začít třeba své malé podnikání, a v delší perspektivě, pokud jsou úspěšní – a řada z nich skutečně je – vytvářejí pracovní příležitosti nejen pro své rodinné příslušníky, ale i další členy komunity,“ dodává.

© CHARITA ČR 2019

Podpora mladých uprchlíků a Zambijců je jednou z nejdůležitějších součástí vzdělávacího programu Charity Česká republika v Lusace. Charita ČR prostřednictvím čtyř nízkoprahových center organizuje pravidelně každý týden programy pro děti a mládež, které přispívají ke smysluplnému a tvořivému trávení volného času. Vedle mnohých aktivit, včetně sportovních, jde i o společné čtení knih nebo filmové dny.

taktu s odběrateli pomáhají lidem postupně zlepšovat jejich šance vstoupit na trh a zabezpečit příjem pro své rodiny. Podobné podpory se dostává uprchlíkům roztroušeným v chudinských čtvrtích Lusaky. S těmi Charita pracuje prostřednictvím pěti nízkoprahových center a centra výpočetní techniky, v nichž jsou kromě podpory drobných podnikatelských aktivit nabízeny bezplatné kurzy čtení, psaní a angličtiny pro dospělé, doučování a volnočasové aktivity v klubech pro děti a mládež, přístup k literatuře nebo třeba počítačové kurzy. V Lusace Charita také zprostředkovává finanční příspěvky na školné pro děti, protože vzdělávání je placené a velmi drahé. Na celonárodní úrovni také zprostředkovává talentovaným vysokoškolákům univerzitní stipendia programu DAFI.

Terénní pracovníci a komunitní dobrovolníci Charity denně navštěvují klienty v jejich domovech, obchůdkách a na polích, kde jim pomáhají nalézat řešení pro různé životní situace. Cílem je zabezpečit lidem bezpečný pobyt, ekonomickou samostatnost a důstojný život a podpořit jejich harmonické soužití s místní komunitou.

Pomoc klientům pokoušejícím se provozovat ekonomické aktivity v nehostinných podmínkách zambijské ekonomiky komplikuje restriktivní legislativa a omezená mobilita uprchlíků. Uprchlíci jsou často okolnostmi nuceni zaplétat se do systému úplatků. Stávají se obětí předsudků a hromosvodem frustrací ostatních obyvatel chudinských čtvrtí. Pokud nemají v pořádku doklady, jsou snadno vydíratelní a nemají zastání v úřadech. Jejich drobné podnikatelské snahy lehce zhatí

Terénní týmy Charity jsou v Zambii přítomny ve strategických oblastech tak, aby pracovaly v synergii s ostatními poskytovateli služeb uprchlické komunitě a zajistily lidem v nouzi přístup k podpoře. Ta je zčásti poskytována také lidem z hostitelských komunit, často velmi chudobných. Charitní pobočky fungují, jak již bylo zmíněno, ve všech třech uprchlických táborech a také v Lusace, hlavním městě Zambie. V uprchlických osadách se organizace zaměřuje především na podporu drobných zemědělských a podnikatelských aktivit místních farmářů a trhovců. Konzultace a školení, pomoc s právní, obchodní a finanční problematikou, poskytování kapitálu a zprostředkování kon-

rozmar imigračních úředníků nebo šikana takzvaných „kádrů“, pouličních výtržníků s vazbou na politické podsvětí. Někteří uprchlíci jsou i v Zambii pronásledováni politickými a kmenovými nepřáteli. Především ženy a děti jsou velmi často oběťmi domácího a sexuálního násilí uvnitř i vně uprchlické komunity. Drtivá většina uprchlíků se po zbytek života vyrovnává s následky závažných traumat, která zažili v zemi původu a na útěku. Musí se také vyrovnat se ztrátou rodinných příslušníků a přátel a zpřetrhanými sociálními vazbami. Zejména starší lidé zažívají potíže při adaptaci na nové prostředí. Lidé, kteří se v Zambii usadili jako děti nebo se tu narodili, bojují s hledáním identity. Obrovskou překážkou ekonomické soběstačnosti, zejména pro lidi v uprchlických osadách, je apatie a závislost na systému, která se objevuje u uprchlíků nucených trávit mnohdy desítky let v prostředí minimálních příležitostí k seberealizaci.

© CHARITA ČR 2019

V nízkoprahových centrech jsou vedle klubů pro mládež organizovány i týdenní kurzy gramotnosti pro dospělé, jež jsou vyhledávané a hojně navštěvované nejen uprchlíky, ale i místními obyvateli. V nabídce kontaktních center jsou rovněž kurzy řízení domácího rozpočtu nebo úspor.

Tou jsou faktory, s nimiž pracovníci Charity musí citlivě zacházet při poskytování služeb uprchlické komunitě. Charita Česká republika své intervence provádí podle několika modelů. Jedním z nejúspěšnějších je Graduation Approach Programme. Jde o koncept zaměřený na ty nejchudší a nejzranitelnější a podporuje je při jejich cestě k zajištění ekonomické soběstačnosti. Přináší velmi dobré výsledky, byť je nákladnější a časově náročný. Jeho unikátnost tkví v tom, že každý uprchlík má svého osobního mentora, který si získá jeho důvěru a je mu na této, předem časově vymezené cestě, průvodcem a rádcem.

Navzdory tomu, že zambijské komunity obvykle uprchlíky přijímají v zásadě vstřícně, je zřejmé, že nově příchozí to ani v Zambii nemají jednoduché.

Dva z mnoha konkrétních příběhů uprchlíků v Zambii nám umožní uvědomit si, v jakém kontextu naše práce probíhá a co typicky prožívají lidé, kteří v Zambii našli domov, ať už dočasný nebo trvalý.

V. I. (27 let, žena, uprchlice ze Rwandy)

V. I. ještě není třicet let, už toho ale dosáhla víc, než řada lidí zvládne za celý život. Přes den tato mladá žena nosí uniformu zdravotní sestry, večer je podnikatelkou, v noci vysokoškolskou studentkou. Je také svobodnou matkou a jedinou živitelkou několikagenerační rodiny.

V. I. se narodila v konflikty rozvrácené Rwandě. Bylo jí osm let, když se její rodina rozhodla k útěku. V Zambii, kam se dostala s oběma rodiči a sourozenci, se dívka stala cílevědomou školačkou. Díky rodině a později vlastním úsilím si dokázala vydělat peníze na nákladné studijní poplatky. Po střední škole se kvalifikovala jako sestra. V zemi, která trpí extrémní nezaměstnaností a uprchlíkům prakticky neumožňuje legálně pracovat, se jí podařilo vybudovat si pověst nenahraditelného dřiče, prokousat se byrokracií a získat úvazky ve dvou různých nemocnicích.

Tento příjem V. I. brzo přestal stačit. Její matka zestárla, otec vážně onemocněl a potřeboval léky. Konverzačním tabu je pro V. I. případ jejího staršího bratra. Ten se na podpoře domácnosti nepodílí, pije a nepečuje o svých pět dětí. V souladu s tradicí je ale pro rodinu nepřijatelné jej zcela opustit. V. I. dvakrát naspořila na otevření obchůdku se smíšeným zbožím, který bratrovi předala v naději, že o něj bude schopen pečovat. Bratr kapitál dvakrát po sobě promarnil. V. I. se začala pokoušet provozovat podnikání sama. Opět dokázala najít kličky v zákonech, které uprchlíkům znesnadňují provoz podnikání v Zambii. Uzavřela obchodní partnerství s místním podnikatelem, vlastníkem sítě nočních barů. V jedné z jeho provozoven otevřela pod jeho záštitou malou restauraci. Tu sice mohla provozovat večer po pracovní době, podnik se ale v obtížných podmínkách zambijské ekonomiky rozjížděl ztěžka. V. I. se začala dostávat do kritické finanční situace a uvažovala o ukončení provozu.

Do programu na podporu drobného podnikání se vlastně nejprve zapsala jen její matka P. I. Chtěla dceři po smrti manžela vypomoci tím, že se pokusí obstarat malý příjem. Terénní pracovníci Charity, takzvané mentorce podnikatelských dovedností, trvalo několik týdnů, než rozluštila, kdo opravdu pohání ekonomický motor rodiny. V. I. je rezervované povahy, získat její důvěru nebylo snadné. Mentorka se nakonec seznámila s unikátním příběhem V. I. S mladou ženou postupně prošla manuály podnikatelských dovedností. Přestože tato klientka byla v porovnání s typickými účastníky programu vzdělaná, našla v textech informace, které pro ni byly cenné. Mluvit otevřeně o rodinných okolnostech bylo pro klientku těžké. Zambijská mentorka díky svým znalostem africké klanové kultury dokázala najít i způsob, jak vhodně uchopit téma problematického bratra a jeho role v domácnosti. Společně vypracovaly strategii. Peněžní částku, kterou účastníci programu získávají na rozvoj svých obchodních aktivit, rodina investovala do oživení restaurace v nočním baru.

V. I. v současnosti zaměstnává dvě místní kuchařky. Ve spolupráci se zambijským obchodním partnerem zvažuje otevření další pobočky. Kromě dvou zaměstnání a péče o rodinu zvládá i znovu studovat. Chce získat vyšší zdravotnickou kvalifikaci. Konečná stanice? Lékařská atestace.

A. M. (47 let, muž, uprchlík z Burundi)

Většina zaměstnanců v obchodě vlastněném A. M. jsou Zambijci. Pro některé je šéfem, pro jiné dokonce rodičovskou figurou. Ze své vlasti uprchl v roce 1998. Neměl žádné peníze, do nového domova už ale přišel vybaven určitými obchodnickými dovednostmi. Burundská a rwandská podnikatelská komunita v Zambii je silná. Místní ji často oceňují pro dobré obchodní praktiky, které prokazatelně inspirovaly některé pozitivní změny v zambijské podnikatelské kultuře. Jde například o větší vstřícnost k zákazníkům v rozsahu otevíracích hodin, zambijské obchody se tomuto vzoru nakonec přizpůsobily. Cizinci pokoušející se otevřít obchůdky ale také často vzbuzují závist. Přistěhovalci jsou někdy vnímáni jako ti, kdo se ve větší míře angažují v kontroverzních politických a kriminálních aktivitách, ať už je racionální rámec takových obvinění jakýkoli. Obchodníci jako je A. M. se proto stávají snadno terčem xenofobních útoků.

V roce 2016 A. M. nežil v přebytku, stál ale s manželkou díky obchodu se smíšeným zbožím na vlastních nohou. Byl schopen posílat děti do školy a zabezpečit rodině další základní potřeby. Zambie se mezitím potácela v chronické hospodářské krizi s vysokou nezaměstnaností mládeže. V hlavním městě došlo v tomto roce k několika vraždám, které byly prezentovány jako nesoucí rysy čarodějnických rituálů a účelově spojovány s cizineckými komunitami. Údajné rituální vraždy spustily v jindy tolerantních obyvatelích lusackých chudinských čtvrtí vlnu frustrace, která se přelila v rabování obchodů cizinců. Obchod rodiny A. M. se stal terčem těchto útoků a byl prakticky zničen.

Když se v následujícím roce A. M. dostal do programu Charity Česká republika, mentoři s jeho případem pracovali jinak než s většinou ostatních účastníků. Soustředili se na synergii podpory plynoucí z programu Graduation Approach a plného vyžití podpory burundské komunity. Většina uprchlíků při útěku ztratí kontakt se svými rodinami a klany. V případě A. M.

ale byla práce s určitým sociálním kapitálem v rámci burundské obchodní komunity možná. Tento klient si v komunitě dokázal vyjednat zapůjčení prostor pro nový obchod a půjčku. Za peníze poskytnuté programem Charity pak koupil jednu poraženou krávu a trochu zeleniny. Tyto dvě komodity se staly prvním zbožím, které položil na pult obnoveného obchodu. V současnosti v něm prodává smíšené zboží koupené od indických dodavatelů a provozuje malou masnu. Zaměstnává kromě rodiny několik místních pracovníků, včetně mladého zambijského muže, který do Lusaky přišel za vidinou studií, ale skončil na ulici. A. M. se stal jeho neformálním pěstounem.

V září roku 2019 propukly v Lusace proticizinecké nálady kvůli xenofobním nepokojům v Jihoafrické republice. Pracovníci Charity Česká republika dostali tip, že obchod A. M. bude znovu vyřbován. Komunita zambijských přátel ale dokázala útoku předejít. A. M. v jednom rohu obchodu ale i tak na památku nechává vystavený balvan, který byl v roce 2016 použit na zničení jeho prvního podniku.

Vestine, původem z Rwandy, uprchla do Zambie, když jí byly 4 roky. Je svobodnou matkou a pracuje jako klinická referentka v Healfast Medical Center v Lusace. V době, kdy spolu se svou rodinou čelila existenčním potížím, byla přijata do Graduation Approach programu pořádaným Charitou Česká republika a úspěšně jím prošla. Po dokončení programu založila vlastní restauraci a provozuje ji zdárně dodnes.

Podpora mladých uprchlíků a Zambijců je jednou z nejdůležitějších součástí vzdělávacího programu Charity Česká republika v Lusace. Charita ČR prostřednictvím čtyř nízkoprahových center organizuje pravidelně každý týden programy pro děti a mládež, které přispívají ke smysluplnému a tvořivému trávení volného času. Vedle mnohých aktivit, včetně sportovních, jde i o společné čtení knih nebo filmové dny.

V nízkoprahových centrech jsou vedle klubů pro mládež organizovány i týdenní kurzy gramotnosti pro dospělé, jež jsou vyhledávané a hojně navštěvované nejen uprchlíky, ale i místními obyvateli. V nabídce kontaktních center jsou rovněž kurzy řízení domáčího rozpočtu nebo úspor.

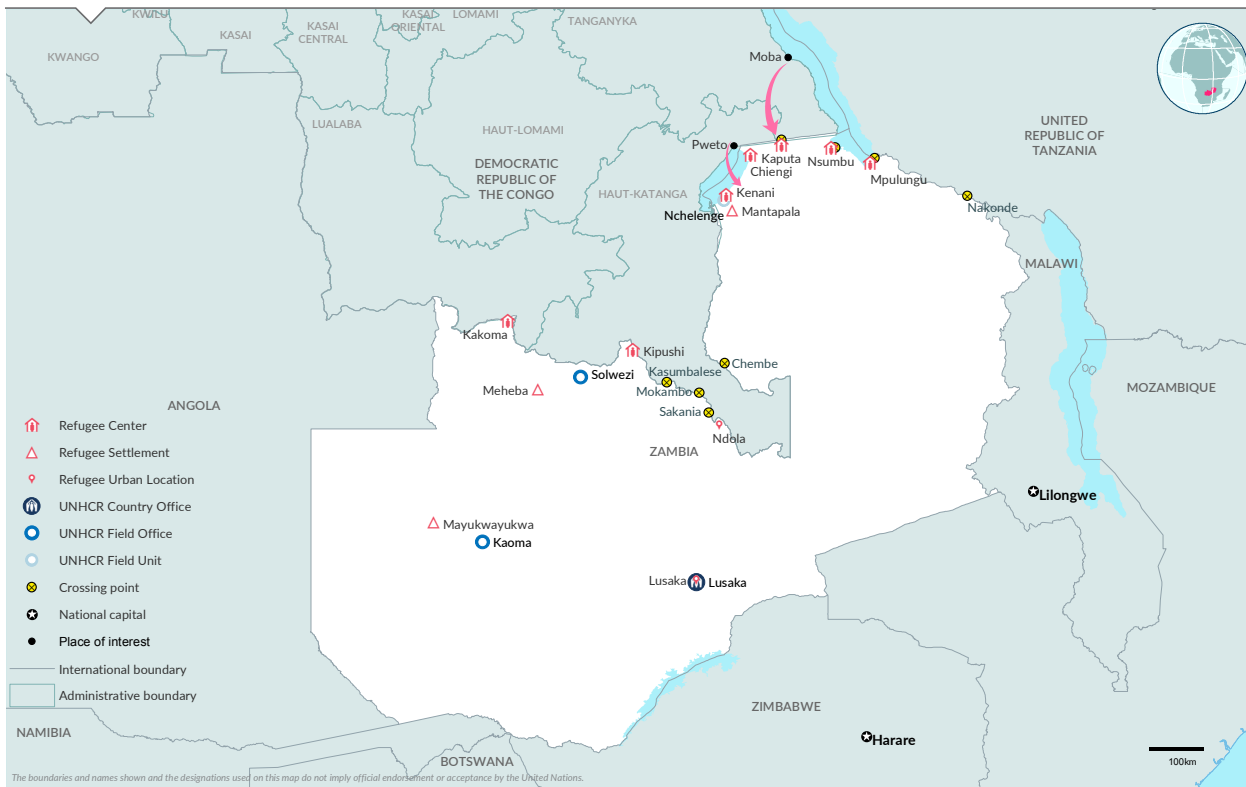
Mapa: Přehled uprchlických zařízení v Zambii z perspektivy největší uprchlické skupiny, občanů Demokratické republiky Kongo.

ZAMBIA

Population movement from D.R. Congo

as of 31 Jan 2018

The boundaries and names shown and the designations used on this map do not imply official endorsement or acceptance by the United Nations.

Printing date: 31 Jan 2018 Sources: UNCS, UNHCR Author: UNHCR - HQ Geneva Feedback: mapping@unhcr.org Filename: zmb cod move

© UNHCR - HQ GENEVA

Případová studie: Spolupráce Diakonie ČCE s komunitním centrem Tahaddi v Libanonu

Erik Siegl

Nehledě na vývoj na bojišti, bilance osmého roku syrské krize nijak nenaznačuje, že by se válka a s ní spojené útrapy civilního obyvatelstva blížily konci či alespoň ustupovaly. Podle odhadů Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky UNHCR až milion obyvatel Sýrie v roce 2018 nuceně opustilo své domovy, přitom většina z nich už poněkoliťaté. To je doposud nejvíce v jednom roce za celé období války. Podle Syrské observatoře pro lidská práva (SOHR) v důsledku bojů loni zahynulo kolem 20 tisíc osob. Jen v provincii Idlib eskalace bojů letos od dubna vyvolala novou vlnu vnitřně vysídlených a uprchlíků v počtu 400 tisíc lidí a další se dali do pohybu z důvodu vojenské operace Turecka a bojů na severovýchodě země.

Napjatější se stává i situace v okolních zemích, které hostí kolem 5,6 milionu syrských uprchlíků. V Libanonu, zemi o rozloze Jihočeského kraje, počet uprchlíků v současnosti dosahuje odhadem až 1,5 milionu, tedy čtvrtiny jeho celkové populace.¹ Přitom mluvíme o společnosti z minulosti zatížené místní občanskou válkou, uprchlickými vlnami a aktuálně regionálními politickými konflikty. Ekonomiky Turecka, Libanonu či Jordánska v lepším případě stagnují, v horším se potýkají s recesí. Nezaměstnanost, inflace, a tedy i ceny základních potravin a služeb, rostou. Jak ukazují veřejné průzkumy, nálada hostitelské společnosti se zhoršuje bez ohledu na přímou individuální zkušenost se syrskými uprchlíky, na které stále více nahlíží jako na finanční zátěž, konkurenci na pracovním trhu a v drobném podnikání. Navzdory vysoké míře dosavadní podpory a solidarity Turecko loni zastavilo registraci nově přichozích uprchlíků v některých svých provinciích. Stejně tak učinil Libanon plošně už v roce 2015. Ze strany lidskoprávních organizací se množí zprávy o nucených deportacích a extradicích uprchlíků zpět do Sýrie.

Současně roste zadluženost syrských rodin a tím i počet těch, kteří tíživou situaci řeší dalším zadlužováním či dokonce zaměstnáváním dětí za minimální mzdu na úkor jejich základního vzdělání nebo brzkým vdáváním mladých dívek. Například v Libanonu se to týká až 29 procent dívek ve věku 15–19 let, odhadem až čtyřnásobně více než před válkou. Není asi potřebné vysvětlovat, proč tyto jevy (v terminologii označované za *negative coping strategies*) přinášejí mnohá rizika pro budoucnost jednotlivců i celé společnosti.

Podle výzkumů UNHCR z března 2019 si většina uprchlíků mimo Sýrii nadále přeje návrat do své vlasti, ale jen 5,9 procent ho považuje v nejbližším období 12 měsíců za uskutečnitelný a přímo

1 UNHCR do roku 2015 oficiálně zaregistrovalo 949 tisíc uprchlíků, poté na žádost místní vlády muselo registraci pozastavit.

ho plánují.² Jelikož konec syrského konfliktu a s ním spojený udržitelný a bezpečný návrat stále nejsou v dohledu, mezinárodní pomoc hraje při vyčerpání místních zdrojů stále důležitější roli. Jejich součástí není jen stále nanejvýš potřebná materiální a potravinová pomoc, která pomáhá mnoha rodinám fyzicky přežít. Neméně důležitá je také dlouhodobá investice do psychosociální pomoci, vzdělávání a osobního rozvoje uprchlíků, jež vytváří předpoklady pro jejich další uplatnění a schopnost být více samostatnými, ať už zpět doma v Sýrii, nebo jinde. Přitom tato podpora jde s tou materiální nejlépe společně ruku v ruce.

Diakonie Českobratrské církve evangelické prostřednictvím svého Střediska humanitární a rozvojové spolupráce dlouhodobě pomáhá syrským uprchlíkům a hostitelským komunitám v Jordánsku a Libanonu. S podporou humanitárního programu MZV ČR realizuje pomoc prostřednictvím místních komunitních center od roku 2012, respektive 2017. Tito partneři mohou na místní úrovni podstatným způsobem přispět ke stabilizaci situace syrských uprchlíků a hostitelských komunit hned v několika ohledech. Jejich činnost založená na znalosti lokálních podmínek, potřeb a částečně dobrovolné iniciativě místních občanů („grassroot“) je k tomu nejlepším předpokladem. Právě komunitní centra dokážou nejen získat a mobilizovat podporu svého okolí, ale i dobře a s relativně nízkými transakčními náklady předávat podporu ze zahraničí tam, kam se prostřednictvím velkých programů pomoci často nedostane.

Z pohledu Diakonie tuto podmínku dobře naplňuje komunitní centrum Tahaddi v jižním Bejrútu, se kterým úzce spolupracuje poslední tři roky. Centrum vzniklo už v 90. letech minulého století v jedné z chudých čtvrtí města (Hay el Gharbeh) obývané palestinskými uprchlíky a vnitřně vysídlenými Libanonce z dob občanské války. V této živelně vystavěné oblasti chybí běžná infrastruktura, převažují velmi provizorně vybudovaná obydlí a hygienicky nevyhovující podmínky. Za více než čtvrtstoletí svého působení Tahaddi v této místní komunitě hluboce zakořenilo. Jeho hlavním posláním je pomáhat inkluzivně těm nejpotřebnějším bez rozdílu.

Z pohledu příchozích syrských uprchlíků i vnitřně migrujícího libanonského obyvatelstva komunitní centrum poskytuje to nejcennější – alespoň minimální míru jistoty do jejich životů. Tahaddi představuje jakousi záchrannou síť, která přímo v místě jejich bydliště všestranně (byť samozřejmě v omezené míře s ohledem na své zdroje) pomáhá jejich stabilizaci. Tím předchází i další potenciální migraci s jejími riziky, ať už v rámci Libanonu nebo mimo něj, a také mnoha negativním a v důsledku syrské války rozšířeným jevům jako jsou dětská práce, vdávání nezletilých dívek, nevzdělanost a negramotnost či kriminalita.

Jakými způsoby se mu to daří? Tahaddi mimo jiné poskytuje psychosociální poradenství, provozuje malou kliniku poskytující primární zdravotní péči, základní školu v místě (práve dodatečné náklady na dopravu jsou častou překážkou školní docházky). Díky podpoře z Česka také cíleně přerozděluje pomoc formou měsíčních potravinových poukázek a prostřednictvím takzvaného sociálního fondu financuje nákup levné pračky, lednice, plynového vařiče, matrací nebo kamen, tedy toho nejpotřebnějšího k životu. Sociální fond také kryje některé správní poplatky například za rodný list nebo pobytové povolení, s jehož vyřízením sociální pracovníci centra pomáhají, nebo hradí nákup školních uniforem a nezbytných školních potřeb. Bez nich by děti nebyly ani přijaty do státních škol.

Právě tímto širokým záběrem svých služeb Tahaddi dokáže lépe podchytit existující nebo hrozící problémové jevy v jednotlivých rodinách a někdy cílenou materiální podporou pozitivně ovlivnit jednání a volby. Jako důležitý faktor prevence dětské práce a pro zapsání do školy může sloužit například zmíněná pravidelná měsíční poukázka na nákup potravin v hodnotě 80 dolarů, která významně vylepšuje rodinný rozpočet (často s výdělkem pouhých 200 dolarů měsíčně). Důležitá je také schopnost dobře a včas zacílit tuto konkrétní pomoc. Prostřednictvím malé kliniky

² FIFTH REGIONAL SURVEY ON SYRIAN REFUGEES' PERCEPTIONS AND INTENTIONS ON RETURN TO SYRIA, <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/68443.pdf>

a poradenství zdravotních sester dokáže Tahaddi například systematicky sledovat a hodnotit stav výživy novorozenců a dětí a dle toho distribuovat kojenecké mléko a potravinové poukázky těm nejohroženějším (vede také pro matky kurzy správného kojení, které je preferovanou opcí).

© DIAKONIE ČCE

Centrum Tahaddi mimo to nabízí i kurzy pracovních dovedností a přímo jako sociální podnikání provozuje šicí a krejčovskou dílnu pro ženy. Některé z nich tak paradoxně na útěku před válkou poprvé ve svém životě získávají vlastní skromný příjem a tím i silnější postavení v rámci rodinného rozhodování. Práce a získávání nových dovedností navíc lidem bez rozdílu dodává pocit sebedůvěry a důstojnosti tolik zkoušených jejich složitou situací.

Obdobně komunitní centrum organizuje mimoškolní zájmové aktivity. V makroperspektivě je ovšem nabídka těchto aktivit pro děti a mládež zcela v nepoměru s rozsahem celkových potřeb a zájmu, ostatně mládež do 18 let tvoří dle statistik 51 procent veškeré syrské populace v okolních zemích. Nicméně každý způsob volnočasového vyžití a aktivizace jim přináší nekvantifikovatelnou radost, dovednosti a sebeuspokojení.

Činnost komunitních center pochopitelně omezuje jejich lokální dosah a obvykle skromné prostředky. Proto stěží mohou nahradit materiální a lékařskou pomoc distribuovanou agenturami OSN či v některých případech poskytovanou přímo hostitelskou zemí. Svojí spjatostí s místní komunitou, flexibilitou a také finančně mnohem levnějším stylem fungování však představují nepostradatelnou součást celkové podpory syrských uprchlíků i sociálně zranitelných osob hostitelské komunity. Dokáží pomáhat rychle, flexibilně a i těm, kteří z různých důvodů propadnou sítem agentur OSN a velkých organizací.

Tahaddi není zdaleka jediné komunitní centrum svého druhu, v celém regionu jich najdeme desítky či možná i stovky. Právě jejich způsob fungování zdola a schopnost místní komunity se organizovat, občansky angažovat a pomáhat jsou pozitivním jevem nejen pro ty, kterým přímo pomáhají, ale i pro celou společnost.

Tento příspěvek vznikl za finanční podpory Evropské unie. Za obsah tohoto příspěvku odpovídá výlučně Diakonie ČCE a za žádných okolností jej nelze považovat za názor Evropské unie. Příspěvek vyšel v rámci projektu „SDGs and Migration – Multipliers and Journalists Addressing Decision Makers and Citizens in the EU“, v ČR pod názvem „Tváře migrace“. Tento projekt je realizován díky programu Evropské unie pro vzdělávání a osvětu (Development Education and Awareness Raising – DEAR od roku 2019 v partnerství sedmi evropských nevládních organizací. V České republice je veden Diakonií ČCE - Střediskem humanitární a rozvojové spolupráce. Smyslem je popularizovat cíle udržitelného rozvoje související s migrací. Projekt cílí na aktivní občany, novináře a členy různých organizací neziskového sektoru, kterým projekt zprostředkovává podkladové materiály, případové studie, ale i veřejné akce nebo kampaň.

Více informací na: <https://www.tvaremigrace.cz/>

Projekty CARE ČR/ Ministerstva vnitra České republiky

Erika Dvořáková

Evropské země, spolu s Českou republikou, se od roku 2015 potýkají s tzv. migrační krizí. Migrační proudy do Evropy směřovaly zejména přes tzv. západo-balkánskou trasu (z Turecka přes Řecko), centrální středomořskou trasu (z Libye před Itálií) a omezeně také západní středomořskou trasu (z Tuniska a Maroka přes Španělsko). Migrační trasa vedoucí z Turecka přes Řecko zaznamenala přechodně bezprecedentní zvýšení využívání této trasy v průběhu období mezi lety 2015 a 2017. Dlouhodobější tendenci využívání oproti tomu stále zaznamenává centrální středomořská trasa, která vede přes Itálii a kam dlouhodobě míří zejména migranti ze subsaharské Afriky. Smíšený proud migrace z afrických zemí zahrnuje jak ekonomické migranty, tak i uprchlíky z válkou a nepokoji zmítaných oblastí i z oblastí, které jsou opakovaně a v posledních letech s čím dál větší intenzitou ovlivňované klimatickými změnami.

CARE Česká republika se ve svých projektech zaměřuje na podporu znevýhodněných skupin a jedinců, zejména pak žen a dětí, na snižování sociálních a ekonomických nerovností, podporu rozvoje občanské společnosti nebo také na udržitelný rozvoj.

Ministerstvo vnitra České republiky se prostřednictvím programů „Pomoc na místě“¹ a „MEDEVAC“² rozhodlo podpořit v roce 2018 celkem tři projekty koordinované organizací CARE Česká republika, která spolu s partnerskými organizacemi na místě implementuje projekty na podporu uprchlíků, vnitřně vysídlených jedinců a navrátilců v Čadu a Nigeru. CARE Česká republika se v projektech „Podpora důstojného života a obnovy živobytí pro oběti ozbrojených skupin v Čadu“ a „Podpora živobytí rodin v Nigeru“ zasazuje o umožnění přístupu ohrožených skupin k novým příležitostem, umožnění začít znovu budovat své živobytí a získat nové možnosti obživy pro sebe a své rodiny. Cílem projektu „Sexuální a reprodukční zdraví vysídlených a hostitelských rodin“ je podpořit dostupnost zdravotní péče, zejména v souvislosti se sexuálním a reprodukčním zdravím a genderově podmíněným násilím v Nigeru.

Oblasti implementace těchto projektů se potýkají se shodnými problémy, oblasti hostí velké množství uprchlíků i vnitřně vysídlených jedinců, představují také významný migrační uzel pro migranty z okolních zemí při jejich cestě dále na sever Afriky a dále do Evropy. Tito jedinci z velké části nedobrovolně prchají ze svých domovů z důvodu působení ozbrojených skupin, které ovládají značná území při jižní společné hranici obou států. Cílem projektů je snížit negativní vliv těchto okolností, podpořit zasažené obyvatelstvo a posílit jejich socioekonomickou soběstačnost a odolnost.

- 1 Program Ministerstva vnitra na asistenci uprchlíkům v regionech původu a prevenci velkých migračních pohybů, více na www.mvcr.cz
- 2 Program MEDEVAC je vládní, zdravotně humanitární program České republiky, který se zaměřuje na poskytování lékařské péče zranitelným skupinám obyvatelstva v regionech zasažených humanitární krizí či přírodní katastrofou nebo v místech, kde není dostupná specializovaná odborná péče. Více na <https://www.mvcr.cz/clanek/program-medevac.aspx>

© ICREDIT: JOSH ESTEY/CARE, COPYRIGHT: CARE

Projekt „Podpora důstojného života a živobytí pro oběti ozbrojených skupin v Čadu“ je realizován v oblasti Čadského jezera, konkrétně v oblastech Kaya, Mamdi a Fouli a cílí na téměř 1 500 zranitelných domácností, celkově tedy více než 10 000 jedinců. Cílem projektu je podpořit potravinové zabezpečení obyvatel a poskytnout zranitelným rodinám možnosti a znalosti, jak posílit jejich socioekonomickou soběstačnost a jak si zajistit výdělek pro své rodiny. Toho je dosahováno prostřednictvím sdílení know-how zemědělských postupů přizpůsobených na měnící se klima mezi skupinami farmářů a představením nových možností skladování potravin. Zvláště ohrožené domácnosti (rodiny, kde je hlavou rodiny žena), dostávají drobná hospodářská zvířata s cílem podpory rozvoje živobytí skrz prodej mléka a rozšiřování stáda. Podporováni ve vzdělání jsou i veterinární technici, kteří nabývají základní dovednosti v oblasti vakcinace a péče o dobytek. Druhá část projektu se zaměřuje na posílení socioekonomické odolnosti ohrožených obyvatel skrz zakládání spořicíh kooperativ (VSLA), obdobně jako v paralelním projektu v Nigeru (více o systému VSLA viz níže). Tento projekt, v celkové výši 5 153 087 Kč, je financován ze strany Ministerstva vnitra České republiky, programem „Pomoc na místě“ částkou 5 000 000 Kč a dárci CARE Česká republika.

V Nigeru jsou oba projekty realizovány v regionu Diffa, zejména v oblastech Kabléwa, N'guigmi a Gueskerou. Projekt „Podpora živobytí rodin v Nigeru“ cílí na 1 600 přímých příjemců podpory a zaměřuje se na zakládání tzv. spořicíh kooperativ (VSLA, Village Savings and Loans Associations), kde se ohrožené skupiny obyvatel (zejména matky samoživitelky a jedinci se znevýhodněním) učí společně hospodařit s finančními zdroji, posilují svou finanční gramotnost a jsou podporováni v investování. Dalším zaměřením projektu je podpora výdělečných činností, mezi které patří například zakládání a rozšiřování zemědělské produkce s využitím inovativních technik a technologií, podpora chovu a hospodaření s drobným dobytkem a další aktivity. Cílovou skupinou jsou zejména matky samoživitelky a mladí lidi, kteří patří mezi nejnáchylnější skupiny a častý terč náborářů ozbrojených a teroristických skupin. Tento projekt je financován ze strany Ministerstva vnitra České republiky programem „Pomoc na místě“ ve výši 10 000 000 Kč.

Projekt „Sexuální a reprodukční zdraví vysídlených a hostitelských rodin“ v Nigeru cílí na 5 000 přímých příjemců pomoci. Součástí projektu je navýšení kapacit, rozšíření služeb a vybavení dvou zdravotních středisek v oblasti N'guigmi spolu se zlepšením jejich dostupnosti pro potřebné obyvatele. Jednou z klíčových aktivit tohoto projektu je zvyšování povědomí o sexuálně přenosných chorobách, jako je například AIDS/HIV, a o sexuálně přenosných infekcích, s cílem předejít jejich vzniku a snížit jejich výskyt. Projekt zvyšuje povědomí rovněž o násilí páchaném na ženách a usiluje o to, aby se těmto jedincům dostávala odpovídající péče. Pro zajištění kvalitní osvětové práce školíme komunitní a sociální pracovníky v tématu genderově podmíněného násilí, plánování rodiny a jiných tématech pro další práci v rámci komunity. Tento projekt, v celkové výši 5 799 683 Kč, je financován ze strany Ministerstva vnitra České republiky, programem „MEDEVAC“ částkou 5 000 000 Kč a dárce CARE Česká republika.

Průřezovým tématem těchto projektů je zvyšování povědomí jedinců a jejich rodin o aspektech neregulární migrace a hlavních rizicích s tím spojených. Tyto aktivity probíhají ve formě školení a workshopů o rizicích nelegální migrace do Evropy, které jsou pořádány ve spolupráci s místními pobočkami IOM v Nigeru a Čadu.

Souhrnně lze říci, že jsou tyto projekty zaměřeny na podporu nejohroženějších jedinců, zejména uprchlíků, vnitřně vysídlených osob, žen a dětí s cílem podpořit jejich soběstačnost, odolnost, schopnost zajistit si obživu a také mít dostatečné povědomí o rizicích nelegální migrace.

Více informací na www.care.cz

Foto: Josh Estey/CARE, Copyright: CARE

Závěr – Rozvojový potenciál migrace

Michal Broža

Na světě je 272 milionů lidí, kteří žijí v jiné zemi, než se narodili. To je o 51 milionů víc než v roce 2010. Podíl mezinárodních migrantů na celkové populaci ale narostl jen mírně, z 2,8 % (2000) na 3,5 % (2010)(UN DESA 2019). 41 milionů z nich žije na bezpečnějších místech v rámci své země (tzv. vnitřně vysídlení), 26 milionů jsou uprchlíci a 3,5 milionu jsou žadatelé o azyl. 80 % uprchlíků žije v sousedních zemích svého původu. Lidí vyháněných z domovů většinou zoufalé podmínky. Tragickým příkladem je vleklý konflikt v Sýrii.

Pokud se ale migrace stává skutečnou a přirozenou volbou, významně posiluje rozvojový potenciál lidí. Je pak přínosem pro místa, odkud lidé odcházejí i kam přicházejí. Přesto diskusi o migraci ovládá překrucování faktů a předsudky. Budoucnost ale nelze zajistit stavěním zdí a zneužíváním strachu. Migrace a vlny uprchlíků jsou globálním problémem, který musí být řešen na globální úrovni s ohledem na mezinárodní uprchlické právo, lidská práva a humanitární právo. Agenda 2030 stanoví podmínky, jak lépe využít potenciálu migrujících lidí. Hledání odpovědí na nesnadné otázky související s migrací musí být založeny na kreativitě, soucitu a odvaze.

Mobilita lidí jako příležitost

Většina lidí migruje s cílem zlepšit svůj životní standard, najít si práci a lepší život. Mnozí jsou ale donuceni opustit domov vnějšími tlaky – upíráním svobody a porušováním lidských práv, diskriminací, chudobou nebo zhoršujícími se podmínkami životního prostředí. Jiní se vydávají na cestu jako uprchlíci kvůli pronásledování nebo násilnému konfliktu. Komplexní charakter současných migračních toků naznačuje, že mobilita lidí bude pokračovat i v letech budoucích.

Migrace, která je řízena vhodnými politikami založenými na lidskoprávním přístupu, se může stát mocným nástrojem rozvoje. Má potenciál pomoci milionům lidí dostat se z osidel chudoby, dát příležitost ke vzdělání, podpořit podnikavost a inovativní potenciál a usnadňovat výměnu znalostí a technologií. Migranti významně přispívají i zemím původu prostřednictvím finančních i sociálních remitencí.

„Migrace je silným motorem hospodářského růstu, dynamiky a porozumění. Umožňuje milionům lidí hledat nové příležitosti, které jsou prospěšné jak společnosti v zemích původu, tak i v zemích cílových.“

António Guterres

Remitence tvoří významnou část příjmů domácností migrantů v zemích jejich původu. Migranti jsou ale přínosem i pro cílové státy, ve kterých tvoří významnou pracovní sílu v oborech s nedostatkem lidí. Sami také vytvářejí pracovní místa jako podnikatelé, platí daně i příspěvky do sociálních systémů. Mnozí migranti se i díky nepřízní osudu stávají nejdynamičtějšími členy společnosti.

Zpráva o naplňování Cílů udržitelného rozvoje 2018 uvádí remitence jako důležitý nástroj ke snižování chudoby. Zároveň upozorňuje, že jejich účinnost oslabují vysoké poplatky za převod peněz. Ačkoli se globální průměr nákladů postupně v posledních letech snižuje, poplatky za převod remitencí zůstávají vysoké a překračují 7 % převáděné částky (2017). Cílem mezinárodního společenství je snížit tyto poplatky na 3 % (United Nations 2018). Snížení pod 3 % může přinést pro migranty a jejich rodiny úspory přes 20 miliard USD.

Ačkoli se o migraci běžně mluví jako o strategii pro přežití, často může jít i o aktivní adaptační přístup a jeden z klíčů pro udržitelný rozvoj.

Environmentální migrace

Vztah migrace a životního prostředí je komplexní a souvisí s řadou dalších socioekonomických faktorů. V současné době je těžké předjímat, jaký reálný dopad bude mít probíhající změna klimatu na distribuci obyvatelstva světa. V závislosti na různých scénářích se odhaduje, že jen do poloviny století se pro migraci kvůli změně klimatu rozhodne 25 milionů až jedna miliarda lidí (!). Nejčastěji uváděný údaj, za kterým stojí i Mezinárodní organizace pro migraci (IOM), je 200 milionů lidí (Institute for Environment and Human Security of the United Nations University 2015).

Většina environmentálních migrantů se pravděpodobně bude pohybovat na krátké vzdálenosti a z venkovských oblastí do měst. Hlavními faktory budou extrémní projevy počasí, vlny veder, sucha, záplavy, ale také rostoucí hladina oceánu. Mezivládní panel OSN pro změnu klimatu (IPCC) ve své zářijové zvláštní zprávě uvádí, že oceán a kryosféra mohou v příštích desetiletích negativně změnit život 1,35 miliardy lidí. Hladina oceánu vzroste do konce století o 30–60 cm za podmínky, že dojde k radikálnímu snížení emisí. Pokud emise dál porostou, odhaduje IPCC zvýšení hladiny oceánu o 60–110 cm. V pobřežních oblastech přitom žije desetina světové populace.

Migrace a Agenda 2030

Agenda 2030 a jejích 17 Cílů udržitelného rozvoje (SDGs), kterou státy OSN přijaly v září 2015, neobsahuje specifický cíl zaměřený na migraci, ale migrace se přímo dotýká hned několik tzv. podcílů (targets) agendy:

8.8 Chránit práva a podporovat bezpečné a stabilní pracovní podmínky pro všechny pracující, včetně pracujících migrantů – zejména žen a lidí s nebezpečným povoláním.

10.7 Usnadňovat řízenou, bezpečnou a zodpovědnou migraci a mobilitu lidí, zahrnující uplatňování plánovaných a dobře řízených migračních politik.

10.c Do roku 2030 snížit náklady na převody remitencí migrantů na méně než 3 procenta a eliminovat transakční kanály s náklady vyššími než 5 procent.

Státy zmiňují migrační závazek v přijatém dokumentu Transforming Our World: Agenda for Sustainable Development: „Uznáváme pozitivní přínos migrantů pro inkluzivní růst a udržitelný rozvoj. Uznáváme též, že mezinárodní migrace je mnohorozměrný fenomén, který je relevantní pro země původu, tranzitní země i země cílové, a vyžaduje koherentní a komplexní přístup. Budeme spolupracovat na mezinárodní úrovni tak, abychom zajistili bezpečnou, řízenou a legální migraci s ohledem na lidská práva a lidské zacházení s migranty bez ohledu na jejich migrační status. Tato spolupráce musí zároveň posilovat odolnost komunit, které poskytují útočiště uprchlíkům především v rozvojových státech. Zdůrazňujeme právo migrantů na návrat do země, k níž je váže státní příslušnost a připomínáme, že státy musí zajistit, aby vracející se státní příslušníci byli řádně přijati“ (United Nations 2015).

Jak dál?

Migrace nemůže být zastavena. Migrace může být řízená a zvládaná. Řešením není konkrétní stav nebo výsledek, řešením je kvalitní a řízený proces založený na důvěře a globální spolupráci, jak stanovil Globální kompakt o migraci přijatý v prosinci 2018 více než 150 státy světa.

Použité zdroje:

INSTITUTE FOR ENVIRONMENT AND HUMAN SECURITY OF THE UNITED NATIONS UNIVERSITY (2015): Climate Migrants Might Reach One Billion by 2050 [online]. UNU Office of Communications [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Bx043l>

OECD (2019): Development aid drops in 2018, especially to neediest countries [online]. OECD [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <https://bit.ly/2EnRFB9>, <https://bit.ly/2uVIELI>

UN DESA (2019): International Migrant Stock. Ten key messages [online]. UN DESA [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <https://bit.ly/2IWGqt8>

UNITED NATIONS (2015): Transforming Our World: Agenda for Sustainable Development [online]. United Nations [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <https://bit.ly/1OTd4Sr>

UNITED NATIONS (2018): The Sustainable Development Goals Report 2018 [online]. New York: United Nations. [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2018/TheSustainableDevelopmentGoalsReport2018-EN.pdf>

THE INTERGOVERNMENTAL PANEL ON CLIMATE CHANGE (2019): Special Report on the Ocean and Cryosphere in a Changing Climate [online]. IPCC [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <https://bit.ly/2mEmhso>

THE WORLD BANK (2019): Record High Remittances Sent Globally in 2018 [online]. The World Bank [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <https://bit.ly/2EnRFB9>

Autoři

Michal Broža pracuje v Organizaci spojených národů zejména v oblastech globální komunikace a mírových operací OSN (např. mise v Libérii). Od roku 2004 je vedoucím Informačního centra OSN v Praze (UNIC). Dříve působil jako konzultant Světové banky nebo výzkumný pracovník v soukromém sektoru. Je autorem a spoluautorem publikací a článků k tématům OSN a udržitelného rozvoje. Dlouhodobě se věnuje také lektorské činnosti na úrovni odborné i osvětové k tématu globálních trendů. Vystudoval Univerzitu Karlovu v Praze a Universiteit van Amsterdam v Nizozemsku.

Dita Čermáková pracuje v Sociologickém ústavu Akademie věd ČR. Je členkou týmu Geografického migračního centra – GEOMIGRACE na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. Na této katedře získala doktorát v oboru regionální a politická geografie. Ve svém výzkumu a publikační činnosti se zaměřuje na témata ekonomických aktivit migrantů: etnická ekonomika, podnikání migrantů, sociální integrace migrantů, sociální a finanční remitence nebo postoje k migrantům.

Lucie Hrabcová koordinuje pobočky Charity Česká Republika v projektech zaměřených na pomoc uprchlíkům žijícím v Zambii. S místní uprchlickou komunitou pracuje od roku 2017 a v zemi působí od roku 2007. Problematice socioekonomické inkluze se soustavně věnuje od roku 2011, kdy začala řídit centrum učňovského vzdělávání pro sociálně ohroženou mládež. V letech 2008 – 2010 se v Česku zabývala ekonomikou a posléze sociální problematikou a sektorem školství a zdravotnictví jako novinář regionálního zpravodajství. Předtím působila v rozvojových projektech v Bulharsku, Jihoafrické republice a na Ukrajině.

Tomáš Jungwirth je analytikem Výzkumného centra AMO, kde vede klimatický tým. Zabývá se výzvami spojenými se změnou klimatu, migrací a uprchlictvím, a také sleduje dění ve státech západního Balkánu. Absolvoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, následně studoval demokracii a lidská práva na univerzitách v Bologni a Sarajevu. Naposledy strávil půl roku na stipendijním pobytu na Evropském univerzitním institutu ve Florencii, kde se intenzivně věnoval problematice klimatické mitigace a adaptace v mezinárodních souvislostech. Působí také v Centru pro dopravu a energetiku. V minulosti pracoval mimo jiné jako Policy officer v Migračním konsorciu.

Jan Schroth je v současné době projektovým manažerem v Mezinárodní organizaci pro migraci v Praze. Od roku 2004 zde pracoval na různých projektech zaměřených na pracovní migraci, integraci, návratovou migraci nebo migraci a rozvoj. V letech 2004 až 2005 pracoval v Agentuře OSN pro uprchlíky (UNHCR) v Jemenu. Před vstupem do IOM pracoval také v Nadaci Člověk v tísni a v České tiskové agentuře jako novinář. V roce 2003 získal magisterský titul v oboru mezinárodní vztahy na Karlově univerzitě.

Erik Siegl pracuje jako vedoucí sekce zahraničních projektů ve Středisku humanitární a rozvojové spolupráce Diakonie ČCE. Na FFUK absolvoval doktorské studium v oboru Dějiny a kultura zemí Asie a Afriky. Do roku 2018 působil jako diplomat (naposledy vedoucí obchodně-ekonomického úseku velvyslanectví v Ankaře) a na různých pozicích MZV ČR. Příležitostně publikuje v českém tisku o tématech moderní historie a mezinárodních vztahů. Je také autorem knihy o současném Turecku, která se dotýká i otázek migrace a uprchlíků, připravované k vydání Nakladatelstvím Lidových novin.

Robert Stojanov současnosti pracuje na Mendelově univerzitě v Brně. Absolvoval stáže na Brown University, Migration Policy Centre v rámci European University Institute ve Florencii a na Department of Global Development and Planning, University of Agder v Norsku. Získal tituly magistra na Vysoké škole pedagogická v Hradci Králové a na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně (obor environmentální studia). Doktorský titul v oboru environmentální geografie získal na Přírodovědecké fakultě Ostravské univerzity. Ve své odborné a publikační činnosti se věnuje sociálním a ekonomickým dopadům změny klimatu na obyvatelstvo nebo mezinárodní migraci a ekonomickému rozvoji.

Petra Šalamounová je odbornou pracovnící v Českém sociálněvědním datovém archivu Sociologického ústavu Akademie věd ČR. Je absolventkou oboru demografie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Ve svém výzkumu a publikační činnosti se zaměřuje na témata demografie, rodiny a postojům k imigrantům a dopadům migrace v evropských zemích.

Jiří Škvor je vedoucím oddělení humanitární pomoci a rozvojové spolupráce Charity Česká republika. V předchozích letech působil jako vedoucí misí dvou největších českých neziskových organizací operujících v zahraničí - Člověka v tísní a Charity Česká Republika - v Etiopii, Srbsku, Kosovu a na Srí Lance. Působil rovněž na centrále UN OCHA v Ženevě jako expert na strategické řízení, na Ukrajině byl konzultantem několika neziskových organizací zakládajících své sociální firmy v rámci partnerství s Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Je zároveň podnikatelem, sociálním podnikatelem a lektorem. Je místopředsedou Správní rady Fóra pro rozvojovou spolupráci.

English Summary

This book is a collection of texts about migration and development and the Sustainable Development Goals (SDGs).

In the globalized world, we live in, with communication and transportation possibilities available to an unprecedented number of people, the processes of migration and development have become practically inseparable. Not only are the numbers of international migrants increasing but so are the amounts of remittances sent back to the home communities.

On the side of the receiving countries, then, the aging of the population and only partial success of the Official Development Assistance programs in sustainable development and poverty reduction have recently brought about an increasing interest in the potential that migration and mobility represent for development.

Although clearly migration cannot fully substitute for development – just as development is not dependent solely on migration – both these processes tend to influence and reinforce each other. By focusing on different fields in which migration and development interact, this publication tries to bring the debate on migration and development beyond a narrow economic view-point and to show the topic from a more holistic perspective.

All chapters included in this book deal into great detail with often discussed terms and concepts regarding migration and development.

The first introductory chapter (Chapter 1) provides the reader with an overview of the topic and with relevant theoretical approaches through the lens of which the topic of migration and development can be viewed.

The second chapter describes how is migration included in the SDGs and also provides information about the Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration (GCM) adopted by the United Nations in 2018.

In the chapter devoted to the role of remittances (Chapter 3), the direct links between migration and development are shown and explained.

The concepts of Brain Drain, Brain Gain, and Brain Circulation belong without any doubt among the most hotly debated ones. The insight into this problematic gained through Chapter 4 will help the reader to develop his/her opinion within a framework of modern thinking about migration.

The impact of migration and the increasing number of foreigners to not only the economic development of the Czech Republic is discussed in Chapter 5.

In the consecutive case study on social remittances (Chapter 6), the attention is paid to the Moldovan migrants in the Czech Republic in comparison with Italy.

Two following case studies (Chapters 7 and 8) serve to show the positives and setbacks of projects aiming at linking migration and development in practice. Not only here, the utmost attention is devoted to the projects implemented within the Czech Development Cooperation, especially in Zambia and Libanon.

The last case study (Chapter 9) describes another Czech development project linked with migration in Chad and Mali which is funded by the Ministry of Interior.

The final chapter concludes some important findings but also challenges related to the development potential of migration from the United Nations perspective.

Kolektiv autorů
MIGRACE, ROZVOJ A CÍLE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE (SDGs)

Vydala
IOM Mezinárodní organizace pro migraci Praha
Argentinská 38, 170 00 Praha 7

Vydání první
Praha 2019

ISBN 978-80-270-7106-7